

Osman Şahin'in Eserlerindeki Halk Bilimi Unsurları

Ömer Tahan

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve Edebiyatı dalında Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Haziran 2017
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Mustafa Tümer
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Elnara Bashirova
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Yrd. Doç. Dr. Bedri Aydoğan

2. Yrd. Doç. Dr. Elnara Bashirova

3. Yrd. Doç. Dr. Tayyibe Uç

ABSTRACT

In this study twenty two books of Osman Şahin, who contributed to Turkish Literature especially by concentrating on country life and problems, are studied most particularly, and folkloric components are analyzed. Ethnographic research methodology is preferred in our study. The reason to use this methodology resulted from the fact that the culture of people mentioned in these stories is examined in our study.

He contributed to the last period of our Literature with his language and wording, realistic approach, his concretisations, and his works in which locations where his stories take place don't contradict with its characters and we can listen to them by their own dialect characteristics.

We confined our study to the main heading of language used by people, transition periods, traditions/customs (manners-customs-morals), folklore, feasts-ceremonies-celebrations, beliefs, performance, entertainment, folkloric dance and sport, clothes, ornament, folkloric art, professions and handicraft, folkloric architecture, folkloric cookery keeps curiosity and attention of the reader constantly alive.

Our study is composed of two chapters. First chapter is on life of Osman Şahin and his literary personality. Second chapter constitutes the main part of the study. As we mentioned above, folkloric components in twenty two books of Osman Şahin are analysed by including also his forms of utilisation. Also, information about folklore derived from books, journals, articles, proceedings, symposium, thesis and online sources together with our comments are in this chapter as well.

In conclusion part, we put our personal comments about the author and his works according to the information we obtained. In references part, all sources we used and all books of author we studied are given in line with Institute's format.

Osman Şahin set foot on many regions of Anatolia, he observed the modes of living of people, their customs-traditions, language and dialect characteristics, and used them one by one in his books according to subject, place and characters. The purpose of our dissertation is to bring his contributions to Folklore to light. We had knowledge about unique modes of living of people living in Anatolia, their manners and traditions.

Keywords: Osman Şahin, his life and literary personality, Components of Folklore

ÖZ

Türk Edebiyatı'na özellikle kır hayatı ve sorunları üzerinde yoğunlaşarak katkı vermiş olan Osman Şahin'in yirmi iki kitabı üzerinde durulmuş, bu çalışmada halkbilimi unsurları incelenmiştir. Çalışmamızda etnografik araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının sebebi; çalışmamızda öykülerde geçen halkın kültürünün irdelenecek olmasıdır.

Edebiyatımızın son dönemine; dil ve üslubu, öykülerindeki reel yaklaşımı, somutlamaları ve öykülerinin geçtiği mekânların kahramanlara tezat düşmediği, onları, onların ağız özelliği ile dinleyebildiğimiz eserleri ile katkı vermiştir.

Okuyucuda merak ve ilgi unsurlarını kıyamda tutan Osman Şahin'in kitaplarında geçen halkın kullandığı dil, geçiş dönemleri, gelenek, görenek (örf, adet, töre), halk bilgisi, bayramlar, törenler, kutlamalar, inanışlar, oyun eğlence, halk oyunları ve spor, giyim, kuşam, süsleme, halk sanatı, meslek ve zanaatları, halk mimarisi, halk mutfağı ve son olarak imece ana başlıklarıyla çalışmamızı sınırlandırdık.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlki Osman Şahin'in hayatı ve edebi kişiliği üzerinedir. İkinci bölüm çalışmanın asıl bölümünü oluşturmaktadır. Osman Şahin'in yukarıda da zikrettiğimiz gibi yirmi iki kitabındaki halkbilimi unsurları ve incelenen kitaplardaki kullanım şekillerine de yer verilmek suretiyle kaleme alınmıştır. Aynı zamanda halkbilimi ile ilgili olarak yararlanılan kitap, dergi, makale, bildiri, sempozyum, tez ve internetten edinilen bilgiler ışığında Osman Şahin'in eserleri irdelenmeye çalışılmıştır.

Sonuç son bölümümüzdür. Sonuç bölümünde edindiğimiz bilgiler doğrultusunda yazarın eserleri hakkında şahsi yorumlarımızı yazdık, kaynaklar

bölümünde ise, yararlandığımız tüm kaynakları ve yazarın incelenilen tüm kitapları Enstitü formatına göre verilmiştir.

Osman Şahin, Anadolu'nun birçok bölgesine ayak basmış, halkın yaşam şekillerini, gelenek-göreneklerini, Anadolu'da kullanılan ağız özelliklerini gözlemlemiş bunları tek tek kitaplarında konu, mekân ve kahramanlarına göre kullanmıştır. Tezimizin amacı; Osman Şahin'in eserlerine yansıyan Halkbilimi unsurlarını gün yüzüne çıkarmak olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osman Şahin, Hayatı ve Edebi Kişiliği, Halkbilimi Unsurları

TEŞEKKÜR

Bir yıldır üzerine titreyerek,ilmek ilmek dokuduğum/oluşturduğum bu çalışmamın sonuna gelmiş olmaktan dolayı tarifsiz bir mutluluk içerisindeyim. Çalışmamda birçok psikolojik, maddi ve akademik anlamda sıkıntı oluşturan aşamaları gememde bana yardımlarını hiç esirgemeyen Aycan TAHAN'a, Selim TAHAN'a, Yasin TAHAN'a ve Hacer CEYLAN'a teőekkürlerimi sunuyorum.

Akademik çalışmamda sorunlarıma canla başla özömler arayan, değerli tavsiyeler sunan, yol gösteren ve değerli zamanını bana ayırmaktan geri durmayan Doğu Akdeniz Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Faköltesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı, Sayın Yrd. Doç. Dr. Gülseren TOR'a şükranlarımı sunar, tez danışman hocam Değerli Yrd. Doç. Dr. Elnara BASHIROVA'ya yardımları için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZ.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR.....	xii
1 OSMAN ŞAHİN'İN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	1
1.1 Hayatı.....	1
1.2 Edebi Kişiliği.....	2
2 OSMAN ŞAHİN'İN ESERLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI.....	5
2.1 Dil ve Anlatım.....	5
2.1.1 Ağızlar.....	5
2.1.2 Değişik Konuşmalar.....	9
2.1.3 Haberleşme.....	11
2.1.4 Beddua.....	11
2.2 Geçiş Dönemleri.....	14
2.2.1 Doğum.....	14
2.2.1.1 Kısırlık.....	14
2.2.1.2 Ad Koyma.....	15
2.2.2 Evlenme.....	17
2.2.2.1 Evlenme Öncesi.....	17
2.2.2.1.1 Kız Beğenme ve Dünür Gelmesi.....	17
2.2.2.1.2 Başlık ve Çeyiz.....	19
2.2.2.1.3 Söz ve Nişan.....	20
2.2.2.1.4 Kız Kaçırma.....	22

2.2.2.2 Evlenme Anı.....	23
2.2.2.2.1 Nikâh, Düğün.....	23
2.2.3 Ölüm.....	26
2.2.3.1 Ölüm Sırası.....	26
2.2.3.2 Ölüm Sonrası.....	27
2.2.4 Gelenek Görenek.....	32
2.2.4.1 Gelenek.....	32
2.2.4.2 Görenek.....	36
2.3 Halk Bilgisi.....	47
2.3.1 Halk Matematiği ve Ölçüsü.....	47
2.3.2 Halk Botaniği.....	48
2.3.3 Halk Taşıtları, Taşıma.....	56
2.3.4 Halk Hekimliği.....	59
2.3.5 Halk Takvimi.....	65
2.3.6 Halk Meteorolojisi.....	67
2.3.7 Halk Baytarlığı.....	67
2.4 Bayramlar, Törenler, Kutlamalar.....	68
2.4.1 Sünnet.....	69
2.4.2 Dini Bayramlar.....	70
2.4.3 Milli Bayramlar.....	71
2.5 İnanışlar, Din-Dinler.....	72
2.5.1 Dinsel Kişiler ve Varlıklar.....	77
2.5.2 İbadetler.....	78
2.5.3 Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar.....	79
2.5.4 Fal, Rüya, Büyü ve Nazar-Nazarlık ile İlgili İnanışlar.....	83

2.5.4.1 Nazar-Nazarlık ile ilgili İnanışlar	83
2.5.4.2 Büyü ile ilgili İnanışlar	85
2.5.4.3 Fal ile ilgili İnanışlar	87
2.5.4.4 Rüya ile ilgili İnanışlar	88
2.5.5 Renk ile İlgili İnanışlar	88
2.5.6 Sayı ile İlgili İnanışlar	89
2.5.7 Uğur-Uğursuzluk ile İlgili İnanışlar	92
2.5.8 Batıl İnanışlar	95
2.6 Oyun-Eğlence	99
2.6.1 Büyüklerin Oyun ve Eğlenceleri	100
2.6.2 Küçüklerin Oyun ve Eğlenceleri	101
2.7 Halk Oyunları ve Spor	103
2.7.1 Halk Oyunu Çeşitleri	104
2.7.2 Oyunlarda Çalgı ve Müzik	107
2.8 Giyim Kuşam, Süslenme	109
2.9 Halk Sanatı, Meslek ve Zanaatları	120
2.10 Halk Mimarisi	127
2.10.1 Döşeme-Eşya	134
2.10.2 Yardımcı Yapılar	143
2.10.3 Isınma	145
2.10.4 Aydınlanma	146
2.11 Halk Mutfağı	147
2.11.1 Yiyecek Türleri ve Yapılışları	147
2.12 Yardımlaşma ve Eğitim Kurumları	160
2.12.1 Din ve Eğitim Kuruluşları	160

2.12.2 İmece ve Yardımlaşma.....	161
3 SONUÇ.....	163
KAYNAKLAR.....	172

KISALTMALAR

AİDG/AD	Ağız İçinde Dil Gibi / Acı Duman (Öykü)
AYDY	Ateş Yukarı Doğru Yanar (Deneme, Eleştiri)
BGD	Başaklar Gece Doğar (Roman)
DA	Darağacı Avı (Öykü)
FSKB	Fırat'ın Sırtındaki Kan Bucaklar (Roman)
GDE	Geloş Dağı Efsanesi (Çocuk Öyküleri)
GH	Güneş Harfleri (Çocuk Öyküleri)
GA	Güney Arısı (Çocuk Romanı)
KYK	Kanatları Yamalı Kuş (Çocuk Romanı)
KDA	Katuna'da Dokuz Ay (Gençlik Romanı)
KY/AM	Kırmızı Yel / Acenta Mirza (Öykü)
KBD	Kolları Bağlı Doğan (Öykü)
M	Mahşer (Öykü)
MC	Mor Cepken (Öykü)
ÖO	Ölüm Oyunları (Öykü)
ÖSD	Ölümün Süt Dişleri (Öykü)
SYS	Saçlı Yılan ile Selvihan (Çocuk Romanı)
SA/ABM	Selam Ateşleri / Ay Bazen Mavidir (Öykü)
Sİ	Sonuncu İz (Öykü)
SY	Son Yörük (Deneme, Röportaj)
TDK	Türk Dil Kurumu (Sözlük)
YK	Yaşar Kemal (Deneme, Eleştiri)
YUK	Yeraltında Uçan Kuş (Roman)

Bölüm 1

OSMAN ŞAHİN'İN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1 Hayatı

Osman Şahin, Cumhuriyet henüz on yedi yaşındayken Mersin'in Aslanköy – eski adıyla Efrenk- kasabasında dünyaya geldi. Kendi anlatımı ile: “Koyun ağılında doğdum. Oğlan olduğum için, kartal tüyü ile gözüme kara sürme çektiler. Kız olsaydım, sürmeyi güvercin tüyü ile çekeceklerdi gözüme” (Güzel, 2013: 27) şeklinde anlatacaktı, doğumunu.

Kendi deyimiyle “kıraç tepedeki domates fidanı” gibi olduğunu söyleyen yazar, Şahin Ailesi'nin 13 çocuğundan biri olarak yoksulluk içinde, köyünde doğa ile iç içe çocukluğunu geçirdi.

On yaşında Köy Enstitüsü sınavına girerek Dicle Köy Enstitüsü'nde okumak için hak kazanmış; fakat yaşı tutmadığı için iki yıl yaşı büyütülerek eğitim hayatına “ikinci doğum yerim” dediği Dicle Köy Enstitüsü'nde başlamıştır. 1958'de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Beden Eğitimi Bölümü'nde başladığı eğitimini 1961'de tamamlamıştır.

İlk tayini Malatya Lisesi'ne çıkar. Malatya'dan sonra sırasıyla İzmit, İstanbul'da öğretmenlik yaptı. Seksen darbesiyle birlikte Trabzon'a sürüldü, emekli edildi. Yazar neden emekli edildiğini şöyle anlatmaktadır:

Mustafa Yeşilova'nın Karacan Yayınları arasında çıkan “Kopo” romanı için bir eleştiri yazısı yazmıştım... Yazımın içeriğinde suç görülerek İstanbul Toplu Basın Mahkemesi'nce hakkımda dava açıldı... Bilirkişi, Doç. Dr. Köksal

Bayraktar'ın "...yazı edebi yanı ağır basan bir eleştiri yazısıdır. Kanımca suç yoktur..." diye olumlu rapor vermesine karşın, Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesi'nce 27 Ocak 1982 günü 142/3-6 maddelerinden 18 ay hapis cezasına çarptırıldım (Şahin, 2011: 100).

1.2 Edebi Kişiliği

Osman Şahin, öykücü, romancı, sinemacı olarak sanat hayatında kendine yer edinmiştir. Toplumcu gerçekçi bakışıyla anlatmak istediklerini bir tiyatro sahnesi gibi sade, canlı bir o kadar da gerçekçi ve bizden olarak aktarmıştır. Yazmaya başlamasını birkaç sebebe dayandırır. "Beni öykü yazmaya iten duygular birkaç yönlüdür. İlki Toroslar'da eski pagan kültürlerin, zengin sözlü halk anlatım geleneklerinin, masal analarının yaşadığı, Dedem Korkut hikâyelerinin anlatıldığı Türkmen asıllı Aslanköy'de doğmuş olmamdır." "Öykü yazmama ikinci neden, 1950 yılında, on yaşında iken, Diyarbakır Dicle Köy Enstitüsü'ne girmiş olmamdır." (Şahin, 2011: 157). Osman Şahin, "Şaman kültürüne, Oğuz Türkçesine, Karacoğlan diline, Köroğlu ve Dadaloğlu türkülerine doğdum. Yunus Emre ve Pir Sultan Abdal ilahilerine doğdum." (Güzel, 2013: 33) diyerek çocukluğundan itibaren beslendiği kaynakları dile getirmiş, öykülerinde de sıklıkla bu halk ozanlarının adlarına değinmiştir.

Osman Şahin doğduğu ve gördüğü yerleri yazmış, yazma ihtiyacı duymuştur. Doğumu iki Cihan Harbi'nin arasına ve Anadolu'nun en zorlu yıllarına denk gelmiştir. Öykülerinin birçoğunun ana temasını fakirlik, sefalet, bağnazlık ve kıtlık gibi konular üzerine kurmuş, bu yılları görmüş, geçirmiş ve atalarından işitmiş olmasından dolayı uzun uzadıya ele almıştır. Savaş yılları gibi toplumsal sorunların zorluklarını "Sonuncu İz" ve "Darağacı Avı" gibi kitaplarında işlemiş, "Ümmülü

Ana” öyküsünde köyü Efrenk’in Fransızlara karşı direnişini Mersin’in düşman işgalinden kurtuluşunu anlatmıştır.

Öykülerindeki kişiler, çevirdiğimizde hiçte yabancı olmadığı, günlük hayatta rastladığımız kişilerden oluşmaktadır. Mekânlar, tipler gibi bize uzak olmayan daha hepimizin bir veya iki kuşak öncesinde soluduğumuz kır çiçekleri, ot, çöp, toprak ve hayvan kokularıyla doludur. Fakat “Osman Şahin, alışılmış ‘köy edebiyatı’ anlayışından ayrılıyor. ‘Köy edebiyatçıları’ gibi, dışarıdan gelmiş bir uzman edasıyla ve gereğinden fazla didaktik bir biçimde neyin nasıl olması gerektiğini kutsallaştırılmış bir havada söyleyen, zorla kabul ettiren, eden veya ettirmeye çabalayan ve zaman zaman dertlenen, ağlaşan romantiklerden değil. Olayları, onların içinde ve tam anlamıyla bir köylü, bir ırgat, bir maraba, bir emekçi gibi yaşayıp anlatıyor. Onun böyle bir aktarma, anlatma yeteneğine sahip olması ayırt edici özelliğidir” (Güzel, 2013: 111).

Yazar kır hayatına, sorunlarına, halkın kullandığı dile, örfüne âdetine, gelenek göreneğine, inanışlarına, giyimine kuşamına kadar öykülerinde büyük pay vermiştir. Bunun sebebini Nâzım Hikmet’in şiiriyle cevaplandırmaktadır: “Boşlukta çürür kelam/Topraktan gelmemişse/Toprağa dalmamışsa/Kökünü salmamışsa” (Şahin, 2011: 260). Bu yüzden eserlerinde halkbilimi unsurları oldukça çok ve özenle bezelidir.

Osman Şahin, günümüzün Yaşar Kemal’i olarak sıklıkla anılmaktadır. Emin Özdemir, Osman Şahin’in Yaşar Kemal ile benzerliğini ve öykülerinin okurda uyandırdığı duyguları şu şekilde dillendirmektedir: “Aynı zamanda dosttur doğa, açan çiçeğin renginde, öten kuşun sesinde, otun kokusunda gizemli gücüyle var oluşun güzelliğini duyumsatır insana Osman Şahin, doğanın bu iki yüzünü, canlı betimlemelerle yansıtıyor öykülerinde. Anlatımını şiirselliğin özsuuyuyla besliyor,

yoğunlaştırıyor. Öyle ki onun öykülerinde açan çiçekler, “bütün güçleriyle güneşin tadını haykırırlar”, “Çiçeklerin çıldırtıcı kokuları anıları uyandırır.” Arılar, “çiçek sofrasına” oturmuşlardır.” Rüzgâra saçını taratan orman, uğuldar”, “Rüzgâr seli, ormanın ince telli pürlerine“ akar. Her yan “çiçek, reçine, çürümüş ot, yaprak” kokar. Bunları gördükçe usta romancımız Yaşar Kemal’le Osman Şahin arasında anlatımsal bir kan bağı olduğunu düşünürüm (alıntılayan Şahin, 2011: 152).

Bölüm 2

OSMAN ŞAHİN'İN ESERLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

2.1 Dil ve Anlatım

2.1.1 Ağızlar

Ağız; “Bir dilin sınırları içinde, bölgelere ve sınıflara göre değişen özelliği”ne denir. (TDK, 2005: 34)

Osman Şahin, öğrencilik yıllarında ve mesleği gereği Anadolu'nun birçok şehrinde bulunmuş, güçlü gözlem yeteneği ve Dicle Köy Enstitüsü'ndeki hocasının öğrencilerine gördükleri her şeyi not etmelerini öğütlemesi Şahin'in eserlerinin omurgasını oluşturmuştur.

Özellikle “Ağız İçinde Dil Gibi / Acı Duman” ve “Kırmızı Yel / Acenta Mirza” kitaplarında oldukça çok örneğe rastladık. Bu yüzden birbirine benzemeyen farklı örneklere yer vermeye çalıştık.

Toplanılan örneklerdeki ağız özellikleri, öykülerin geçtiği bölge halklarının ağız özelliklerini barındırmakta, öykülerin okuyucuda daha gerçekçi bir tat bırakmasını sağlamaktadır.

Eserlerde halkın kullandığı ağız özelliklerini “ad, eylem, ek ve soru cümlesi” olarak tasnif etmekteyiz. Öncelikle ad ve ad soylu sözcükler eserlerden taranmış, şu örneklere rastlanılmıştır:

Dolakbağını sımsıkı sararak soğuğa karşı sağlamlamaya çalışıyor kendini (AİDG/AD/19).

*Cansız, cılız, **ölez ölez** çocuk sesleri iğneledi geceyi (AİDG/AD/49).*

*Tarlaların yüzü **ılmık ılmık** yeşerip dallandı (AİDG/AD/54).*

*İşte bu **hesaptan** çıktım geldim huzura. İşsizim **gardaş** (AİDG/AD/69).*

***Şelekler** sırtlar taşırdım çifte harman yerine (AİDG/AD/75).*

*Birinin elinde tek kırma bir tüfek, öbür ikisinin ellindeyse **6enah** denilen ucu yumru, kalın, küt meşeden sopalar vardı (AİDG/AD/103).*

*Ayaklarına kar **hedikleri** takarak Kalegediği'ne doğru yürüdüler sonra (AİDG/AD/116).*

***Yunaklarda,** çamaşırlarda Gülüşan'ı Cennet'le Zekiye Yıkarlar (AİDG/AD/182).*

*“**Pekeey,** sonra?” (AİDG/AD/208)*

*Toplantımıza doyduk **gayrı** (BGD/9).*

*...”git ulu torosun başından budaksız düzgün bir **mertek** kes getiriver!” (BGD/33)...*

*Lan ben senden büyüğüm **dellek** (BGD/35)!*

*Kocasının elinden düşürmediği, çok sevdiği **kelikını** (piposunu) tutuşturuverir ağzına (FSKB/14).*

*Bundan **keri** ölsem de gam yemem artık (FSKB/35).*

*O olmasaydı bütün sözler de, eş olurdu **zahar** (KY/AM/46).*

*“Sen **heç** dert etme Zeli!” dedi (AİDG/AD/209).*

*Gördük **onii,** gördük (AİDG/AD/106)!..*

*Ne ki karşısında dört **cemse** dolusu askeri görünce şaşırır (FSKB/115).*

*Hem demez, hem de her öğünde iki **horantalık** yemek yer (GH/43).*

*...kırallık tarafından seçilmiş seçkin askerlerin simgesi olan bol, kırmızı mantolar giyerlerdi. **Ponturları;** sivri tepelikli (AYDY/19)...*

*Seninle birlikte doğan bebelerin çoğu boğmaca ve kızamıktan gitmişti. Ondan **kıran artığı**sın sen (ÖSD/9).*

*Bazen ağzını memesinin altına tutar, keçinin **biciğini** sıkar, 'cıvv cıvv diye sütü sağardım ağzına (ÖSD/10).*

*"Yoksuluz diye, açlıktan oklavayı yaladık diye **küşüm** çekme oğul," dedi (ÖSD/53).*

*"Ula bulgurun kepeği, Allahın otuna **hüdüt** mü çiziyisen?" (SA/ABM/94)...*

*Hem kolay mıdır **babo**, onca toprağı bir solukta boşamak (KY/AM/144)?*

*Uzun siyah gür saçları **belik belikti** ve beliklerinin sayısı onu geçiyordu (SA/ABM/17).*

*Suyun **akanağında** sık, bel boyu baldıran otlar olurdu (KY/AM/90).*

*"**He kurban** (AİDG/AD/165)!"*

*Tepe dalları apak, **akıtma** kireçlenmiş kuş pislikleriyle doluydu çünkü (AİDG/AD/13,14).*

Başlığımıza örnek olan eylem sözcükleri şu şekillerde geçmektedir:

*Bu kez parmaklarını ağzına götürüp kanatırcasına **gevdi** (AİDG/AD/23).*

*Dışarda her yeri **somuruyordu**. Koyakların yüzünde patlayan, inim inim inleyen, çatırdayan, kopan, haykıran, deli deli ısıklar çalarak öten, uzun, kesik binlerce ses (AİDG/AD/24)...*

*Gönderini suya batırıp **virindi** Nedim (AİDG/AD/27).*

*Dışkılarına sinekler **çokardı** bu kez; boz, kara, yeşil sinekler (AİDG/AD/37).*

*Yangın, kanal boyundaki kamışlara kadar uzanmış, kimi kamış yaprakları ütülüp **göynüme**ye durmuştu şimdiden (AİDG/AD/40).*

*İnan köpekler görse **siyer** üstüme (AİDG/AD/72).*

Gerisine kara duman topları salarak gökyüzüne doğru **ağıp** gitti (AİDG/AD/114).

Yenini dirseğine kadar **çemreyip** sıvamış, geçmiş ocağın başına (AİDG/AD/120).

Osman, yorganı başının üstüne alır açar, ellerinin üstünde şemsiye örneği fir fir döndürdükten sonra da **küreleyiverirdi** seyircinin üstüne (AİDG/AD/127).

Yüzünü eğdi, 'Hayır,' dedi. Sinirlendim, 'Ulan zorrak Suriya'ya gitmene kim el verdi (DA/57)?

Gündüz gözüyle görünecek olursa Kazolular başına arı oğlu gibi **çokuşabilirlerdi** (FSKB/153).

Önünde **domalan** Rüšto'nun belini elinin ayasıyla **tapıcladık**tan sonra, "Sıkı durasın ula namussuz!" diye iltifat etti (KY/AM/21).

Bu fırtına, bu kar, insanda can **komaz**. Söker alır sıcağını (AİDG/AD/23)...

"**Ağzını hırsa açma! Enik** gibi **ürmek** yakışmıyor sana (Sİ/46)."

Bacakları **feldirdemeye** başladı (SA/ABM/94).

Öğleden sonra Memili ailesi **sökün** etti (KYK/43).

Gelmez yollara sapma! **Herkesle akışma! Akar gönüllü olma** (ÖSD/55)!

Eserlerde halkın kullandığı eklerle ilgili ağız özellikleri şu şekilde taranmıştır:

Ula Remoo! Yavrum Hasan! Ula durmayın tez! Bak, afat üstümüze **geliy** (AİDG/AD/40)!..

Firaz çocuk, "Korkiyam," diyor (DA/19).

"Hori dur demişem sana! Dur demişem! Bağırıp çağırman boşunadır; ölüdür o, ölüdür (DA/36)."

Geliyler. Herkes koziğine girsin (FSKB/12).

Teni de **alaf** gibi **yaniy** (KY/AM/14).

“*Mademkine bu zoykalar, gündüz değil, gece çalışıyorlar,*” dedi (KY/AM/50).

“*Görmüsen mi otağı sürüme ben seçmişem,*” diye bağırdı (SA/ABM/94)...

Eserlerdeki halkın soru cümlesi ile oluşturduğu ağız özelliği ile ilgili örneklere şu şekillerde rastlamaktayız:

“*Demir sürgüyü çekip ağaç dayacağı da dayamış mısın* (AİDG/AD/165)?”

“*Ne bilem? Adamın keyfi miyim ben?*”

Hâkim Beğimiz, sen bili misin kırmızı yel nedir, ne değildir (KY/AM/9)?

Anadolu coğrafyasında birçok ırk varlığını sürdürmektedir. Yazar bu farklı ırkları öykülerinde (Darağacı Avı, Nüfus Sayımı) ve romanında (Fırat’ın Sırtındaki Kan Bucaklar) ayrı tutmamış, anlatılan öykülerin ve romanın mekânına göre kahramanlarını Kürtçe, Zazaca ve Arapça gibi dillerde konuşturmuştur.

Sonra bir de, Gırgomez ağsını kastederek, durmadan: Fato Pırodı, Fato Pırodı diyor (Zazaca: *Vurun öldürün, vurun öldürün...*).

“*Heft Hüs bı nafekı küştün,*” yani “*bir günde yedi Hüseyin öldürülmüş* (FSKB/16).”

Bizim Siverek’te bir özdeyiş vardı, “ağa miro Foto kütük” diye. “Ağa bana köpek demiş” demektir yani (FSKB/42).

“*Ehlen ve sehlen! Hoş gelmişsen,*” dedi (KY/AM/73).

2.1.2 Değişik Konuşmalar

Değişik Konuşmalar, coğrafya insanımızın ölçünlü dil haricinde kıvrak zekâsı ile oluşturdukları sadece kendi bölgelerine ait ilginç konuşmalar ve alışılmamış bağdaştırmalar ile karşılaştık.

Eserlerde geçen yazara ait alışılmamış bağdaştırmalara ve özgün söylemlere incelenen eserlerden rastlanılmıştır. Fakat bu unsurlar bizim tez başlığına uymayacağı için örneklerini vermeyeceğiz.

Eserlerdeki kahramanların değişik konuşmaları, alışılmamış bağdaştırmaları taranarak, verilmiştir.

“...**İçinde soluk taşıyan** hangi canlı kalkar da şu zamanda **adım verir tipiye** (AİDG/AD/19)...”

“Vay be!” diyor. “**Vay imansız kör soğuk**, ulan bir durmadın be! Yorulup da bir yüzünü göstermedin gökyüzü!..”

“...Artık dört **keçenin bir ucunu bıraktım** bırakacağım; vadem yakın (AİDG/AD/20)...”

“Bak, durduk yerde **keskin yanımıza taş olma** (AİDG/AD/107)!...”

“Bir sürü **ağız çıplak** köylü, motoruyla, mibzeriyle burnumuzun dibindeki tarlama gece vakti giriyor (BGD/41)...”

“...Yarın ağalar bir punduna getirirler de, **yaş iken kuruturlar seni** (BGD/69)...”

“**Lafa böğrünü verip durma** Ömer (BGD/111)!...”

“Ne **kahır eskitiysen** oğlum?” diye sokuldu (KY/AM/38).

“Bunların dini imanı **paraya kesmiş** (KY/AM/49)...”

“...Yalnız anlatacaklarıma az sonra **kulağınız küsmesin**,” diyerek, olan bitenleri başından sonuna kadar anlattı, anlattı, anlattı (ÖO/76)...

“Ula **sözümün ayağına basma!** Dil durdu, baş ihsan de (Sİ/55)!”

“**Sütüne doğru** konuştun,” dedi Haşim (Sİ/59).

“...**Yüreğimi ateşe sürme** (AİDG/AD/206)!...”

“...**Gözün sakın bir yanlışlığa basmaya** (AİDG/AD/208)?...”

2.1.2 Haberleşme

“Bir kimse veya bir konuda bilgi” vermeye haberleşme deniyor. (TDK, 2005: 823)

Haberleşme, incelediğimiz kitaplardan sadece Ağız İçinde Dil Gibi / Acı Duman kitabının “Namus Eri” adlı öyküsünde geçmektedir. Bu öyküde adları lekelenmiş kızlara kötü gözle bakan köy erkeklerinin, kızların kendilerinden haberdar olmalarını istemişlerdir. Bu yüzden kızlara ayna tuttukları görülmektedir.

Onlar saçlarını yandan ayırıp yararlar, açıkta güneşe karşı tararlardı. Kimi erkeklere göz takıp bakarlardı. Kâhta Çayı’nda çırılçıplak çimerlerken görülmüşler, ayna tutanlar bile olmuştu üstlerine (AİDG/AD/56).

Kadın, peşine takılan erkekten hoşlanmaması durumunda ocağın isini ya da yerden çamır alıp yüzüne sürmesi ile erkeğe “senden hoşlanmadım” mesajı vermesi haberleşme ile ilgili bir unsurdur. Bu şekilde haberleşmek kadının kendini koruması ile ilgilidir. Yoksa peşine düşen erkeği uzaklaştırmak için onunla düzgün bir şekilde konuşabilir, fakat halkın da yanlış anlayacağından korkularak böyle bir haberleşmenin doğmuş olduğunu düşünüyorum.

Elini ocağın isine sürerek yüzünü gözünü boyadı. Ora kadınlarınca bilinen bir âdetti bu. Kadın peşine düşen erkekten hoşlanmazsa onula karşılaştığı zaman ya çamur sürerdi yüzüne ya da ocağın isini, karasını (AİDG/AD/213)...

2.1.4 Beddua

“Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış” (TDK, 2005: 231).

Osman Şahin öykülerinin birçoğunda ilginç beddua şekilleri görülmüştür. Eserlerdeki beddualar; insanlara, hayvanlara ve feleğe olmak üzere üç grupta

toplanır. Anadolu insanı genellikle canı yandığında bedduayı bir silah olarak kullanmıştır.

“Vay başı kesilesice (AİDG/AD/141)!...”

“Vay sol parmağının üstünde namaza durasica (AİDG/AD/142)!...”

“Geber eşeğin oğlii geber! Geber de çektiğin dumanlar içinde kala (AİDG/AD/143)!...”

“Boynu kopa da yediği içtiği gözünden aka (AİDG/AD/167)...”

“Vay ocağın bata!” diye söyleniyorlar çavuşa. “Tam da kulağımızın ağzında! Vay düdüğün bata! Çavuşluğun bata (AİDG/AD/187)!...”

“...Yiyeceğin yoğurdu çüküne mi sürüyorsun? Tüü Allah belanı versin (KBD/65)!...”

“...Zıkkımın kökünü yiyesice (DA/28)...”

“...Yaşlı anasını ayağına kadar getiren 12ğla lanet olsun (DA/29)...”

“...Açlıktan, susuzluktan buralarda şişer ölürsün inşallah.”

“Allah bin türlü belanı versin, iblisin şeytanın dölü (DA/36)!...”

“...Yediğiniz içtiğiniz, gözünüzle dizinize dura (KY/AM/31)...”

“Yapamam,” dedi. “Yere girsin tükürüğünü yalıyan deyyüs (KY/AM/37)...”

“Gittiğin ola da, geldiğin olmaya (KY/AM/52)!..”

“Geber ulan potuğun dölü, geberrr (KY/AM/91)!...”

“...İntizarlara uğrayasız da, tepenizi kurtlar oya (KY/AM/109)...”

“Allahın belaları, bir siz eksiktiniz (ÖO/12).”

“...Allah kahretsin (ÖO/45)...”

“...Diş diş bıçaklara gelisice (ÖO/46)...”

“Kör olasıca; ölmek için bula bula burasını mı buldun? Burasını mı (M/62)?”

“Gözü körolası (BGD/126)...”

“Gözün kör olsun senin emi!” diye söylendi (KYK/68).

“Allah bu erkek milletini kahretsin! Allah onların gözünü kör etsin,” diye (KYK/40).

“...Allah kahretsin köyü de, köylüyü de,” diyerek söylenmesini sürdürdü (KYK/55).

“Allah ikinizin de belasını versin!” diyerek çekip gitti (KYK/58).

“Allah bin kere belanı versin, aşağılık herif!” diye bağırdım. “Aldığın paralar gözünle dizine dursun (KYK/146)!”

“Büyümez olsun,” diye söylendi Rıza'nın anası. “Büyüdü, kocaman herif oldu da ne hayrını gördük ki (GH/41)?”

“Lanet olsun sana çökeleği gönderene de, seninle oturup pazarlık yapana da, hepinize lanet olsun (GH/56)!”

“...Gözünüze dizinize dursun çökeğiniz de, paranız da, Kaç Kaç'tan kalma hesabınız da (GH/57)!”

Öyküde hayvanlara edilen bedduaya da şu şekilde rastlanılmıştır:

“Hepiciğine kıran girer inşallah (GH/45).”

Kızın evden kaçması üzerine, annenin kızına ettiği beddua şu şekildedir:

“... ‘Benim Hatice adında kızım yoktur. Oğul-uşak yüzü görmesin. Sevmesin, sevinmesin. Evimin semtine uğramasın! Emzirdiğim sütler kanla irin olsun,’ diyerek beddualar etti bana (ÖSD/101).”

Alın yazısına, feleğe edilen ilençler öykülerde mevcuttur ve şu şekilde geçmektedir.

“Gözü kör olsun şu feleğin!” dedi. “Gözü kör!..” Bir şaplak indirdi iri Alman çıplağı tabancasının üstüne. “Kör olsun da yılanlar gibi ak göğsünün üstüde sürünsün (AİDG/AD/112)!...”

2.2 Geçiş Dönemleri

2.2.1 Doğum

“İnsan yaşamının önemli bir devresi olan doğum, bütün toplumlarda mutlu bir olay olarak kabul edilmiş ve pek çok âdettin, inanmanın uygulandığı bir dönem olmuştur” (Bars, 2014: 355).

Geçiş dönemlerinin ilki olan doğum; anne rahminde yumurtaların döllenmesiyle başlayan süreç, dokuz ay sonunda ebeveynlerinin genetiğini taşıyan bir veya birden fazla bebeğin dünyaya gelmesi olayıdır.

2.2.1.1 Kısırlık

“Çocuğu olmayan kadın, kısır kabul edilir, hor görülür, kınanır. Bunun için, çocuk sahibi olmak isteyen kadın çeşitli yollara başvurur, çeşitli çareler arar” (Başçetinçelik, 2001: 2).

Kadın veya erkeğin fizyolojik sorunundan/eksikliklerinden dolayı anne karnında çocuk oluşmaması durumuna kısırılık diyoruz.

“Kanatları Yamalı Kuş” adlı kitapta Mehmet, Pembe’ye aradan uzun zaman geçmesine rağmen hâlâ hamile kalmamasını kısırılık alameti olduğunu söylemiş, Pembe’den boşanmak istemiştir. Kanatları Yamalı Kuş adlı çocuk kitabındaki Pembe, kısırlıkla ilgili sihir (büyü) ya da halk hekimliği yollarına başvurmamıştır. Pembe, boşanmanın ayıp karşılandığı bir ortamda eşinden boşanmayı reddetmiş ve Mehmet’in kendisinin üzerine imam nikâhlı kuma getirmesini sineye çekmiştir.

Kısırlık Anadolu’da kadın için bir utanç göstergesi olmuştur, uzun yıllar. Çiftin eğer çocuğu olmuyorsa bunun sebebinin kadın olduğu söylenirdi. Bu durum

ataerkil bir toplumun göstergesidir. Erkek doktora gitmezdi. Kadın genellikle kısırlık için çareler arar büyücülere, halk hekimlerine giderdi. Romanda da kısırlık Pembe için bir utanç nedeni olmuş, Mehmet'in annesini ve babasının diline düşmüştür. Pembe çareyi ne büyücüde ne de halk hekiminde aramış, doktora gitmek istemiştir. Fakat Mehmet doktora gitmeyi reddetmiştir. Taranan diğer eserlerde kısırlık ile ilgili örneklere rastlanılmamıştır.

Yaşlıların neredeyse üçüncü çocuklarını doğurdu...“Görüyorsun, çocuk konusunda ne kadar haklı olduğumu? Çocuğun olmuyor, olmayacak işte. Niye olmuyor? Vallahi bilseydim kısır çıkacağını, seninle asla evlenmezdim (KYK/27,28)...”

2.2.1.2 Ad Koyma

“Eski Türklerde kişinin adını hak etmesi gerekirken daha sonraki dönemlerde bu gelenek etkisini yitirmiştir. Gelenek içindeki bazı motifler, zamanla değişmiş veya kaybolmuş olsa da ad malzemesi, en eski çağlardan günümüze kadar ulaşmıştır” (Balta, 2013: 196). Eserlerde bu eski Türk inancına uygun bir ad kazanma olayı işlenmemiştir.

“Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa, kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir” (Örnek, 2000: 149). Anadolu coğrafyasında ad koyma esnasında kutlamaların olduğu bilinmektedir. Fakat eserlerde herhangi bir kutlamaya yer verilmemiştir.

Ad koyma işlemi bizim toplumumuzda genellikle sevilen yakın akraba ve büyüklerin isimlerinin, Allahın ve onun yarattığı kişi ve varlıkların adlarının, “çocuk adına çeker” mantığı ile çocuğa verildiği görülmüştür. Eserlerde rastladığımız ad verme ile ilgili ritüellerden ilki sevilen kişilerin adlarının çocuğa verilmesi olayıdır. Bu olayla ilgili iki örneğe rastlanmıştır.

Hemen adına kirvem Hamza'nın adını koymuşam (KY/AM/16).

Topu topu altı ay evli kalabildiği kocasını yıllar önce devrilen bir tomruk yükünün altında kaybetmişti. Onun ölümünden üç ay sonra doğum yapmış, çok sevdiği kocasının adını vermişti oğluna; Ali (SA/ABM/29).

Ad koyma Anadolu coğrafyasınca önemli kabul edilmiştir. Çocuğun adına çekeceği Müslümanlarca kabul görülen bir inanıştır. Bu yüzden halk çocuklarının adlarını genellikle Allahın doksan dokuz adından, peygamber adlarından, evliya ya da dini önemi olan kişilerin adlarından koymayı tercih etmişlerdir. Ad verme esnasında genellikle çocuk kibleye çevrilip sağa kulağa ezan okunur, üç kere “senin adın ... olsun” denilerek dini boyutu olan ritüeller uygulanır.

Sonuncu İz adlı kitapta çocuğun adına çekeceği mantığı ile ad verildiğini ve bir ritüel olarak çocuğun baş ucuna Kur'an-ı Kerim konulup cesur olsun diye de silah konulduğu da görülmüştür.

Boteli Rüstem, doğan çocuğun başucuna Kuranıkerim ile bir silah bıraktı. “Adını korusun, sinama gününde yürekli, cesur olsun,” dedikten sonra, Gaffar adını verdi çocuğa (SI/146).

“Güney Arısı” adlı çocuk kitabında geçen bu ad verme olayı, çocuğun güney arısı gibi çalışkan olması için verilmemiştir. Çocuğa Güney adı verilmiş, baba soy adı da “Arı”dır. Nüfus memurunun “Güney Arısı” olarak kaydetmesiyle isim yanlış kaydedilmiştir. Fakat yazar Güney'in büyüdükçe çalışkan bir insan olmasından bahsederek nüfus memurunun yanlışlıkla kaydettiği isme karakterinin çektiğinden bahsetmiştir. Bu durum çocuk adına çeker mantığı ile ilgili inanişâ örnektir.

Dokuz ay on gün sonra Sinan Bey'in yedinci çocuğu olarak dünyaya gelmişim ben. Adımı Güney koymuşlar. Babamın soyadı “Arı” olduğu halde, nüfus memuru kâğıdıma “Güney Arısı” olarak yazmış adıma (GA/7).

Ad koyma geleneği özel ritüellerle gerçekleştirilmesine rağmen “Güney Arısı” ve “Kanatları Yamalı Kuş” adlı çocuk romanlarında ad koyma esnasında herhangi bir ritüel olmadan doğrudan ad verildiği tespit edilmiştir.

Doğumum kolay oldu. Nur topu gibi bir kızım oldu. Adını Yağmur koyduk (GA/45).

Bu kez fotoğrafta üç kişilerdi. Gürel, Lena ve ortalarına aldıkları bebekleri. Bebeğin adını Elif koymuşlardı (KYK/175).

2.2.2 Evlenme

“Yaşamın ikinci geçit dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür” (Örnek, 2000: 185).

“Bireyin yaşamındaki geçiş dönemlerinden biri olan evlenme; kız ve erkeğin bir aile olarak sosyal yaşama katılma sürecinin başladığı önemli bir dönemdir” (Başçetinçelik, 2009: 149).

“Evlenme, kadınla erkeğin aile kurmak için yasaca birleşmeleridir. Kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasıdır. Aileler arasında dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirler, düzenler. Evlenme törenleri bağlı bulunduğu kültürü tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilir” (alıntılayan Artun, 2000: 70).

2.2.2.1 Evlenme Öncesi

2.2.2.1.1 Kız Beğenme ve Dünür Gelmesi

Kız isteme; “Bir kız evlenmek için ana ve babasından veya yakınlarından istemek” olarak açıklıyor. (TDK, 2005: 1175)

Anne, babanın evlenme çağına gelen oğulları için kız aramaları ile başlayan olay, bulunan kızın ev işlerinde iyi olması, güçlü ve güzel olması ile gerekli görülen kriterlerin yeterli olması, kız beğenme olayının gerçekleşmesi ve dünür gelmesi olayları ile sürer.

“Yörük Ana” öyküsünde geçen bu kız isteme olayında yerleşik hayata geçmiş insanların, konargöçerleri hor görmeleri anlatılır. Aslında günümüzde de değişen pek bir şeyin olmadığını da ekleyebiliriz. Belki Yörüklerle yerleşik yaşam tarzı karşı karşıya olmasa da günümüzde din, ırk ve dil gibi nedenlerin az da olsa kız verme, kız alma eylemini olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Bu öyküde de istenilen kızın ailesi, kızlarına talip olan ailenin Yörük olmasını öne sürerek kızlarını vermek istemezler.

Ne kızıma düniire gelen, ne oğlumuz kız veren... “Toprağı sürüp ekmeyene, suyu işe koşmayana kız da verilmez oğlan da!” denildi. “Ömrünü dört keçinin göğsüne bağlayan bir töre yaşamaz,” denildi (AİDG/AD/156,157).

Romanda geçen olay günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bir düzen kuramamış bireyin (erkeğin) eğer evlenirse “adam olur” ya da “evlilikte keramet vardır” gibi mantık, çevre insanlarınca öngörülür, birey çarçabuk evlendirilir ya da evlendirilmek istenirdi. Bu örneğe –romanın geçtiği- doğu bölgesinde rastlanılmıştır.

Babam, alkolden yakasını bir türlü sıyıramayan ağabeyim Adil’i, sonunda evlendirmeyi düşündü. Evlenirse içkiyi bırakacağını sanıyordu. Ve hemen ona uygun bir kız buldu. Bu kız, Hilvan’lı toprak ağlarından Mahmut Paydaş’ın kızı Saçma’ydı. Ağabeyin, Saçma’yı beğendi bunun üzerine babam da Saçma’yı ailesinden gidip istetti (FSKB/48).

Anadolu’da genellikle kızlara evlilik için “gönüllü mü yoksa gönülsüz mü” olduğu sorulmazdı. Baba için gelen ailenin varlıklı ya da damat adayının iyi bir işinin

olması kızını verip vermeyeceğinin ana etkeni olurdu. Kanatları Yamalı Kuş adlı çocuk kitabında, bu eski Anadolu insanlarının tutumuna rastlanmıştır.

Dünürücü geldiği zaman istenilecek kızın kahve yapıp getirmesi geleneğine de rastlanmıştır. Bu gelenek halen günümüzde kız evine, güvey ve ailesi tarafından dünürücü olarak gidildiğinde uygulanmakta, güveyin kahvesi ise kızın isteğine bağlı olarak tuzlu verilmektedir. Güveyin tuzlu kahveyi bir yudumda içmesi, onun kızı ne kadar çok istediği ile ilgili ve kız için her türlü zorluklara göğüs gerebileceğinin de göstergesi olduğun söylenilebilir.

Az sonra yaptığım köpüklü kahve fincanları konuklarımızın elindeydi. Onlar kahvelerini ağır ağır içerlerken babam yanına oturttu beni. “Ne diyorsun? Gönlün var mı?” diye soracağını beklerken tam aksi oldu:

“Pembe kızım, seni Ümmülü Kadın ’ın oğlu Mehmet’e veriyorum. Allah ikinizi de bir yastıkta kocatsın,” deyiverdi (KYK/22,23).

2.2.2.1.2 Başlık ve Çeyiz

Başlık parası Anadolu sahasında uzun yıllar varlığını sürdürmüş bir gelenektir. Başlık parası, hâlâ varlığını –sıklıkla karşılaşılmısa da- Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu’da sürdürmektedir.

“...Türkiye’de kalın yani başlık parası isteme geleneği oldukça zayıflamıştır. Sadece Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin bazı köylerinde bu gelenek devam etmektedir” (Çetindağ, 2007: 221).

““Kız beşikte çeyiz sandıkta’ sözü Anadolu’daki her anne için geçerli hale gelmiş, kız evladı olan, varlık-yokluk dinlemeden çeyiz hazırlamıştır. Çeyiz, hem kızın hem de ailesinin varlığı, emeği, şerefi, namusu, güvencesi, haysiyetidir” (Çetindağ, 2007: 225).

Kızın ve erkeğin birbirlerini beğenmeleri ya da eski Anadolu mantığı ile ailelerin anlaşması sonucu başlık ve çeyiz, aile büyüklerinin belirledikleri yapılması zaruri âdetlerdir. Erkek tarafı düğünden birkaç gün önce kızın sandığını almaya kız evine gittiğinde, çeyiz ile ilgili âdet olarak kızın varsa ablası ya da kardeşinin sandığın üzerine oturup bahşiş istemesi, bir âdet olarak söylenebilir. Düğün olmadan birkaç gün önce çeyizin evlenecek çiftin yaşayacağı yere yerleştirilmesi yine çeyiz ile ilgili âdetlerdendir.

Çeyiz ile ilgili âdetlere taranan kitaplarda rastlanmamıştır. Başlık parası âdeti ile ilgi eserlerde tek bir örneğe rastladık. Doğu'da geçen öyküde, başlık parası doğrudan para olarak değil kırsal kesimde paradan daha değerli olan hayvan isteme ile gerçekleşmiştir. Hatta Anadolu'nun eski zamanlarında yaşayan insanların düşünce sistemine göre, sahip olunan hayvan sayısı zenginliğin ölçütüydü. Bu örnekte de bu yüzden başlık parası için para değil hayvan istenilmiştir.

Helof'un ıssız dağ köylerinden Bermanili Piro, bir sağlır inekle dört keçi vererek aldığı karısı Zalha'yı beş ay sonra boşadı (AİDG/AD/56).

2.2.2.1.3 Söz ve Nişan

“Söz kesimi’ dünürçülük, yani kız isteme aşamasından sonra gelmektedir. Dünürçülük yoluyla anlaşılan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş bir çağrılı huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine ‘söz kesimi’ ya da ‘söz kesme’ denmektedir” (Örnek, 2000: 191).

“Söz kesiminden sonra gelen aşama ‘nişan’dır. Nişan töreni, genellikle kız evi tarafından düzenlenir” (Örnek, 2000: 193). Fakat günümüzde iki ailenin ya da gencin isteğine bağlı olarak söz ve nişan birleştirilip aynı gün içinde yapıldığı da görülmektedir. Söz kesiminde aile büyükleri kararlaştırılan günde ve yerde bir araya gelir. Sonrasında kız ve erkeğin sağ ellerindeki yüzük parmaklarına söz yüzükleri

takılır. İki aile arasından bir büyük seçilerek yüzükler arasındaki kırmızı kurdele kesilir. Kurdeleyi kesecek büyük isterse “makas kesmiyor” diyerek erkek tarafından para alıp sonrasında kurdeleyi keser. Akabinde söylenen çift için dualar okunur ve söz kesme olayı sona erer.

Nişan, çiftin sözünün kesildiği gün ile birleştirilmemişse, söz kesiminden sonra sözlü çift ve yanlarında birkaç büyük ile alışverişe gidilir. Kıza, erkek tarafı nişanlık, iç çamaşırı, ayakkabı, çorap gibi eşyalar alınır. Aynı şekilde kız tarafı da erkeğe nişanlık, iç çamaşırı, ayakkabı gibi eşyalar alınarak nişan alışverişi sona erer. Nişan için kararlaştırılan gün de erkek tarafı kız tarafına çikolata ve çiçek alarak kız tarafına verir.

Kitaplarda bu saymış olduğumuz söz kesme ve nişan âdetlerine yer verilmemiş sadece bir olay olarak anlatılmıştır.

Söz kesildi, nişan yüzükleri takıldı (FSKB/48).

Nişan yüzükleri takıldı (FSKB/49).

Beni Nuri'ye uygun bulmuş olacaklar ki, söz kesip nişanlandık (GA/19).

“Son Yörük” kitabında geçen bu söz kesme hadisesi erkeksiz olan evdeki kadın ve kız çocuklarına yaşamın getirdiği zorlukları göstertmiştir. Bekâr kız çocuğunun başına kötü bir hal gelmeden ‘kötünün iyisi’ mantığı ile kızı isteyen erkeğin yaşlı, dul, fiziki aksaklığı, fakirliği vb. göz ardı edilerek kızın evlendirildiği görülmüştür.

Derken, Bulca'yı bir isteyen çıkar ama hayırlı biri değildir bu. Evlenmiş, ayrılmış, bir ayağı topal, Bulca'dan hayli büyük bir çoban eskisidir bu. Anası da kızını, adama vereceğini söyleyerek, apar topar söz keser. Çünkü kızı, erkeksiz babasız büyümüştür. Kimsesizdir. Yüzden bir terbiye, törpü görmemiştir. Yarın bir

gün, erkeksizdir, sahipsizdir diyerek ormanda birileri kızın başına çökebilir, kaçırabilir (SY/59).

2.2.2.1.4 Kız Kaçırma

Kız kaçırmak; “Bir kızı kendinin veya ailesinin rızası olmadan alıp götürme” şeklinde tanımlanmaktadır. (TDK, 2005: 1175)

Kız tarafı, dünürcü gelen aileyi belirli sebeplerden beğenmeyip kızlarını vermek istemezlerse, iki genç âşık bir yolunu bulup kaçarlar. Eğer kızın gönlü yoksa erkek ya tek başına ya da birilerinden yardım alarak kızı alıkoymasına “kız kaçırma” denilmektedir. İncelenen eserlerde bu üç örnek dışında başka örneklere rastlanmamıştır.

Selam Ateşleri kitabının “Bayan Ali” öyküsünde Ali bir arkadaşıyla beraber kızı kaçırması anlatılmaktadır. Buradaki kız kaçırma olayı bizim bildiğimiz sevmek, beğenmek, hoşlanmak gibi eylemler sonucunda gerçekleşmemiş, Ali’nin tamamen annesinin eksikliğini gidermek için yaptığı bir hadise olarak görülmüştür.

Kimilerine göre de, hızlı, delişek Ali, dünür gönderip söz kesme, nişan, düğün gibi zaman alıcı gelenekleri beklemeden, sabırsızca kaçırmıştı Gökçen’i (SA/ABM/42).

Arkadaşı Şevket’i yanına alan Ali, gece yarısı üstüne çullandıkları Gökçen’in elini kolunu bağlamışlardı. Yalvar yakar olmuştu kızcağz (SA/ABM/43).

“Kör Gülüşan” adlı öyküde kız kaçırma hadisesi plansız bir şekilde gerçekleşmiştir. Gülüşan âmâ olduğundan dolayı bakışları herhangi bir yere takılmakta ve evinin önünde zaman geçirmektedir. Bu bakışları kendi üzerine alan bir adamın cinsel güdülerini kabarmış, Gülüşan’ı kaçırmıştır. Adam Gülüşan’ı kaçırdıktan sonra kör olduğunu anlamış ve yapacağı bir şey olmadığını anlayınca kendisine üçüncü eş olarak almak zorunda kalmıştır.

“Sevdim bana bakanı!” der kendi kendine. “Sevdim!.. Sevince de sevdiğime yönelir elim!..”Dehleyiverir atını. Sürer yaklaşır da, belinden kaptığı gibi alır oturtur kucağına. Verir atına kamçıyı, verir dizgini. Kurşun hızında çıkarlar köyü. Gülüşan neye uğradığını şaşırmış, kuzu teslimi kucağında atının. Çırpınır, bağırır, sesini bozkırda duyan olmaz. Her çırpınışında güçlü kollar sarar kuşatır onu. Adam dağlara sürer atını. Gittiği yönü kız görmesin, bilmesin, bilirse ilerde geri kaçır evine diyerek puşuyla sıkıca sarar gözlerini Gülüşan’ın. Karanlık dünyası böylece bir daha kararır (AİDG/AD/ 175,176).

Buradaki kız kaçırmaya, “Beyaz Öküz” adlı öyküde sadece anlatı olarak geçmiştir.

Maraba Keto’nun karısı o. Keto, ta Hurig Köyü’nden kaçırıp getirmiş onu (AİDG/AD/205).

2.2.2.2 Evlenme Anı

2.2.2.2.1 Nikâh, Düğün

Evlenmeye niyetli olan ya da ailelerin anlaşmaları sonucunda iki gencin hayatlarını birleştirmesidir. Bu başlık altına Anadolu’da uygulanan birçok âdetten bahsedebiliriz. Düğün günü damadın, gelin evine gelini almaya geldiği esnada ayakkabısı saklanır, damattan para istenir. Gelinin başına, yaşayacağı evin kapıdan girerken çevresindeki insanlar tarafından leblebi, şeker, buğday gibi saçı saçılır. Düğün günü gelinin annesine “süt hakkı” diye para verilir. Damat düğün günü berbere götürülür. Taranan eserlerde de farklı âdetlere rastladık. Bu şekilde birçok âdetin Anadolu’da uygulandığı bilinmekte hatta yöreden yöreye de farklılıkların olduğunu söyleyebiliriz.

“Ölen kardeşin eşini alma veya ölen gelinin kız kardeşiyle evlenme ile, ölenin ruhunun rahat edeceğine, huzur bulacağına inanılır. Bu eski bir Türk inancıdır” (Kalafat, 1995: 133).

Fırat’ın Sırtındaki Kan Bucaklar romanında geçen evlenme olayı, herhangi bir evlenme âdeti ile anlatılmamıştır. Romanda evlenme süreci tamamına ermeden, Adil sirozdan ölür. Ölüm, aileyi etkiler. Erkek evinin büyüğü, Saçma’nın başka aileye gelin gideceğinden korkar. Ölen oğlunun küçük kardeşine (Mustafa) Saçma’yı tekrar isteyerek evlendirir. Anadolu’nun bazı yerlerinde bu tür olaylara rastlanmaktadır. Kadının dul kalması durumunda ölen gencin küçük kardeşi veya abisi ile kız tekrardan evlendirilir. Kalafat, bu hadiseyi eski bir Türk inancı olarak vermiştir. Özellikle birinci dünya savaşından sonra sıkça gerçekleşen olayın amacı; kızın başka aileye gelin gitmesini engellemek için yapıldığını söyleyebilirim.

Düğün günü belirlendi (FSKB/48).

Bir süre sonra ağabeyim Mustafa ile Saçma kızın görkemli düğünleri oldu (FSKB/49).

“Şamanist ve Müslüman Türklerin evlenme törenlerinde müşterek olan Şamanizm unsuru gelinin geldiği gün başına saçı saçmaktır” (İnan, 2000: 167). Opoetli Kardeş öyküsünde Doğu’da geçen bir düğünde gerçekleşen saçı âdeti şu şekilde verilmiştir. Düğün âdetlerinin en kapsamlı anlatıldığı yer de “Güney Arısı” kitabında geçmektedir ve yazar düğünlerin olamazsa olmazlarından saçı geleneğinden burada da bahsetmiş tarihsel olarak Hititler’den geldiğine de değinmiştir. Saçı âdetlerinde toplum ne ile geçimini sağlıyorsa onu kutsal bilmiş ve saçı olarak kullanmıştır. Bu örnekte düğünün yapıldığı bölgedeki toplum, buğdayı saçı olarak kullandığı için tarım toplumu olduğu söylenebilir.

Bu arada Bedro, iki katlı konağın açık 25akasından başını dışarı sündürdü. İri gözlerini güneşin halatlaşan ışıkları büzdü. Bir avuç şekeri oynayanların başına döktü (KY/AM/19).

Âdet olduğu üzere, düğünün ikinci günü öğleden sonra damat tarafı oldukça kalabalık bir izleyici kitlesiyle, gelin olarak beni almaya geldiler. Havaya silahlar sıkıldı (GA/35).

El ele tutuştığımızda bile ellerimiz buz gibiydi. O arada yukarıdan, başımızın üstüne çiçekli konfetiler, kınalı düğün şekerleri ve leblebiler serildi. Yine âdet olduğu üzere çok şık, süslenmiş, beyaz bir atın üstüne bindirildim (GA/36).

Damadın evinin içine girerken, eşikte, ayakkabılarımın içine bir avuç buğday döktüler. Bu bir avuç buğday koyma alışkanlığı Hititler'den beri köy düğünlerinde süregelen, köklü bir alışkanlıktı. Buğday, bereket ve bolluk demektir (GA/36).

Mor Cepken adlı kitabın “Cinayet Canlandırması” adlı öyküde geçen olay, yazar tarafından çocuk gelinlere ithaf edilmiştir. Öyküde geçen olay, düğün günü gerçekleşen birçok geleneği barındırmaktadır.

Hazırlıklar bitince davul zurna çalındı. Düğün başladı (MC/50).

Kirve, düğün sabahı, damat Sinan'ı önce berbere, sonra hamama götürdü. Davul zurna önünde ilk oyunu kirve, güvey oyunu adıyla oynadı.

Gelin Zerbu baba ocağından, Tenekeci Konağı'na at üstünden getirildi. Sırça parmaklarına kına yakıldı. Kına kaşığı kız olan bir komşuya armağan ettiler, “uğur getirsin” diye (MC/50,51).

“Yeraltında Uçan Kuş” adlı romanda kahraman Adnan Bucak, davet edildiği Rum düğünündeki şatafattan, hoş eğlenceden, insanların fazla içkiden sarhoş olup iki üç kişinin kolunda taşındığından, Rumca türküler ve şarkıların söylendiğinden bahsediyor. Bu eğlence esnasında Siverekli oluşu, aklına hemen kendi

düğünlerindeki eğlenceleri getiriyor. Fakat romanda Siverek düğünlerdeki âdetlerden bahsedilmiyor.

Rum düğününe davet etti (YUK/162).

Memleketim Siverek'teki coşkulu Kürt düğünlerini anımsıyorum ister istemez (YUK/163).

“Başaklar Gece Doğar” adlı romanda, düğün Adana'nın Ceyhan ilçesinde geçer ve burada köy düğünlerinde eğlence amaçlı yapılan at binme, sinsin oynama ve karakucak güreşlerinden bahsedilmiştir.

Ata binerler, köy düğünlerinde sinsin oynarlar, kıyasıyla karakucak güreşi tutarlardı (BGD/38).

2.2.3 Ölüm

“Ölüm, insan yaşamının sona ermesidir. Her toplumda doğum ve evlenmede olduğu gibi ölüm çevresinde de birçok âdet ve inanmalar kümelenmiştir. İnsan topluluklarının inanış ve törelerinde doğum ve evlenme gibi, ölüm de bir geçiş aşamasıdır” (Başçetinçelik, 2009: 328).

2.2.3.1 Ölüm Sırası

“Ölüm halindeki kişinin (canının) istenmesi halinde veya ölüme ait belirtilerin (örneğin, belleğini yitirmesi, nefes almada aşırı güçlükler vb. gibi) görülmesi durumu” ölüm sırası olarak anlaşılmaktadır. (Keskin, 2003: 117)

Yaşı kemale ermiş, salgına yakalanmış ya da ölümcül bir hastalığa tutulmuş vb. kişi/kişilerin son nefesini/nefeslerini vermek üzereyken yaşadıkları an olarak tanımlarız.

Ölüm sırası başlığı altına, sadece iki öyküde örnek bulunmuştur.

Ama yoktu yararı; bedeninin ısısı soğumaya, canı dizlerinden yukarı çekilmeye başlamıştı. Ateş basmıştı alnıyla yüzünü. Ter döküyordu. Anlamıştı sinsi

ölümün, bedenine ağır ağır sağıldığını, sonsuz uykuya alıştırmaya başladığını onu. Bir süre sonra elleri kapandı. Ardından durdu yüreği (SA/ABM/59).

“Zala Kadın” öyküsündeki bu ölüm sırası, birbirini gençken sevip kavuşamamış iki âşığın hüznü son buluşmasıdır. Kerim artık yaşlılığının son safhasında ve oldukça hastadır. Zala Kadın, Kerim’in çok hasta olduğunu öğrenmiş ve kimseye gözükmeyen Kerim’e gitmiştir. Bu acıklı olayın yaşandığı sırada Kerim’in yavaş yavaş ölüme yaklaştığını görmekteyiz.

Önceğini topladı. Sildi adamın ağzındaki suyu. Sildi ya, boşunaydı; açılacağına kapanıyordu gözleri (KY/AM/119).

2.2.3.2 Ölüm Sonrası

“Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan doğruya cesetle ilgiliyken, bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölümlerin öte dünyaya gönderilişine ön hazırlık niteliğindeki bu işlemlerin kimilerinin temelinde ölene ‘canlı’ gözüyle bakmanın ve ondan korkmanın tipik belirtileri yatarken, kimilerinde de hijyenik düşünceler ve dinsel gelenekler rol oynamaktadır” (Örnek, 1971: 44).

Ölüm sonrası; ölümden sonra gerçekleşen, ölen kişinin aile ve çevresinin ölen kişiye karşı son görevlerini gerçekleştirdikleri dini âdetler ve geleneklerin uygulandığı işlemlerdir. Bu âdetler yörenden yöreye değişmektedir aynı zamanda. Ölümden sonra yapılacak en önemli âdetler; önce cesedin ılık bir suyla yıkanır, bazı yörelerde önce bir gün bekletilir sonra yıkanır, namazın kılınır, gömüleceği yer kibleye göre ayarlanır, ceset gömüldükten sonra başında Kur’an okunur, başucuna ve ayakucuna sopa dikilir, ölü aşı dağıtılır, ölen kişinin evinde en az üç gün yiyecek pişmez, yedisinde kırkında Mevlüd okunur gibi birçok âdet bulunmaktadır. Bu âdetlerle ilgili taranan kitaplardan örnekler bulunmuş ve ayrı ayrı işlenmiştir.

Ölen merhum veya merhumeye öncelikle ailesi, yoksa yakın çevresinin, ölen kişi dini kurallarla ya da inandığı değerlerle gömülene kadar sorumlulukları vardır.

“Ağzıkörler” öyküsünde uzun yıllar önce köyünden uzakta ormandan odun çaldığı için öldürülen Mehmed’in, orman korucularının izin vermemeleri sebebi ile yabana gömülmesi anlatılır. Bu yüzden Mehmed’in eşinin, kocasını mezarlığa usulünce gömememiş olması yıllarca onu tüketmiştir. Bu tüketiş ölümünden sonra yapılan âdetlerin Anadolu insanınca ne denli önemli sayıldığının göstergesi olmuştur. Anadolu insanınca ölen kişinin huzur bulamadığı bile söylenir. Ağzıkörler adlı öyküde âdetler anlatılmamış ölen kişiye son görev olarak düşünülen gömme ile ilgili hususun, gerçekleştirilememiş olmasının hüznü dillendirilmiştir.

Altan geçtik, üstten geçtik de, neticede dağlarda kaldı mezarın, dağlarda (AİDG/AD/16)...

Mezarını kazdırdım. Yeter artık mezarının yazının, yabanın yüzünde kaldığı.

Uzun uzun anasına, anasının kapandığı gömüt toprağına baktı (AİDG/AD/17).

Çocuk kazmayı vurunca, ana, eliyle gömüt toprağının üstünü usulca okşadı (AİDG/AD/18).

Ölünün bekletilmemesi usulü birçok bölgemizde varlığını sürdürmektedir. Bunun sebebi; cesedin hızla bozulup kokmasını engellemek ve ölen kişinin zaman geçirilmeden gömülmek istemesi inancından kaynaklıdır. Bazı bölgelerimizde de ölen kişiyi bir an önce gömmek yerine, ölen kişi bir gün kendi yatak odasında bekletildikten sonra gömmek âdetidir.

Ölümden sonra yapılması gereken ritüellere öykülerde şu şekillerde rastlanılmıştır:

“İrgat Erleri” öyküsünde ve “Çatal Celal” öyküsünde görülen mezara ağaç dikme hadisesi, Türklerin eski inanışlarından getirdikleri ağaç kültürüyle ilgilidir. Öykülerde ağaç kültürü ile ilgili örnekler yazar tarafından, şu şekillerde okuyucuya sunulmuştur.

Hem siz hiç merak etmeyin çocuğumuzun ölüsü buralarda yalnız kalacak diye. Yarın siz gidince, ben duasını yaptırır, mevlütünü bile okuturum. Hatta kabrini ağaçlar, iki yanına kavak bile diktiririm (AİDG/AD/48).

Elli yıl önce küçük sedir fidanları dikmişim mezarın başına (DA/95).

Şiro çocuğu naylon leğende yıkadılar. Gün batmadan da is ve yanık kokuları içinde gömdüler yavruyu (AİDG/AD/49).

Şiro çocuğun gömütünü bırakıp gitmek beter dokundu onlara (AİDG/AD/51).

Gelip geçen garip kuşlar mezarına konalar da ziyaret suyundan içeler. İçeler de geçmişleri ruhuna, canına değe, canına (AİDG/AD/52,53)...

Genç yaşında ölen Hatice Ablamı bu sulara yağmuş, kefene sardıktan sonra vermişti toprağa (M/25).

Defini gerekti hemen. Köy mezarlığı da uzaktaydı (AİDG/AD/47).

Mevlid okutma âdeti, ölüm sonrasında gerçekleşen Anadolu insanı için vazgeçilmez ritüeller arasındadır. Bazı ailelerin ölüm sonrası haricinde merhumun/merhumenin ölümünün üçüncü, yedinci, kırkıncı gibi özellikle kutsallık yükledikleri günlerde de mevlid okuttukları bilinmektedir. “Hasip ile Hüsüp Çetesi” adlı çocuk öyküsünde, ölen kişinin musalla taşında yıkanması, defnedilmesi ve Mevlid’inin okunması ritüeli, uygulanırken değil, ölen kişinin arkasından yapılması gerektiği konuşulurken verilmiştir.

Ölen kişinin musalla taşında yıkanması, toprağa verilmesi, mevlidinin okunması gerekmektedir (GH/80).

“Ölenin karnı üstünde bıçak, makas gibi demir cinsinden aletler konur. Böylece, ölünün şişmeyeceğine inanılır” (Kalafat, 1995: 124).

Ali'nin evine üşüşen komşuları, Zekiye'nin çenesini bağladılar. Töre gereği göğsünün üstüne paslı makas bir makas koydular. Kan içinde kalmış yatağını bahçede ateşe verdiler. Ölüsünü musalla taşında yudular... Ölü suyundan içti. Tabut, köylülerin omuzları üstünde gömütlüğe doğru yol alırken (SA/ABM/39)...

Açıklığa kurulan kazana ölü suyu vurulmuştu (SA/ABM/234).

Türklerde ateş “tapınma objesi değil, temizlenme vasıtasıdır ve bu niteliği ile Zerdüştî ateşten ayrılır. Ateş ve ateşe bağlı olarak yapılan tütsüleme; evi, iş yerini, çarşığı, pazarı vb.ni kötü ruhlardan korur” (Güngör, 2007: 5).

Irgat Erleri adlı öyküde mezar başına yakılan ateşin, Güngör’ün görüşünden yola çıkarak, gömülen çocuğun kötü ruhlardan koruması amaçlı yakılmış olduğu sonucunu çıkarıyoruz. Bu âdetin Çukurova’ya gelmiş mevsimlik işçilerde varlığını görmekteyiz.

Eşber’le, Mahse, Şiro çocuğun gömütü başına büyükçe bir ateş yaktılar (AİDG/AD/51).

“Ölünün arkasından ağıt yakmak / söylemekle başlanılan *yuğ-yoğ* törenleri günümüzde ölümü müteakip verilen ‘*ölü aşı, can aşı, kazma takırtısı, can pidesi vb.*’ isimli yemekle devam etmektedir. Özellikle Orta Asya Türk topluluklarında ölünün ruhunu teskin ve onun kötülüklerinden korunma amacı ile verilen bu yemek, Anadolu’da mahiyet değiştirerek ölüye sevap olsun inancı ile verilmeye devam etmektedir” (Güngör, 2007: 4).

Çıkardı avuçlarına bir miktar da para koyverdi. “Helva için lazım olur,” dedi. Sonra cipine atladi, gitti (AİDG/AD/48).

“Mezar başına mutlaka iki taş dikilir, bunlardan baş kısımdakinin ölüm, öbür dünya ayak ucundakinin ise hayat, bu dünya için olduğuna inanılmaktadır” (Sağır, 2013: 134).

Çenesini elleriyle bağladı. Ağaç yok, taş yoktu gömütüne koyacak. Kasaturasını başucuna soktu da geldi (AİDG/AD/95).

Herhangi bir ritüelden bahsedilmeden ölüm sonrasında ve âdetlerin anlatıldığı örneklerle rastlanılmıştır.

İki yıl önce öldüğünde gömüt törenine ta Irak'tan, Suriye'den, Van'dan, Nizip'ten müritleri gelmişti (AİDG/AD/85).

Öldüğünde seksen iki yaşındaydı. Seksen ikisinde vermiştik onu toprağa (AİDG/AD/154).

Zekiye'nin ölümünden sonra, başsağlığına gelip gidenlerle dolup taşı Ali'nin evi (SA/ABM/40).

Sonra elden ele dolaşan küreklerle köylüler toprakladılar üstünü. Yönünü kibleye veren köy imamı, hayır dua etmek için (SA/ABM/61)...

Ölen kişiden kalan eşyalardan söz edilen örnekler şu şekilde işlenmiştir:

Duvarlarda, sağda solda, tavan arasında daha önce ağıtlarını yaktığı ölülerden kalan anı mendiller, gömlekler, şapkalar, yazmalar vardı (DA/61,62).

Makam Taşları adlı öyküde, I. Dünya Savaşı'nda ölen oğlundan geriye kalan künyenin anneye gelmesi ile annenin acılı ağıtları, feryatları başlar.

“Ölünün eşyalarına karşı gösterilen saygı ve yakınma semboliktir. Arkada kalanlar, ölünün ruhuna, burada ölmüş olsaydın ağıtın yine böyle yakılacaktı mesajını iletmek isterler” (Kalafat, 1995: 124).

A, künyesine sarılıp sarılıp da doyamadığım yavrum (AİDG/AD/134)!..

Şamanizm'den kalma ölen kişinin sevdiği eşyalarla gömülmesi âdetine ya da yas için uygulanmış ritüele Selam Ateşleri / Ay Bazen Mavidir kitabının Gömücüler adlı öyküsünde rastladık. Burada ölen kişinin yanında çıkan şişeler ya içki içmeyi çok sevdiği için konulmuştu ya da ölen kişinin sevdiklerince, “biz senin ardından ağladık yas tuttuk” denilerek gözyaşlarını yas anısı olarak biriktirdikleri şişelerdi. Yazar burada eski gömü yeri ile ilgili bu şekilde iki olasılık vermiştir, okuyucuya.

Eski bir gömü yeri olmalıydı orası. Oraya gömülen kişi, ya içkiye, eğlenceye düşkün biriydi, içki şişelerini anı olsun diye koymuşlardı mezara ya da ölen için ağlaşanlar gözyaşlarını şişelerde toplayarak yas anısı olarak koymuşlardı oraya.

Neden sonra kalabalığın elleri üstünde getirdiler Kırış Hacı'nın tabutunu. Kefen bağlarından tutarak yukarıdan aşağıya uzatıp verdiler bana. Çıkan şişelerle kemiklerin arasına kendi ellerimle verdim onu (SA/ABM/60).

2.2.4 Gelenek Görenek

“Halk kültürü, çağlar boyu süren geleneğin günümüze gelen mirası, kalıntısı ve kültürümüzün temel taşlarından” (Artun, 2000: 186).

2.2.4.1 Gelenek

“Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane” yi gelenek olarak adlandırmaktadır. (TDK, 2005: 741) Gelenek toplumun inanışlarından, mitlerinden, iklim ve coğrafi özellikleriyle beraber toplumda derin izler bırakmış, kutsallaştırılmış bir anlam bütünlüğünün kurulmasıyla oluşmuş alışkanlıklardır, şeklinde açıklayabiliriz.

Osman Şahin, sadece içine doğduğu Yörük geleneklerine eserlerinde yer vermemiş, aynı zamanda uzun yıllar öğretmenlik yaptığı bölgelerin de gelenekleri

hakkında bilgi sahibi olmuş, bunları eserlerindeki mekânlara uygun bir şekilde, ustalıklı işlemiş, bu geleneklerin varlığından okurlarına söz etmiştir.

İncelenen kitaplardaki gelenek örnekleri aşağıda ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Ana başlıklardan bir kaçısı şu şekildedir: Kadının ne suçu, günahı olursa olsun erkeğin kadını boşamayacağı, zor zamanda istenilen yardımı kanlısı da olsa geri çevrilmeyip yardım edilmesi gerektiği, genç bir kızın yüksek sesle şarkı söylemesinin yanlışlığı, namusunu kirleten kadının kocası tarafından öldürüleceği gibi gelenekler...

Oysa Zalha'nın ne kötü bir hali görülmüştü, ne de kocasına karşı bir saygısızlığı olmuştu. Olsa bile törelere göre erkek kısmı karısını boşamazdı, boşamazdı gene de. Ya döver, ya çeker vururdu. Kadın, erkeğin sofrasıydı çünkü. Sofra ise sokağa atılmazdı (AİDG/AD/56).

Bir insan zor zamanında kanlısından medet umuyorsa, yardım istenilen kişi düşmanını geri çevirmeyip sonunda ölümden olsa ona yardım etmesi gerektiğini gördük.

"Tamam, anladık. Kanlısıdır, ama görmiyorsanız mi adam ocağıma düşmüş benim? Ocağa düşenin geri verildiği nerede görülmüş (AİDG/AD/107)?"

Anadolu halkı ataerkil bir toplum olduğundan dolayı kadının hareketlerinin davranışlarının bile kısıtlandığını görmekteyiz.

Ben de yüksek sesle türkülere eşlik etmeye başlayınca, ninem beni azarladı. "Sus! Kızım seni millet oynak, fattan biri sanacak. Kız kısmı ulu orta türkü söylemez," dedi. Şaşırdım. Bu da köydeki örf ve töre denilen, en çok da kadınları susturmaya yarayan bir geleneğin varlığıydı (GA/14).

Geloş Dağı Efsanesi adlı kitaba adını veren öyküde geçen hasat bayramı, İç Anadolu ile Akdeniz Bölgesi dolaylarında geçmektedir. Adı geçen bayram aynı

zamanda Dino Köyü için bir gelenek olduğundan bu örneği, bu bölüme almayı uygun bulduk. Yazar Dino Köyündeki geleneğe yer verirken buğday başağını en iri, en büyük olacak şekilde yetiştiren kişinin ve buğdayı en iyi ve hızlı şekilde öğüten değirmencinin ödüllendirildiğinden bahseder. Dino Köyünden gelenekten çıkaracağımız en önemli sonuç işini iyi yapan kişilerin ödüllendirdiğidir.

Geleneğe göre, her yıl Hasat Bayramı adıyla, değirmenler arasında bir yarış düzenlenirdi. Bayram üç gün sürerdi. Hasat Bayramı olduğu gün yöredeki köylüler akın akın Niro suyuna gelirler; gönüllerince yer içer, eğlenirlerdi.

Bayramın ilk günü, en iri, en büyük buğday başağını yetiştiren çiftçiye bir tırpan armağan edilirdi. İkinci gün ise, çıplak atlara binen delikanlılar, atlarını Niro suyuna sürerler; nehrin ortasındaki adada bağlı duran kınalı koçu almaya çalışırlardı. Hasat Bayramı'nın son günü ise, değirmenler arasındaki yarışla sona ererdi. Geleneğe göre, yarışmaya katılan değirmenlere birer çuval buğday dökülür; bunu en kısa zamanda ve ince, kına gibi un edip öğütmesi istenirdi. Birinci olan değirmenciye, köylüler daha çok tahıl öğütmeye gelirlerdi çünkü (GDE/41).

Ölüm Oyunları kitabında geçen “Yeşil Süvari” adlı öyküde, Zala kocasını aldatmıştır. Osman Ağa da eşinin kendisini aldattığını görüp öldürmüş, Zala'nın babasının evine eşinin cesedini götürmüştür. Zala'nın babası, kızının cezasını Osman Ağa'nın vermiş olmasından üzüntü duysa da bunun bir yasa olduğunu söyleyerek damadının doğruyu yaptığını söylemiştir. Bu öyküde ataerkil toplumların özellikle kadınları yargılayıp sonrada öldürebilmesi ile ilgili bağnaz bir gelenekten bahsedilmiştir.

Kocasının şerefini koruyamayan bir kadın, öz kızım da olsa, hak etmiştir ölü- mü. Bu suçundan dolayı eğer Zala'yı öldürmemiş olsaydın, bu işi senin yerine biz

yapardık ve sonra da yüreksizliğinden ötürü gelir seni cezalandırırdık. Obalarımızın yasadır bu çünkü” dedi (ÖO/77,78).

“Türkler ve Moğol boylarında oba kültü denilen bir kült çok yaygındır. Oba steplerde toprak, dağ geçitlerinde taş yığınlarından meydana getirilen sunî tepeler (höyükler) dir. Bu obalar steplerde mukaddes dağ ve tepe yerini tutarlar” (İnan, 2000: 59). Yazarın kitaplarında geçen Makam Taşları geleneği, eski Türklerdeki ve Moğollardaki oba kültürünün kalıntısı olduğunu görüyoruz.

Abdülkadir İnan’a göre; oba kültü, şamanın oymağın koruyucusunun bulunduğu yeri işaret etmesi ile oraya yapılan yığının ibadet yeri olması iken (alıntılayan İnan, 2000: 60), Yörüklerde bir tapınma yeri değil, ölülerin dinlendirildiği yerler olduğu, oba kültü ile Makam Taşları arasındaki en belirgin farktır. Bize bu durum bir toplumun eski zamanlarda inandığı ve ibadet ettiklerini zamanla geleneğe dönüştürdüğünü göstermektedir.

Ağız İçinde Dil Gibi / Acı Duman adlı kitapta geçen Makam Taşları öyküsü Toroslar’da yaşayan Yörüklerin töresinden bahsetmektedir. Bu geleneğin sadece Yörüklerde olmadığını aynı zamanda, “Son Yörük” adlı kitabında Osman Şahin’in bahsettiği gibi Afganistan ve Hindistan’da da var olduğunu söylemektedir. Böylelikle dinsel bir ritüelin sadece bir toplulukta değil aynı zamanda o dine sahip olan başka topluluklarda da gelenekleştiğini görmekteyiz.

Yol boylarında ölü indirip ölü dinlendirmek, ardından onun adına makam taşları dizip yağmak alışılmış eski bir töreydi. Çok eski bir Türkmen töresiydi. Makam taşları her ölüye yığılmazdı. Evinde, döşeğinde, köyünde rahat ölmüşlerin makamı olmazdı. Makam taşları, dağda bayırda, tarlada, kırdan işinin başında çalışırken ölenlere olurdu (AİDG/AD/135).

Makamın yanından geçerken yüksek sesle konuşulmaz, konuşarak geçilmezdi. Makamın anısı çiğnenmiş olurdu yoksa. Çevresinde kavga dövüş edilmezdi. Makam taşlarına konan kuşlar -karga bile olsa- taş atıp ürkütülmezdi. Makamın otları yolunmaz, üstüne sığır sürülmezdi. Yağmurlarda makama yakın ağaç diplerinde durulurdu. Ayrıca makama atılan taşın yoldan alınıp atılması en geçerli olanıydı. Yol, taşından ayıklanmış olurdu böylece (AİDG/AD/136).

...“Makam Taşları” yığma geleneği, Orta Asya şamanlığına kadar uzanır. Eski bir Türkmen geleneğidir (SY/57).

Bugün bile Afganistan’da, Hindistan’da makam taşları görülür. Yoldan geçen yolcular, o yığınları görünce, ölen kişiyi anmadan geçmezler. Anmazlarsa, yolculuklarının kötü geçeceğine inanırlar (SY/57).

2.2.4.2 Görenek

“Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet, alışkı” (TDK, 2005: 779) yı görenek olarak adlandırmaktadır.

Öykülerde geçen Anadolu’nun değişik bölgelerindeki görenekler eserlerden tespit edilmiş, derlenmiştir. Anlatılan göreneklerin çoğunluğu Yörüklerle ve Doğu’ya aittir. Öncelikle eserlerde geçen Yörüklerle ilgili görenekler verilecektir. Eserlerde Yörüklerle ilgili zikredilen görenekler şu şekildedir: Yiyeceklerin saklanma koşullarıyla ilgili olanlar, kulak çınlaması halinde uygulamalar, Karacaoğlan ile ilgili olanlar, yeni doğan bebeğin cinsiyetine göre uygulananlar, yağmur yağdığından uygulananlar, yemin esnasında uygulananlar, erkeğin kucığına çocuğunu alamayacağı, kan içilmesi ile ilgili, gerdek odası ile ilgili, yüze kara sürme ile ilgili, kan davası, gömlek giydirme, erkeğin kaç kadınla evlenebileceği ile ilgili, taziye gelenlerle ilgili, taydan taya, saygı, sevgi, misafir perverlik ile ilgili, konuklara

sunulan özel yiyecek ile ilgi olan göreneğe rastladık. Kitaplarda Yörüklerle ilgili anlatılan günlük hayatlarıyla ilgili görenekleri bu şekilde sınıflandırabiliriz.

Bu göreneğin amacı hem peynirin bozulmasını engellemek için hem de peynirin suyunun yavaş yavaş salmasıyla oluşan peynirin Yörükler tarafından daha çok seviliyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Yörük aşiretleri içlerine peynir basılmış derileri getirirler, ipe adam sarkıtarak obruğun su damlamayan kuytu yerlerine dizerlerdi (AİDG/AD/20).

Yörüklerde kulak çınlaması sonucunda uygulanan yöntem şu şekilde verilmiştir:

Sultan ana, kulağı çınlayınca, işaret parmağını süte batırıp ağzına götürerek, "Sevdiğim beni andı." Diyor. Kulağı çınladığı sırada önünde süt yoksa parmağını bu kez toprağa batırarak aynı şekilde ağzına götürüp, aynı sözleri yineliyor (SY/72).

Yörüklerle ilgili bu göreneği Karacaoğlan ve Karacaoğlan türkülerinin önemini göstermiştir.

Karacaoğlan türküsü bilmeyenlere kız vermezlerdi (SY/163).

Yörüklerde yeni doğan bebeğin cinsiyetine göre kartal veya güvercin tüyüyle sürme çekme göreneğine üç ayrı öyküde rastladık. Bu âdet eserleri üzerinde çalıştığımız Osman Şahin'e de uygulanmış, ilginç bir görenektir.

Doğan bebelere isim verirlerdi; bebe erkekse kartal tüyü ile bebe kıza, güvercin tüyü ile gözlerine kara sürme çekerlerdi (DA/59).

Gözü kara, yiğit olsun diye gözüne kartal tüyüyle kara sürme çekmişlerdi (AİDG/AD/21).

Oğlan olduğun için gözüne kartal tüyü ile kara sürme çektiler. Kız olsaydın, güvercin tüyü ile sürme çekeceklerdi gözüne (ÖSD/8).

Anadolu’da yağmur rahmet olarak görülmüştür. Bu âdet Yörüklerde yağmurun kutsallığını gösteren bir görenek olarak verilmiştir.

Nisan yağmurlarını hayra yorardık da, süte yoğurda katardık, soframıza bet bereket versin diye. Hey gidi günler, hey gidi (KY/AM/121)...

“Sonuncu İz” adlı öykü kitabına da ismini veren öyküde yazar Bolkar Dağları’nda yaşayan Yörüklere ait bir töreyi anlatmıştır.

Doğrulttu atın başını. Yendiği Mavi Çoban’ın obasına yukarıdan bakan, sivri tepeye doğru sürdü. Tepeye ulaşınca indi atından. Çalılardan birine bağladı kuzuyu... Çevredeki taşları toplamaya başladı. Taşları üst üste yığdı. Yığın yüksekliği kendi boyuna gelince bıraktı çalışmayı. Yendiği Mavi Çoban’ın atının yelesi ile kuyruğundan kestiği kıl tomarı cebinden çıkardı. Yığınların arasına soktu. Kuzunun ipini çözdü. Dizüstü yatırdı. Çaldı bıçağı. Kara yazgısını yendiği için kara yünlü kuzuyu kurban etti böylece. Hayvanın boynundan fişkırان taze, sıcak kana dayadı ağzını. Kana kana içti. Taş yığınının üstüne çıkarak, kollarını gururla yanlara açarak, Mavi Çadırılı obaya doğru bağırdı:

“Çobanınızı yendim. Yengim bu taşlar kadar kalıcı, sağlam olsun. Zaman size olan yengimi unutmasın.”

Bunlar olur biterken, Mavi Çadırılı obanın insanlarında hiçbir tepki olmadı... Yenen insana kem gözle bakmak, kem söz söylemek, yeni için yığılan taşlara el sürmek, bozup dağıtmak mertlik anlayışına aykırıydı. İki oba için geçerli bir töreydi bu (Sİ/22).

Sonuncu İz adlı kitabın, Maharik öyküsünde Yörüklerin yemin ederken kullandıkları değişik bir göreneğinden bahsedilmiştir.

Konuşma bittikten sonra ağlar köyün en yaşlı dişi devesinden sağılan süttten birer yudum içtiler. Yaşlı deve sütünden içilen süt, geleneğe göre “yemin” yerine geçerdi (Sİ/43).

Erkek kısmının çocuklarını kucaklarına alması kendilerini küçültücü olarak görülmüş ve ayıp karşılanmıştır. Bebek öyküsünde geçen bu olay babanın çok hasta olan çocuğunu şehir hastanesine götürmeye çalışması, köy içinde çocuğu kucağına almayarak köy dışına kadar karısının getirmesi ve kendisinin köy dışında karısını karşılayarak çocuğu kucağına alması anlatılmıştır. Bu garip göreneğin, Anadolu'nun okur-yazar olmayan kesimleri haricinde varlığını sürdürmemektedir. Diğer eserlerinde geçen küçümseyici görenekler şu şekildedir:

Karısı, sarıp sarmalamış, köyün dışına kadar getirivermişti bebeği. Adam damındayken sırtlayıp yola çıkmayı düşünmüştü. Ama sıkılmıştı, sırtında çocukla köy içinde görünmekten (KY/AM/88).

Saçın kesilmesi göçerlerde bir aşağılayıcı unsur olarak verilmiştir. Öyküde Siber eşini aldatıp başka bir adamla beraber olur ve kaçar. Yakalanınca göçerler tarafından dövülür işkence edilir. En son örgülü saçları kesilerek aşağılanır. Günümüzde de kadınlar depresyona girdiklerinde çok üzücü bir olay ile karşılaştıklarında saçlarını kestikleri ya da kısalttıkları söylenilebilir. Eski Türkler'de de yakınıni kaybeden kadın saçlarını keserdi. Saç kesilmesi kadın için en az ölüm kadar ağırdır ve bir yas unsuru olduğunu söyleyebiliriz. Öyküdeki bu göreneğin eski Türkler'deki şeklinden değişerek bu anlamı aldığını ve günümüzde de başka bir anlama büründüğünü söyleyebiliriz.

Koyun keçi yünlerinin ve kıllarının kırkımında kullanılan paslı kırklık makasıyla, belik belik saçlarını kökünden kesip attılar; bir göçer gelininin saçlarının kökünden kesilmesi, ölüm kadar ağır bir aşağılamaydı çünkü (SA/ABM/23).

Eserlerde Doğu ve diğer bölge göreneklerine de rastlanmıştır. Bu görenekler kadınların herhangi bir meslekle meşgul olmalarına izin verilmemesi, evlilik ve çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi ile ilgili olanlar, misafir perverlik ile ilgili olanlar, düşmanlığın bile bir usulü olduğu, mesleğe duyulan saygı, ölmek üzere olan birisiyle ilgili görenekleri bu şekilde tasnif edebiliriz.

Kadınların çalıştırılmaması özellikle Doğu'da kadının sosyal hayata girmesini zorlaştırmış, "sadece çocuk doğur ve büyüt" şeklinde sınırlandırılmışlardır.

Bilirsın bizde âdettir, karı kısmını çalıştırmazlar (AİDG/AD/71).

Demirciliğin kutsal görülmesinden doğan ve yapılan işe saygı duyulması için ve bütün dikkatin işe verilebilmesi için oluşturulmuş bir düşünce, görenektir.

İyi bir demirci ustası demir döverken konuşmazdı (AİDG/AD/122).

Ölmek üzere olan birisinin göğsüne saat koyulması bence her insanın alacağı nefes ve yaşayacağı dakikanın belli olmasından doğan bir görenek olduğunu söyleyebiliriz.

Ölmek üzere olan birinin göğsüne çalışır saat koymak bir töre gereği idi (DA/53).

Kanın insanı ve hayvanı hem besleyen hem de yaşatan bir sıvı olası nedeniyle içildiğini ve o canlının gücünün kanı içene geçeceği inancıyla oluşmuş olduğunu düşünüyorum.

Kesimciler fişkırın kana 40 atih ağızlarını tutup içiyler. Taze kan diri, pehlivan yaparmış insanı diye (KY/AM/84).

Mor Cepken kitabındaki "Cinayet Canlandırması" adlı öyküde yeni evlenen çiftin erkek çocuğu (erkek çocuk Anadolu'da soyun devamı sayıldığı ve gücü temsil ettiği için) olsun diye yapılan âdetlerden ve gerdek odasına uygulanan âdetlerden bahsedilmektedir.

Gerdek odasının kapısı yeşile boyanmış, muskalar, nazar boncukları asılmış, Arapça harflerle peygamber sözleri yazılmıştı.

Gerdek odasındaki gelin güvey yatağının üstüne, dışarıdan geçici olarak getirilen bir oğlan bebe, üç kez yatırılıp kaldırıldı; “oğulları olsun” diye (MC/52).

“Gelin kuşağının güveyi tarafından üç kere çözümlüp bağlanması hainde, gelen gelinin, eve, uğur, bereket getireceğine inanılır. Çevrede söz konusu inanca bağlı bu harekete, kuşak çözme adı verilir” (Kalafat, 1995: 108). Bu âdet biraz farklı şekilde uygulanmıştır, öyküde. Köy köy bile aynı geleneklerin değişiklik gösterdiğini düşünürsek, Kalafat Hoca'nın örneği, bizim öyküden derlediğimiz âdete emsaldir. Benzerlik noktasına gelindiğinde, gerdek odasına giren güveyin ilk önce gelinin belindeki düğümü çözmesi âdetidir.

“Soyunurken, kendi donunu benim çıkarmamı istedi. Gelenekmiş, damadın kız donunu çıkarması... Don bağına elimi attım. Üst üste tam kırk düğüm atılmıştı...”

“Don düğümünü söylemeyi sana unuttum sana dün. Düğümlerin çokluğu eski töredir. Namusa giden yol, kırk düğümden geçer; anlamına (MC/55).”

Simgelerle haberleşme Anadolu'da önemli bir âdetti, bu âdetti Beyaz Öküz adlı öyküde görmekteyiz. Evli kadının eşinden başka bir erkekle konuşurken görülmesi veya evli olmasa bile herhangi bir erkekle görüşmesi lekelenmesine (çıkmasına) sebebiyet verebilirdi. Evli ise olay daha başka boyutlara ulaşarak evinin çatısına baykuşlar konabilirdi (öldürülebilirdi).

Bu örnek ile ilintili olarak 93 Harbi'nde Rusya'nın Kars, Ardahan, Batum'u işgal etmeleriyle beraber buralarda yaşayan insanlar öncelikle can sonra namus derdine düşerler. Canlarını kurtaran kızlara askerlerin tecavüz etme ihtimalleri olduğu için geç kadınlar ellerine yüzlerine hayvan dışkısı sürüp kendilerine askerlerin yaklaşmasını engellemişlerdir. Bu örnekten yola çıkarsak Anadolu insanı

aynı düşünce yapısıyla peşlerine düşen erkeklerle yüz yüze gelmeleri durumunda yüzlerine is, kara sürmüşlerdir.

Elini ocağın isine sürerek yüzünü gözünü boyadı. Ora kadınlarınca bilinen bir âdetti bu. Kadın peşine düşen erkekten hoşlanmazsa onunla karşılaştığı zaman ya çamur sürerdi yüzüne ya da ocağın isini, karasını (AİDG/AD/213)...

Osman Şahin, öykülerinde birçok yöreye yer vermiş ve göreneklerini ustalıklı işlemiştir. Özellikle Doğu'nun önemli sorunlarından birisi sayılan kan davasına birçok öyküsünde yer vermiş olmakla beraber 'Fırat'ın Sırtındaki Kan Bucaklar' romanıyla kan davasını ana tema olarak işleyerek, bu toplumsal soruna okuyucularının dikkatini çekmiştir.

Sonu gelmez bir kan davasının ucunda kocası (AİDG/AD/158).

Karşılığı verilmeyen kan davası boşa giderdi yoksa... Boşa giden kan ise akmaz, donar kalırdı insanın içinde. Yediği ekmeğe, içtiği su çürürdü. İnsan içine çikamamanın, aşağılanmanın, utanmanın verdiği bir çürümeydi ki, ölmenin bir başka türüydü bu da. Yaşarken ölmeydi. İyisi mi kan akmalıydı. Akmalıydı da kendi izini kendisi sürmeliydi (AİDG/AD/163).

Kan davasında kaza kurşunlarının dışında iki şeye kurşun sıkılmazdı: kadına ve çocuğa (AİDG/AD/164)...

...Siverek'e geldiği günden beri kan davası nedeniyle beline zoraki bir tabanca takmıştı (FSKB/98).

...kan davası çıkınca "vurulma" korkusuyla öğrenimini yarıda kesmek zorunda kalmıştı (FSKB/99).

Doğu'da kan davası ile ilgili başka bir âdet Sonuncu İz kitabının, "Acı Kahve" adlı öyküsünde geçmektedir.

“Bu sözleri söylemek için niçin Misbah’ın kendisi kalkıp gelmedi de bu sıcakta seni gönderdi?”

Meyro şaşırđı,

“Bu bir gelenek görenektir. Bunu nasıl bilmezsin? Düşman düşmanının ayağına avradını ya da anasını gönderince kurşun susar, barış olur,” derler.

Yüzü hafifçe kızardı Gaffar’ın.

“Haklısan. Az kalsın unutmuşam. Evet, töre töredir (Sİ/160,161).”

Senin kuşulanmaman için de kan töresini kullanarak anası Meyro’yu ayağına göndermiş (Sİ/163).

Ağız İçinde Dil Gibi / Acı Duman kitabının ‘Gömlek’ adlı öyküsünde ağa, marabalarının (işçi/köle) kendisine isyan ederek kurulu düzeni bozacaklarından korkup çıkacak isyanın en güçlü sesini eski bir töre ile –gömlek giydirerek kendisine kardeş saymıştır. Böylelikle isyanı engellemeye çalışmıştır. Ağız İçinde Dil Gibi / Acı Duman kitabının ‘Gömlek’ adlı öyküsünde böyle bir törenin Doğu’da varlığından söz ediliyor.

Artık tadı tuzu kalmadı dünyanın. Kimsede saygı görenek kalmadı. Ak töre, ak insanlık kalmadı (AİDG/AD/79).

Sana kaldı atadan kalma töreyi bozmak değil mi (AİDG/AD/81)?

Bu gömlek giyme töreni çok eski bir töreydi.

Oğul evlat edinmelerde, kan davası güden oba ve aşiret barışmalarında buna benzer törenler düzenlenir, ulu şıhlarca gömlek giydirilir, gömlek değiştirilirdi (AİDG/AD/86).

Maraba kısmının bir tek kadınla evlenmeye ancak gücü yetiyordu. Ağaların ise istedikleri kadar kadınla evlenmesi bir gelenektir. Bu yüzden karısının içine cin girdiği düşünülen maraba üzgündü. Ağa teselli verse de marabanın üzüntüsü

geçmiyordu. Ağa'da sadece kendi soyuna getirttiği cindarı (cin çıkararak kişi) geleneği bozarak bir maraba için getirmiştir.

“Özün doğru söylüyor Ağam,” dedi. “Ama sizin hesabınız, ağa katında geçerli. Benim kanım-terim toprak kesik. Yani bir marabayım. Felek bizim defterimize bir geçimlik avrat yazmıştır.”

Bugüne dek kendi soyundan hastalar için Cindar getiren Ağa, şimdi bu geleneğini ilk kez bir marabası için bozuyordu (KY/AM/68).

Fırat'ın Sırtındaki Kan Bucaklar adlı romanda, Doğu'da taziye gelen insanlara kahve ve sigara sunulduğunu ve bunun bir görenek olduğunu gördük.

Taziye gelenlere âdet üzere acı kahve, cigara sunulur, 44atiha okunurdu (FSKB/90).

Selam Ateşleri / Ay Bazen Mavidir öykü kitabının “Güneşle Konuşan Adam” öyküsünde, yazar “taydan taya güreş tutma” diye bir görenekten bahsetmektedir. Bu görenek kendine güvenen yiğitlerin er meydanına atını da alıp çıkmasıyla başlar. Birbirleriyle anlaşan kişiler güreşir, kaybeden atını ya da tayını kazanana verir.

O zaman taydan taya güreş tutulurdu. Güreşmek isteyen pehlivan, sevdiği atı ya da tayını yedeğine alır, çıkardı meydana.

Güreşmek isteyen paçaları sivar, eşleştiği hasmıyla kapışır. Yenilirse atını yularından tutup yenenin eline verirdi. Yenerse aynı şeyi yenilen taraf yapardı (SA/ABM/239).

Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde saygı, sevgi, misafir perverlik gibi görenekler varlığını sürdürmektedir. Küçüklerin büyüklerinin ellerini öpmesi Anadolu'da hâlâ yaygın bir görenek olarak uygulanmaktadır.

Ben, kardeşlerim Ali ve Osman, sırasıyla “hoş geldin” diyerek elini öptük (FSKB/135).

Sevilen ya da saygı duyulan bir insanın misafirlige gelmesi durumunda Anadolu'da şerbet ya da tatlı bir yiyecek ikram edilir. Bu göreneğin Doğu'da yaşadığını görmekteyiz.

Omlet üzerine tozşeker serpildiğini ilk kez görüyor, duyuyorduk. Meğer sevilen konuklara yapılan ikramlardan biriymiş bu (KDA/44).

Doğu'daki bu mantık, konuğa olan saygı ve hürmete oldukça ileri gidilerek saygı hürmetin çok farklı algılanmasına sebep olmuştur.

Konuğun yaşı, kimliği ne olursa olsun, en yaşlıları bile kalkardı ayağa. Gelen Tanrı misafiriydi çünkü. İki büklüm eğilerek, boylarını küçülterek, konuklarına olan saygılarını iyice göstermeye çalışırlardı (KY/AM/75).

Anadolu'da eve gelen misafir ayakta karşılanır hoş geldin denilir bu yapılmazsa gelen kişinin gönlü kırılır ve o eve bir daha adım atmaz.

İhsan Bucak amcamın içeri girerek, yandaki konuk odasına girip, oturduğunu gördüm. Benim töre gereği, yerimden kalkmam, bir yeğeni olarak konuk odasına geçerek "Hoş geldiniz amca!" diyerek elini öpmem gerekiyordu; ama bunu yapmak hiç içimden gelmedi (YUK/140).

Doğu'da değer verilen konuklar için özel olarak hazırlanan ve özel bir şekilde sunulan yiyeceğe rastladık.

Bir süre sonra önümüze içi tepeleme iç pilavıyla dolu meydan tepsi konuldu. Koçun kafası kızartılmış, pilavın üstüne yerleştirilmişti. Bu töre, seçkin konuklar için yapılan bir töreydi (YUK/186).

Bir çocuğun hayata başlayabilecek güçte ve dirayette olduğunun anlaşılabilmesi için, Kanatları Yamalı Kuş adlı çocuk kitabında yapılagelen bir âdetten bahsedilmiştir.

Taşlar ağır değildi pek; üç dört kilo ancak çekerdi. Çocuk, derin bir nefes aldıktan sonra taşı yerden kaldırır atarsa ya da birkaç adım ileriye kadar taşırsa bu sınavdan yüzünün akıyla çıkmış sayılırdı. Bu sınava “Hayat Taşı Sınavı” derlerdi. Sınavı veren çocuğun, o günden sonra evde, tarlada, bağda bahçede rahatça çalışabileceğine inanırdı. Bu yüzden o çocuğun yaşı, çalışmaya, emek çekmeye başladığı, sınavı verdiği o yıl ve gün ile ölçülürdü (KYK/9).

Kırmızı Yel / Acenta Mirza öykü kitabının Musallim ile Kuşde adlı öyküde, kahraman Musallim hapistedir. Karısı Kuşde’ye düşmanı tecavüz etmiştir. Kuşde, iki aile birbirine düşman da olsa kadına ilişilmeyeceğini hatta zordaysa düşmanlığın göreneği olarak yardım edilmesi gerektiğini anlatmaktadır. Böylelikle öyküde düşmanlığın bile bir göreneği olduğu görülmüştür.

Halbüküysen bunu başkaları temsil etse-tutsaydı, sizden beklerdim ortalara çıkıp çıkıp da namusuma kol germeyi!... Çünkü öyleydi eskimişti, düşmanlığın göreneği, öyleydi (KY/AM/108)...

“İssızlıkta İki Kişi” adlı öykünün geçtiği bölge düğünlerinde köçekliğin önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Hatta düğünden günler öncesi köçekler evlerinden düğünün olduğu yere getirilir, düğün sahibi tarafından misafir edilirmiş. Bu göreneğin etkisini yitirdiğinden duyulan üzüntü kahramanlar tarafından vurgulanmıştır. Böyle bir göreneğin olduğu görülmüştür.

“...Köçek kısmının düğün evine yayan gittiği nerede görülmüş? Hem yürü, dağı tepeyi aş, sonra da günlerce düğünlerde köçeklik et, düğün halkını eğlendir. Olacak iş mi? Oysa eskiden düğün sahipleri, atlarıyla gelir, kapımızdan alır götürürlerdi bizi.” Daha da konuşacaktı, vazgeçti. Erkeğini dertlendirip usandırmaktan çekindi.

“Artık o eski görenekler kalmadı,” dedi Civan (M/57).

Rumlara ait bir göreneğe de “Yeraltında Uçan Kuş” adlı romanda rastlanılmıştır.

Rumlar, çocukları doğduğu zaman, onun adına bir testi şarap hazırlayarak toprağa gömerlerdi. Doğan bebek, yirmi, yirmi beş yaşına geldiği zaman onun adına toprağa gömülen şarap testisi yerden çıkarılır, açılır, sonra da konuklara ikram edilirdi. Yirmi, yirmi beş yıllık şarap koyulaşır, pekmez gibi olurdu (YUK/133).

“Yeraltından Uçan Kuş” romanında Maria adlı Rum bir kızın, genç Adnan Bucak’dan hoşlanır, onunla beraber olmak ister. Yazar, Rum göreneklerine özgü olan, genç kızların birlikte olmak istedikleri erkeklerin omzuna eşarp atması ile ilgili ilginç âdeti okurlarına sunmuştur.

Ayağa kalktık. Maria, eşarbını çıkardı, omzuma attı. Bunun anlamı, “Seninim. Seni seviyorum. Bundan sonra sana aidim” demekmiş meğer (YUK/168).

2.3 Halk Bilgisi

2.3.1 Halk Matematiği ve Ölçüsü

“...halkın ortaklaşa oluşturduğu ve yine kendilerinin adlandırıp kullandığı ölçü birimleri, yaşamı kolaylaştırıcı özelliğe sahip olduğu gibi, bir kültürün yerel ve geleneksel bilgi birikimini de yansıtmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarma yoluyla yeni nesillere ulaşan söz konusu kültürel mirasın, günümüzde geçerliliğini koruyamadığı ve giderek unutulmaya yüz tuttuğu da bir gerçektir” (Ozan, 2013: 26).

Halkın zamanla oluşturduğu ölçü ve matematik kurallarının tümüdür. Cumhuriyet’ten önce kullanılmış ölçü birimlerine ve cumhuriyetle hayatımıza giren ölçü birimlerine öykülerde rastlanmıştır.

*Tartıya vursan seksen **okkadan** fazla çeker (AİDG/AD/23).*

***Metrelerce** uzayan, akan tomruk kümeleriyle doluydu nehrin yüzü (AİDG/AD/26).*

Sahipsiz bir boşluktaymış gibi arşınladı durdu konağının içini (AİDG/AD/83).

Başımıza şu gömlek belası çikalı efkârımız kırk batmanı geçti oğul (AİDG/AD/91).

Şurada bir-iki dönümlük yerime de sahiplenirsin, göğe mertek mi diyeceksin (KY/AM/28)?..

Eni on sekiz-yirmi, uzunluğu kırk metreden fazlaydı (KBD/84).

Ölçüm, Ağa'nın elindeki kâğıdı okumasıyla başladı.

“Dokuz timin,” dedi. “Tohum hakkı (KY/AM/135).”

2.3.2 Halk Botaniği

“Çok eski çağlardan beri insanoğlu, yaşadığı mekân olarak çevresini kuşatan, kendisi için tehlikeli ve faydalı birçok unsurla teçhiz edilmiş tabiatı önce anlamaya ve anlamlandırmaya, sonra tanımaya ve böylelikle adlandırmaya başlamıştır. İnsanın var oluşu, nesillerin sürmesi, tabiatı tanımak ve tabiattan öğrendiklerini adlandırarak gelecek kuşaklara aktarmakla mümkün olmuştur” (Berbercan, 2012: 36).

Anadolu insanının botanik biliminden farklı, kendilerinin oluşturdukları bir bilimdir. Halkın tabiatla oldukça içli dışlı yaşaması bitkilere verilen adların botanik biliminden farklılaşmasına sebep olmuş, hatta bölgeler arasında herhangi bir bitkiye verilen adın farklılaşması da söz konusudur.

Birçok bitki türü olduğu için bunları gruplara ayırarak vermeyi uygun bulduk. İlk olarak Osman Şahin'in incelenmiş eserlerinde geçen çalı türlerini verelim:

Kır çayı, kekik, yavşan, kör yonca kokuyordu. İri dallı kanaklar, otlar baldırlarını dövüyor, kanak uçlarından incecik pamukçuklar uçuyordu. İleride bir karamık çalısının tepesine bir takcik kuşu tünemiş, hiç kımıldamadan duruyordu. O çalıya çok kuş konuyor olmalıydı (AİDG/AD/13).

Ortalık **supüreni**, nane, yarpız kokuyordu.

Yüzleri yer yer **burç çalısı**, otlar, yosunla çapırlanmış, heybetli kayalıkların önünde gök kartalları dolanıyordu (AİDG/AD/29).

...Taşköprü'nün üstünden geçen yolun çevresini **hayıt çaluları**, otlar, **böğürtlenler** örtmüştü şimdi (BGD/152).

Kuşburnu kendiliğinden yetişirdi (GA/21).

Birbirine girmiş **böğürtlen**, yarpuz, **püren**, **yabangülleri**, kuş görmez sıklıkta örtmüşler pınarın üstünü.

Böğürtlen, yarpuz, **su püreni** dallarını elimle aralayarak pınarı buluyordum (M/24).

Dicle Nehri'nin ortasında, **böğürtlen**, **kamış**, su dikenini ve söğütlerle kaplı bir adacık vardı (ÖO/94).

Boz yapraklı sığırkuyruğu otları ile **akdikenler**, **kara gevenler** yurduyordu orası (ÖSD/32).

Ali de, gizlice onu izler, **böğürtlen** çalılarının arasından sessizce (SA/ABM/35)...

Her yan pembe, sarı, beyaz, mor çiçekli **zakkum**larla renklenir. (SA/ABM/79)

Yabanfıstıklarının, **murtların**, **harnupların**, **sarıçamların**, **zakkum** kümelerinin altlarına değin baktılar (SA/ABM/103).

Öbürü ise Güneydoğu'nun kavurucu sıcaklarına karşı durabilmek için sularını içinde taşıyan dev **kaktüs** bitkileri gibi iriyarıydı (SA/ABM/141).

Sarmaşık ve türleri şu şekilde verilmiştir, eserlerinde:

Ağaçlara ağmış gitmiş **sarmaşıklar**, susuzluktan yorgun düşmüş kollar örneği, cansızdılar (AİDG/AD/14).

Gür, **yabani asmalar**, yeşil köpükten salkımlar halinde evin önünü boydan boya örterdi (SA/ABM/28).

Ağaç türleri eserlerinde şu şekillerde işlenmiştir:

Yürüdüğü yolda, baldırlarına çarpan yaban otlarında, omuzlarına değen iri kozalaklı **çam**ların dalında, uçan arıların sesinde, geçmiş gitmiş ayların, yılların değişik kokularını, bin bir anının ayrıntılarını görüyordu. Ormandan gelen uğultu, **çam** pürlerine değen hafif yelin hışırtısı âdeta yarı kaybolmuş bir dille sesleniyordu ona (AİDG/AD/16).

Sonra ileride, yıkılacakmışçasına yan yatmış duran, kara gövdeli, yaşlı, çok yaşlı bir **çam ağacına** doğru hızlandı.

Çocuk, neden sonra sırtını **çam ağacından** aldı (AİDG/AD/17).

Düzlüğün ortasında yaşlı, iri bir **alıç ağacı** vardı (AİDG/AD/49).

Adana-Ceyhan karayoluna çıktıklarında boz **alıç ağacının** hemen yanı başındaki düzlükte yaktıkları ateşin gecedен kalma son dumanları tütüyordu (AİDG/AD/53).

Badem dalları çiçeklendi, mosmor menevişlendi (AİDG/AD/54).

Alıç ağacının görünmesi heyecanlandırdı onu. İşte, oğlunun toprağı oradaydı. **Alıç ağacını** dengine alarak, alıç ağacını adımlarına yön tutarak hızlı hızlı yürüdü Mahse (AİDG/AD/55).

Aşağıda yemyeşil **narenciye** bahçeleri, yol boyu dev **okaliptüs** kümeleri koyu yeşil dumandan farksızdı (AİDG/AD/113,114).

Demire su verdiği **kara ağaç** teknesinin çevresinde bazen ak mantarlar biterdi (AİDG/AD/119).

Üzüm bağlarıyla köy arasındaki yol **söğütlük** bir dereden geçer (AİDG/AD/163).

Müslim'in ölüsünü ayaklarından bir iple **dağdağan ağacına** astı (AİDG/AD/164).

Atını bahçede **ceviz ağacına** bağlayıp çıkar yukarıya (AİDG/AD/178).

Mestan götürür, ta ilerdeki üzümlere bağlar, kimini **elmalara**, kimini **eriklere**, **armutlara**, güllere... çimenliğe, tesliken otlarının oraya (AİDG/AD/180,181)...

Galatlar'ın pek sevdiği **meşe** ve **çam** ormanlarıyla kaplıydı (AYDY/23).

Okalip-tüs ağaçlarının gölgeleri öğrenci doluydu (AYDY/167).

Palmiyeler, **muz ağaçları**, **inciler**, **narlar portakal** ve **limon ağaçları**, **okalip-tüsler**, **karabiber ağaçları**, **kauçuk ağaçları** falan (AYDY/169)...

Babam, çardağın önünde, **selvi söğüdünün** altındaki yer yatağında uyuyordu (AYDY/170).

Kayalığın batı yanında, yaşlı bir **ardıç ağacı** yükseliyordu (DA/14).

Bucaklı köylüler kendi yörelerindeki **meşeleri** keser odun ederler (FSKB/28)...

Hoş kokulu **iğde söğüt ağaçları** kıyılarını süslerdi (GDE/40).

Hürü Nine'nin evinin doğusunu **armut ağaçları**, kuzeyini **kavak ağaçları**, önünü geniş yapraklı asmalar alırdı (GDE/53).

İlerdeki **akasya ağacının** gölgesine Arpaçlı birkaç kadın oturmuş, kendi aralarında konuşuyorlardı (GA/76).

Her yer **portakal**, **limon**, **mandalina** ve **greyfurt ağaçlarıyla** doluydu (GA/85).

Havuzun başındaki kalın gövdeli **sakız ağacından** damlayan sakızlar, mermerlerin üstüne düşmüş yapışmıştı (M/34).

Ateş otlarının yanı sıra, **ateş ağaçlarının** öykülerini de dinlemişti eskiden (M/129).

*Bizim köylüler, **sıtma ağacının** gölgesine sığınmışlar (ÖSD/85)...*

*...yolun iki yanındaki asmaları, harnup ve **incir ağaçlarını** toz içinde bırakıyordu (ÖSD/87).*

***Söğüt, çınar, böğürtlen, murt, harnup ve sarıçamlardan** oluşan, sık çalılıklı bir orman duvarı yükselir batısında Kurudere'nin (SA/ABM/79).*

***Sandal ağacı** denilen, yabaniçilek ağacından kesilmiş, kırmızı kabuklu, eski odunlardı onlar (Sİ/31).*

*Sapsarı **hezaran ağacından** yapılmış bir bastonu vardı (Sİ/109).*

*Fırat'a bakan vahşi kayalıklarda **yabanincirleri** bol olur (Sİ/146).*

*Sıra sıra **kavak, dut, zerdali ağaçları** görünüyordu dışarıda (Sİ/165).*

*Bahçeleri ballı **incirler, narlar, muzlar, elmalar, altın sarısı hurmalarla** doluymuş (YK/41).*

*Uzun sırtıklarla, yüksek dalların ucundaki kara **zeytinleri** çırpıp yere silkiyor (YUK/131)...*

Yazar, Doğu Karadeniz'in sonbaharındaki görünümünü ağaç ve çiçek yaprakları ile tasvir etmiştir, yazar. Doğayı doğadan anlatmıştır.

*Yine bir Doğu Karadeniz sonbaharında, sararmış **dut** ve **kavak** yaprağı sarıları ile kehribar kızarığı **meşe** ve **çınar** yaprağı renkleri (AYDY/95)...*

Elmanın çeşitlerinden/cinslerinden bahsedildiği için –ağaçlar arasında- buraya elma için ayrı bir bölüm açmayı uygun gördük.

...Golden'ler; ısırıldığında kütür kütür eden Starkin'ler; düz, yuvarlak sulu Amasya elmalarının (GH/36)...

Ot sınıfına giren türleri eserlerde şu şekilde görmekteyiz:

*Çamın dibine yakın, üzeri kurumuş **yaban otlarıyla** kaplı uzunca bir toprak tümseğin üstüne attı kendini (AİDG/AD/17).*

Nehir kıyısında **su dikenleri, ısırganlar, yarpızlar** boy boydu. Yukarıda ormanın ayaklarına doğru marul gibi enli, yeşil yaprakların arasında sarı ak menekşeler açmıştı (AİDG/AD/31).

Binlerce yıldan beri Toros'un her türlü soğuşuna karına sıcağına karşın direnebilmiş, sapasağlam kalabilmiş, taş aralarında **yaban otlarının** bittiği dev kale (AİDG/AD/117)...

O toplanan **menekşeler, sümbüller, o hoş kokulu boy otları** (AİDG/AD/156)...

Kanal boyu bir uçtan bir uca bataklık, yosun, çamur ve **yarpız** kokuyor (AİDG/AD/186)...

Çiriş ve **baldıran otlarının** kokuları sarmıştı ortalığı (AYDY/169).

Mor sümbüller, **nevrular, sarıçiğdemler** açtı çalı diplerinde. Alıçlar, elmalar, erikler, şeftaliler, ayvalar (BGD/151)...

Çayın kenarında yoncalık, çayırılık alanda, **yarpuzlar, ısırganlar, baldıranlar** yükselirdi (DA/80).

Nem ve ıslaktan ağacın toprağına değen yerlerinde zehirli, **sarı mantarlar** çıkmıştı (DA/81).

Rakıya düşkün oluşum yüzünden **anason** kokusu çıldırttı beni (DA/92).

Çayın kenarları tek mil sazlık, **yarpız, püren, söğütlüktür** (FSKB/148).

Kuru **kenger** ve diken topları, rüzgârın önünde yuvarlanır giderken hisirtülü sesler çıkarırlar (GH/73).

Sonraki günlerde serçe yavrusuna sütlü taze ot, taze **yonca** yaprağı ve çekirge ölüsü getirdim, verdim (KYK/102).

Yarlağnlara topuk basıp incitmedik (KY/AM/144).

Kocaman dallı **aygüllu** yapraklarının üstünde yağmur tanelerinin ayran artığına benzeyen tozlu izleri görünüyordu (M/24).

*Ocak yerimizin külleri üstüne kök salmış, sapsarı çiçeğe durmuş, boyum yüksekliğinde bir **sığırkuyruğu otu** önümde (M/25).*

*Her yerde onu görür gibiydim; gökte, yıldızda, bulutta, hatta yol boylarında gözüme çarpan kınalı **sütleğen çiçeklerinde** (M/45)...*

*Yörük ağası, çadırının önünde, kendisi için özel **çağşır otu** yetiştirmiş meğer (M/116).*

*Halk dağlarda, tarlalarda **ısrıgan otuyla, kızılacak otu** toplamaya çıkmıştı (ÖSD/14).*

***Tosbağaoğulları** ve mantarları ile ünlüydü (ÖSD/36).*

*Bir de, oğlakların doğumlarına yakın zamanlarda açtıkları, yalnızca dağ oğlaklarının tırmadıkları çıkabildikleri yüksekliklerde açtıkları için, adına “**oğlak menekşesi**” denilen çıldırıncı güzellikte mosmor **oğlak menekşeleri** açar (SA/ABM/27).*

*Tek başına açmış duran **şebnem çiçeği** ise, büyük yapraklı çiçeklerin arasında boğulup kalmış (SA/ABM/127)...*

*Küçücük, pembe **yaban karanfiller, keven dikenlerinin** sivriliğini yumuşatmak istermiş gibi açmışlar (Sİ/13).*

*Tek tük **kum sümbülleri, zambaklar** acele çiçek açtılar (Sİ/45).*

*Ama iyice eğilip bakıldığında, toprağın yüzünde duran, toprağa uyum vermiş boz renkli, eklemleri boğumlu “**Şalbaba Otu**” denilen bir ot cinsi göze çarpar ki, Yörük malcılığını da ihya eden ot budur (SY/56).*

*...10 kat daha değerli dediği, “**kuzukulağı veya kuzugöbeği**” otunu biliyor (SY/65)...*

*Yolun iki yanı **devedikenleri**yle doluydu (YUK/191).*

*Asıl **ölmezotu**, kayalıkta, kurakta biten, dikenini bol yeşil bir ottur (YK/50).*

*Açıklı Köy'e yakın, insan boyundaki tozlu pembe **hatmi çiçeklerinin** (YK/106)...*

*Ertesi gün kuşluğa doğru, tarlanın yüzünden kendi ellerimle **kır çiçekleri** topladım (YUK/82)...*

Güzel kokmak için insanlar, güzel kokulu otları/çiçekleri günlük hayatlarında kullanmış, üstlerine takmışlardır.

*Kasığı ile şalın düğümü arasına **fesleğen çiçekleri** sokmuştu (M/37).*

Köy insanının yaşayışını, sorunlarını, örf âdet ve inanışlarını eserlerinde çok güzel bir şekilde anlatan Osman Şahin, halkın yediklerine içtiklerine de titizlikle yer vermiştir. Yazarın öyküleri kırsal kesimlerde geçtiği için, doğa ile iç içe büyümüş olmasından da yararlanarak doğal olarak yetişmiş (yabani) halk tarafından yenilebilen bitki türlerine yer vermiştir. Tabii ki köylüler için olamazsa olmaz –hem beslendikleri hem de satıp maddi kazanç sağladıkları- sayılan tarıma faaliyetlerine değinmiş, ekim ve dikimden de bahsetmiştir.

*Bir bölük ırgat şafaktan beri **pamuk otu** dövüyorlardı kızgın ovanın yüzünde.*

*Irgat çocukları çapa yapacak olurlarsa, kazara birkaç kök **pamuk fidesini** kesip zedeleyebilirdi (AİDG/AD/38).*

*Ova sıcaklığının tadından kupkuru olmuş **ekin** sapları, anızlar, otlar zaten kaydan farksızdı (AİDG/AD/39).*

*Olmadı, **sütlü kengerlerle** besler doyururdum ağzını, Şiro (AİDG/AD/45)...*

***Pamuğun, karpuzun** çapası bitti (AİDG/AD/50).*

*Bir yanına yeşil yonca, bir yanına **arpa nohut**, bir yanına da **yulaf** ekerdim (AİDG/AD/75).*

*Köylülerin henüz çimlenmiş **ekini** üstüne **arpa** ektirdi (AİDG/AD/76).*

Yemeklik otlar toplardık, ekşikulak, 56 emlik, kuzukulağı, çiğdem (AİDG/AD/155)...

*Taşınan üzümün cinsi **kara üzüm** değil, **çavuş üzümü**ydü (AİDG/AD/164).*

Üzümlere, armutlara, elmalara, eriklere götürür onu (AİDG/AD/180).

...buğdayını, pamuğunu, pirincini, yağını, ayçiçeğini, bulguru, tavuğunu, nohutunu, fasulyesini (BGD/15)...

*Sattığı buğdayların tümü de ala samanlı, tozlu, ordan buradan toplama, 'İmam Buğdayı' denilen yerli **karakılçık cinsi buğdayı** (BGD/18).*

*Bizim ise **soğan** ekecek yerimiz yoktur (BGD/55).*

*Ayrıca sebzeliğe **domates, biber, patlıcan, kabak, salatalık, pırasa, sarımsak, lahana, patates, marul, maydanoz, nane, ayçiçeği, mısır** eker, suyunu verir, çapasını yapar, gübrelerle beslerdim onları (KYK/122).*

*O sevinçle çarşıya çıktık, hepimize bir ay yetecek kadar **pirinç, nohut, fasulye, makarna, çay, kahve, şeker, yağ, un** ve kırtasiye malzemesi aldık (KDA/23).*

*Hemen hüküm yürütmüşem, ne malum **gelincik kökü** yemediği diye (KY/AM/14)?*

2.3.3 Halk Taşıtları, Taşıma

Halk taşıtı; "Taşıma aracı, vasıta" olarak tanımlanmıştır. (TDK, 2005: 1916)

Halkın günlük hayatında kullandığı ya da bir yerden bir yere giderken kullandıkları araçlardır. Sivil halkın kullanmadığı askeri taşıtlar da bu gruba alınmıştır. Bunun dışında halkın, eşyalarını ya da hasat ettikleri ürünleri taşıdıkları araç veya canlılar, Osman Şahin'in kitaplardan toplanmıştır.

Halkın; tarım da, bir yerden bir yere gidiş gelişlerinde, ekilecek tohumlarda, dikilecek fidelerde ve toplanmış/biçilmiş meyve, sebze ve hububatı taşımak için kullandıkları mekanik araç gereçler şu şekillerde verilmiştir:

Traktör devrilmiş, bir römork dolusu insan ölmüş, yaralanmıştı, bunu görmüşlerdi (AİDG/AD/43).

Tarlaların yüzünden tonlarca kavun karpuz toplanarak **kamyonlara** taşındı (AİDG/AD/50).

Kamyonlar, traktör römorkları ağızlarına değin ırgat yüküyle dolup taşı (AİDG/AD/51).

Kasım sonlarına doğru renk renk, boy boy **traktörlerin** beşi, onu yirmisi birden girdi tarlalara. Arkalarında tohum yüklü **mibzerler**, pulluklar, kötenlerle gece-gündüz sallarcasına sürüp karartmaya başladılar ovayı (AİDG/AD/53).

Traktör, tekerlerinin basmadığı, pulluk ağızlarının uğramadığı, kesmediği tarla, bayır, gen kalmadı Çukurova'nın yüzünde (AİDG/AD/54).

Katar katar **trenlere** bindiler. **Trenleri** ağırdı, odun gücüyle giderdi (AİDG/AD/94,95).

Birkaç gün sonra arkalarında **dozerler**, ağır **dampnerli kamyonlarla** geri geldiler (AİDG/AD/137).

Durmadan taş toplayıp taş yüklüyorlar **traktör römorklarının** içine (AİDG/AD/185).

Yanı başından vızır vızır **arabalar** geçiyor (AİDG/AD/193).

Saatte yüz, yüz yirmi kilometre hızla giden **motorlar** (AİDG/AD/195)...

Tren, üç gün süren bir yolculuktan sonra (AYDY/45)...

Gülendam'ın ölümünden sonra Kamber, varını yoğunu satar, biner **otobüse** (AYDY/61).

Kalın tırtıl tekerli, kocaman **pikap**, köy meydanının ortasında durdu (AYDY/136).

Edebiyatçının yapıtını okurlar, evde, **vapurda**, **trende**, **otobüste**, hemen her yerde okuyabilir (AYDY/144).

...hıncahınç dolmuş **minibüsün** içinde oturacak bir yer bulamadılar (BGD/15).

Arkalarında tohum yüklü **mibzerler**, **çuvallar**, toprağa girip çıkmaktan ışıl ışıl olmuş **kötenler**, **pulluklar**, **diskarolar** vardı (BGD/22).

Devlet Su İşleri, yıllar önce o sulama kanalını ağır **dozerler** ve **grayderlerle** kazıp açarken (BGD/25).

Cipten yere atlayan Koyuncuoğlu, **kamyonetten** inen silahlı sopalı insanların önlerine düştü (BGD/85).

Otobüs garajından bir **taksiye** binerek, Ulus'taki Kennedy Oteli'ne yerleştiğimizde vakit öğleni geçiyordu (FSKB/211).

Vinçlerle ve ağır **taş kaldırıcılarla** **kamyonlara** yüklendim (GDE/64).

Ovadaki istasyonda, düdük çalan, manevra yaparak pof pof dumanlar çıkaran bir **lokomotif** görünüyordu (KDA/20).

O yıl, elinde ne var, ne yoksa dökmüş-döşürmüş, bir **sal** satın almıştı (KY/AM/102).

Sepetviran'a **ambulans** göndererek, hastaneye kaldırtım Devecel'i (ÖO/102).

...Kalegediği dağının üstünden üstümüze doğru uçan **tayyareler** görüldü (ÖSD/14).

Ana caddeden sağa sola ayrılan sokaklar, sokaklarda **bisikletliler** (ÖSD/42)...

Bizi İmroz Yarıaçık Cezaevi'ne götürecek olan **gemi**, Çanakkale odunluk iskelesinden (YUK/127)...

Mekanik araç-gereçler haricinde tamamen hayvan gücüne dayalı, bir yerden bir yere gidiş gelişlerde ve herhangi bir eşya, tohum, fide, meyve ve sebzelerin taşımaları ile ilgili, eserlerde okuyucuya sunulan anlatım şu şekildedir:

*Sonra da **katır** ve **eşek** sırtında köylere taşındılar (AİDG/AD/121).*

*İnmezdik hiç **atla devenin sırtından** (AİDG/AD/153).*

***Katırın** sırtına tünemiş, bir yolcu bu (KY/AM/90).*

*Biz Kurtuluş Savaşı'nı **kağnı**yla, çarıkla kazandık demedin mi (GA/142)?*

*Çavuş, iki **fayton** çağırıyor (FSKB/268).*

Öykülerdeki askeri araçlar şu şekilde geçmektedir:

*Konuşmaları hep top, **tank**, **leopard tankları** üstüneydi (KBD/88).*

*...ikincisi bir **candarma cipi**ydi, bir yıl önce gelmişti (AYDY/137).*

*Derken filmde ateş alan bir **savaş uçağı**, beyaz perdenin tam ortasına düşüp patlayınca, perdeye yakın duran köylülerin kaçıştıklarını unutamadım (AYDY/139).*

*İncirlik Üssü'nden kalkan tek kişilik **F 84 tipi keşif uçağı**, tepelerin sırtını yalayarak yukarı Toroslara doğru uçtu (AİDG/AD/113).*

***Uçağın** düştüğünü ilk gören köylüler oldu (AİDG/AD/115).*

*Az sonra uzaktan bir **helikopter** görüldü (AİDG/AD/116).*

2.3.4 Halk Hekimliği

“Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne ‘halk hekimliği’ diyoruz” (Boratav, 1984: 122).

“Tıbbi ve mistik folklorda halk hekimliğinin halkımızın kendi kendini maddi ve ruhsal usullerle iyileştirmek istediğinden doğduğunu görmekteyiz” (Yardımcı, 1993: 291).

Halk hekimliği ile “-hemen hemen her köy evinde- bu işle ilgilenen insanlar da vardır. Bu yapılan ilaçlara koca karı ilaçları, otaçı vb. adların verildiğini de hatırlatmakta yarar vardır” (Alptekin, 2011: 83).

“Tıbbi folklor, halkın kendi uğraşları sonucu kendi kendilerini maddi ve ruhsal olarak tedavi etme usullerini içeren bilim dalıdır” (Değer ve Beysanoğlu, 1992: 10).

Mehmet Yardımcı (1993), “halk sağaltmacılığı o denli önem kazanmıştır ki her taş parçası bir deva kapısı, her kuru ot bir ilaç, her doğa olayı bir işaret olarak belleklerde yer etmiş ve Anadolu insanının hayatına onun kopmaz bir parçası gibi girmiştir” (s 279) demektedir.

Yıllarını Anadolu insanıyla iç içe geçiren Şahin, halk hekimliği ile ilgili çeşitli yöntemler görmüş ve eserlerinde bahsetmiştir.

Yara tedavilerinde kullanılan yöntemler öykülerde diğer sağaltma yöntemlerine göre daha çok işlenmiştir. Yara tedavilerinde kullanılan sağaltma yöntemleri yaranın mikrop kapmasını önlemek, acısını dindirmek, kanamasını engellemek, sertleşerek tekrardan kanamasını engellemek amaçlı birçok yöntem kullanılmıştır. Yazar bu yöntemleri eserlerde şu şekilde işlenmiştir:

Fazla ilaçları, merhemleri de yoktu sürmeye. Şişe diplerindeki son birkaç damla zeytinyağı bitince, çare olarak yanmış motor ve mazot yağı sürdüler morarmış yanık yerlerine (AİDG/AD/49).

Yarasına kara merhemler sürdüler. Sarıp tahta bacak ettiler (AİDG/AD/95).

Ziftler merhem yerine sürüldü soğuktan çatlayan tabanların yarığına (AİDG/AD/193).

Avucuna çöydürüp işedi. İşemek, kanayan taze yaraya iyi gelirdi (AİDG/AD/216).

Ara sıra yilancık otunun yaprağını toplar, kaynatır sarardı yarasına (BGD/153).

Dükkândan yumuşatıcı merhem alır, elime sürerdim. Merhem bulamadığım zaman kolonya dökerdim. Kolonyayı da bulamadığım zaman, limon suyu sıkır, ovuştururdum ellerimi. Keskin limon suyu parmak uçlarımin yaralarını yakar, sızlattırdı (KYK/124).

Gelip çocuğun kanayan taze yarasına tütünün hepsini basıyor (KY/AM/117).

Arkadaşım çaresiz kalınca, kasığına süt ve yoğurt sürüyor, yanan yerinin derisi beslensin, yumuşasın diye (KBD/65).

Bazen de beklemediğim bir anda, çakmak taşı keskinliğindeki taşlar çamuru dinlemez, yarar keserdi tabanımı. Ayağım kanardı. Hemen fistanımın önünü kaldırarak kanayan yarama işerdim. Sidiğim yarayı yakar, tedavi ederdi (ÖSD/24).

“Yaraların çok mu derin? Açıp bakmam mümkün mü?”

Döne kadın, “Yok sağol. Sargıları daha yeni sarıldı. Bakımcı çağırdık geldi. Melhem yaptı, sakız kaynatıp sardı,” dedi (SA/ABM/232).

Yaramın üstüne bol oksijenli su, tendürdiot döktüler (YUK/192).

Özlü Hamurlar adlı öyküde geçen tedavi yöntemi, kızamık hastalığından kurtulmak için uygulanmıştır.

Ölüm bizim de kapımızdaydı. Ölümün ağır devesi kapımıza çöktü çökecekti... Çare olarak boynuma dek gübreye gömmüştün beni (AİDG/AD/67).

Kurt Avı adlı öyküde geçen olay da Gevey Kadın'ın oğlu uykusunda idrarını altına kaçırmaktadır. Bu dert/hastalık için birçok çare aranmıştır. Uygulanan sağaltma yöntemleri şu şekilde işlenmiştir:

Gevey Kadın'ın, oğlu için başvurmadığı çare kalmamıştı. Edilmeyeceği etti, sorulmayacağı sordu. Kızgın küle okunmuş mum atıp, tütsüsüne nefesini tuttu. Beline

sıcak türbe toprağı sardı üşümesin diye. Karga avlatıp yüreğini yedirdi. Dut pekmeziyle, tuzlu kül karıp diline sürdü (KY/AM/40).

Donuna, yatağına dikilen muskalar bile sabaha ıslak çıkmaya başladı (KY/AM/41).

“...Şimdik belli ki çocuğun ürkmesi, belindeki suyun ayarını bozmuş. Emme üzülmeye lüzum etmez. Nasibi bir kurt canıdır. Postu tuzlana, Paşo'nun altına serile. Ondan sonrası bir nazarlık hayırdüa... Geçmiş ola (KY/AM/42)...”

Fırat'ın Cinleri öyküsünde Yağda'nın doğumdan sonra kanaması durmamış, önce bunun için çare aranmış, sonra içine cin girdiği öngörülerek tezek küllü, çuvaldızlı, kuru soğanlı, ekmek kırıntılı ve Kur'anlı sağaltma yöntemleri uygulanmıştır.

Çare olarak, bol tezek küllü döküldü. İnce kül kanı iyi emiyordu anlaşılın (KY/AM/66)...

Çaresiz kalan kadınlar, Yağda'yı damına getirdiler. Başucundaki çuvaldız, kırmızı çaput, kuru soğan, Kuran ve ekmek kırıntılarının sayısı artırıldı hemen (KY/AM/67).

“Bebek” adlı öyküdeki, bebeğin; hiçbir şey yememesi, karnının şiş ve ateşinin yüksek olması anlatılır. Bebeğin karnının şişliği insin, bir şeyler yiyebilsin diye uygulanmış sağaltma yöntemi yazar tarafından şu şekilde anlatılmıştır.

Günlerdir taş uluştırap sardılar. Yağlı katran, killi toprak kâr etmedi (KY/AM/88).

Sağaltma yönteminin hangi hastalığa uygulandığı okuyucuya, yazar tarafından sunulmamış, sadece sağaltma yöntemi ve uygulanışı anlatılmıştır.

Bir de Obruğ'a peynire gittiğimizde hastalanmıştım da, sen, boz armut kabuğu toplayıp getirmiştin derman için (KY/AM/122).

Ağır derecede hastaymış Kırış Hacı meğer. Bir gece ben de gittim bekledim başını. Kekik suyu, peryavşan, nane kaynatıp iirdim (SA/ABM/59).

Cinsel gücü arttırdığı söylenilen sağaltma yöntemleri, öykülerde şu şekilde anlatılmış, uygulanmıştır.

ağşır otu, ineklerle boğaların isteklenmeleri için Yörüklerin hayvanlarına yedirdikleri bir ottu. Erkeklikten düşmüş, erkeklik görevini yeterince yerine getiremeyen bazı kişilerin de ağşır otunun kökünü kaynatıp gizlice içtikleri söylenirdi. Hatta, Yrgn birinin dört avradı, yirmide çocuğu varmış. Üstelik avratlarının dördü de hamileymiş. Yörük adamına sormuşlar: “Arkadaş, maşallah ceylan gibi dört avradın, yirmi de çocuğun var. Üstelik avratlarının dördü de hamile. Bu nasıl iş? Onları nasıl idare ediyorsun?” diye. Adam da gülmüş ve tek bir söz söylemeden, çadırının nnede özel olarak yetiştirdiği ağşır otlarını göstermiş (M/116).

Kartal yağı ile yağlanan gl suyunun bazı cilt hastalıklarına, “iktidarsızlığa” iyi geldiğine inanırlardı (Sİ/19).

Yılan ısırığından doğan zehrin sağaltılması ile ilgili uygulanan yöntemler, “Kırmızı Bulut ve Otuz  Tayyare” adlı öyküde şu şekilde verilmiştir:

Ben de yılanın ısırđıđı yeri kızgın demirle dağladım. Sütle yıkadım, süt iirdim sana sonra (SD/10).

Gelincik kökünün yenmesinden doğan zehirlenmeden “Kırmızı Yel” adlı öyküde bahsedilerek, şu sağaltma yöntemi kullanılmıştır:

İlkin okunmuş tuzlu kil yalatmışam. Sonunda samanlıktan kırkayak bulmuş, ezip suyunu iirmişem (KY/AM/14).

Bal arısına vücudun değişik yerlerini sokturarak yapılan tedavi etme yöntemi Alternatif Tıp'ta bugün varlığını sürdürmektedir.

“Romatizmalı hastaları balarlarına soktururuz, sonra da ısırgan dikenlerinin içine yatırırız, romatizması kesinlikle geçer.” Diyor (SY/69).

“Son Yörük” kitabında, Yörük kadınlarının kullandıkları çeşitli sağaltma yöntemlerinden bahsedilmiştir.

Açık yara, yanık ve çıban yerleri içinde yine doğal ilaçlar kullanıyorlar. Bir öküzü öldürebilecek denli güçlü, zehirli ufacık mantarları kuruduktan sonra topluyorlar. Mantar içinin koyu kahverengi, çok ince tozunu böylesi yara yerlerinin üstüne ekiyorlar. “Mantar tozunun değdiği yer iki güne kalmaz iyileşir” diyor Sultan Ana. Soğuk algınlıkları için kekik yağı, bel ağrıları için çamsakızı ile sütü kaynatıp sarıyorlar. Ağız içi iltihaplarında ise, hasta kendi saçını parmağına dolayıp bala batırıyor. Sonra da ağzının içini ballı parmağıyla ovuyor. Ballı saç telcikleri, iltihap uçlarını acıtmadan yırtıp patlatıyor, bal ise mikropsuz olduğu için yara içlerine nüfuz ederek yarayı iyi ediyor. Cildin beslenmesi, temiz olması için ise banyo suyunun içine kekik, yavşan, papatya otlarını toplayıp katıyorlar.

Hamilelikten sonra doğum lekelerinin giderilmesi içinse, doğumdan hemen sonra kadın, memesinden sağdığı ilk ağız sütünü kendi saçlarına sağıyor. Sonra da o saçlarla kendi yüzünü siliyor. “Hamilelik benleri derhal gider.” Diyor Sultan Ana. Yörük kadınları doğumdan sonraki üç dört gün içinde asla yeşillik, ot, sebze yememeli. Soğuk su içmemeli. Doğum sonrası en iyi yiyeceğin tereyağında kaynatılmış pekmez olduğunu söylüyor. “Tereyağlı sıcak pekmez hem insanın içini sıcak tutar, hem de rahim içi yaralara iyi gelir.” Diyor.

Soğuklarda, poyrazlarda kuruyup çatlayan el ve yüzlerine ise süt kaymağı sürerlermiş (SY/72).

Diğer sağaltma yöntemleri şu şekildedir:

Mardin Sağlık Ocağı yetkililerinin buyruğu üzerine, köydeki uyuz çocukların saçları kökünden kesilecek, sonra da bol kükürtlü sabun ve suyla günde iki kez yakanacaktı (KDA/87).

...ağzımın kokmaması için limon çiçeği çiğnememi salık verdi (M/33).

2.3.5 Halk Takvimi

“Halk takvimi dediğimiz yerel takvim, bilinen ve yaygınlık kazanmış takvimlerden daha farklı olarak yılı bölümlenmekte, ayları ve günleri başka bir biçimde adlandırmakta, kimi zaman birimlerine, kimi doğal olaylara iyi ya da kötü özellikler yüklemektedir” (Özdemir ve Bozyurt, 2010: 55).

Anadolu halkının tarımcılık ile geçimini sağlaması, onun doğayı oldukça iyi gözlemlemesine sebep olmuştur. Bu yüzden özellikle çeşitli doğa olaylarının ve tarımla ilgili olayların olduğu zamanlara özgü isimlendirmeleri görmekteyiz. On İki Hayvanlı eski Türk takviminden bir iz rastlanmamıştır. Gün adları incelenen kitaplarda özel bir şekilde kullanılmamıştır.

Türk boylarındaki ay isimleri doğa olaylarına göre isimlenmiştir. Hakas ülkesindeki eylül ayı “Orgak ayı” yani “Orak ayı” olarak geçmektedir (Baykara, 2007: 10). Öykülerde “Orak vakti” zaman adının geçtiği mekânlar Doğu’dur.

*Hiç kimse gevremiş, **orak vakti** gelmiş ekinin içine bile bile girmez, tavı gelmiş ekini çiğnemezdi, dolaştırmazdı öğle (AİDG/AD/104).*

*“...**Orak vakti** elinizde kuru sap mı kalsın istiyorsunuz gözü yassılar (KY/AM/48)?..”*

Ekilen mahsulün olgunlaşıp hasat edilme zamanının geldiğini halk “Hasat vakti” veya “Hasat zamanı” olarak adlandırmıştır.

***Hasat vakti** eğri tırpanlar sürer bilerdim kösüre taşına (AİDG/AD/75).*

Hasat zamanı geldiğinde, ölmüş gitmiş o insan çiğliklerinin birazı da tırpan ve orak ağızlarının keskin, hışırtilı ağzından duyulacak belki de (SA/ABM/168,169).

Hasat edilmiş mahsullerin taneleri ile başaklarının birbirinden ayrılma işleminin yapılacağı zamana öyküdeki Akdeniz Bölgesi halkı “Harman vakti” demektedir.

*Bunlar yetmezmiş gibi, **harman vakti**, hükümete ait ofis memurları kalkan ürünün yüzde kırkına hükümet adına el koyuyordu (ÖSD/14).*

Öykülerde bitkilerin büyüdüğü, yolunduğu zaman dilimi şu şekillerde ifade edilmiştir:

Ah o sümbül çiçek ayları (AİDG/AD/156)!

Burçakların yolunduğu zamandı (DA/67).

Ölçünlü dilde kullanıldığı şeklide verilen aylar kitaplarda şu şekilde geçmektedir:

*Yılın **on iki** ayından on birini kentlerde geçiren, Kâhta'dan (AİDG/AD/78)...*

***Yedi-sekiz ay** öncesinin mavi Toros göklerini sarsan, inim inim inleyen, yıllar önce Vietnam'ı bombalayan o korsan yüzlü çelik yumağı uçak, Ustahmet'in elinde basit, üreten devrine döndü (AİDG/AD/123).*

Sultan Ana öyküsünde, seferberlik için toplanan erlerin büyük bir bölümünün savaşta şahadet şerbetini içmeleri (askerlerin şehit olmaları) sonucunda geri evlerine dönemediği yıllar, halk tarafından ‘ağıt yılı’ ve ‘kıran yılı’ olarak adlandırılmıştır.

*“Seferberlik bizde **ağıt yılı**’dır oğul. ‘Giden gelmez yıldır.’ Ölümün dilini yağladığı, insanlığın çöktüğü yıllardır seferberlik. Kurşun değirmenidir, **kıran yıldır** (DA/67).*

Geloş Dağı Efsanesi adlı öyküde geçen Hasat Bayramı, aynı zamanda buğdayların hasat edildiği zaman dilimini teşkil ettiğinden dolayı bu bölüme alınmıştır.

Hasat Bayramı olduğu gün yöredeki köylüler akın akın Niro suyuna gelirler; gönüllerince yer içer, eğlenirlerdi (GDE/41).

2.3.6 Halk Meteorolojisi

“Halk meteorolojisi, tamamen tabiatın gözlemlenmesine dayanmakta ve insanoğlunun hayatını daha kolay geçirmesini amaçlamaktadır. Özellikle tabiatla iç içe olan ve konar-göçer yaşayan insanların; gökyüzünü, insanları, hayvanları ve bitkileri gözlemleyerek bazı sonuçlara varmaları ve hayatlarını bu gözlemlere göre düzenlemeleri” (Biray, 2013: 2) durumuna halk meteorolojisi denilmektedir.

İncelenen eserlerden sadece bir öyküde (Obruk Bekçisi) halkın oluşturduğu meteorolojiye örnek bulunmuştur. Obruk Bekçisi adlı öyküde kar fırtınasının yaklaştığını, hayvanların geviş kırmalarından, inilti çıkarmalarından ve yenilmeyen otları yemelerinden anlaşılmaktadır.

Sürü yerinde duramıyor, karın yağacağını, fırtınanın çıkacağını, geviş kırarak, devinir gibi inilti çıkararak belli ediyordu. Sürü sürekli ses istiyor, çan dövüyordu. Yenilmeyecek otları, molozları yiyor, sürünün en topalı, hastası bile öndekini geçmek istiyordu (AİDG/AD/22).

2.3.7 Halk Baytarlığı

“Hayvan hastalıkları hekimi, baytar” şeklinde açıklanır. (TDK, 2005: 2090)

Halk baytarlığı ile ilgili Son Yörük ve Mahşer kitaplarında iki örneğe rastladık. Hayvanları tedavi etmede kullanılan sağaltma yöntemi şu şekilde kitaplarda verilmiştir:

Keçilerden biri hastalandığında bıçağıyla ilkin keçinin kulağını kesip kanatıyor. “Akan kan, hayvan da kan dolaşımını hızlandırır” diyor. Mikrop kapmasın diye de kestiği yeri kızgın iğle dağlıyor (SY/65).

Çağşır otu, ineklerle boğaların isteklenmeleri için Yörüklerin hayvanlarına yedirdikleri bir ottu (M/116).

2.4 Bayramlar, Törenler, Kutlamalar

“Geleneksel kültürde önemli bir yeri olan sünnet, erkek çocuğunun doğumdan sonra yaşadığı bir geçiş dönemidir” (Başçetinçelik, 2009: 140).

“Türklerde kutlama ve anma faaliyetleri Batılı toplumlarda olduğu gibi dini veya milli bir inanıştan, toplumun ortak hatıralarından, geleneklerinden ve tabiatından doğmuştur denilebilir” (Bolat, 2012: 11).

“Bayram kavramı ilk defa Kaşgarlı Mahmud’un XI. Yy.’da yazdığı ‘Divan’da görülür. Kaşgarlı, kelimenin aslının ‘bedhrem’ olduğunu, Oğuzların kelimeyi ‘beyrem’ şekline çevirdiklerini belirtir. Kaşgarlı’ya göre, bayram ‘eğlenme, gülme ve sevinme günüdür” (Artun, 2011: 1).

Osman Şahin’in eserlerinde dini ve milli bayramlar (aşağıda ayrıntılı şekilde incelenecektir) haricinde törenler, kutlamalar ve bayramlardan öykülerde sadece Çete Bayramı’na ve çocuk öykü kitabında da Hasat Bayramına rastladık.

Çete Bayramı; I. Dünya Savaşı sonunda Anadolu’nun düşman işgaline karşı mücadele verip zafer kazandığı günün bayramıdır. Anadolu’da her şehir düşman işgalinden kendi kurtulduğu günün tarihini temel alarak kutlamalar yapar. Selam Ateşleri / Ay Bazen Mavidir öykü kitabının “Kötüş Hasan” adlı öyküsü Mersin çevresinde anlatılmasından dolayı yazar, Mersin’in işgalden kurtulduğu 5 Ocak’taki Çete Bayramı’nı baz almıştır ve hâlâ 5 Ocak’ta büyük coşkularla Mersin’de

kutlanmaktadır. İşgale uğramış bütün bölgelerin halen kutlamakta oldukları bir bayramdır.

Köyde her yıl 5 Ocak'ta "Kurtuluş Günü" adı altında Çete Bayramı yapılır, büyük coşkularla kutlanırdı (SA/ABM/187).

"Geloş Dağı Efsanesi" adlı kitaba adını veren öykü, öyküde geçen Hasat Bayramı, İç Anadolu ile Akdeniz Bölgesi dolaylarında geçmektedir. Adı geçen bayram öyküde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Geleneğe göre, her yıl Hasat Bayramı adıyla, değirmenler arasında bir yarış düzenlenirdi. Bayram üç gün sürerdi. Hasat Bayramı olduğu gün yöredeki köylüler akın akın Niro suyuna gelirler; gönüllerince yer içer, eğlenirlerdi.

Bayramın ilk günü, en iri, en büyük buğday başağını yetiştiren çiftçiye bir tırpan armağan edilirdi. İkinci gün ise, çıplak atlara binen delikanlılar, atlarını Niro suyuna sürerler; nehrin ortasındaki adada bağlı duran kınalı koçu almaya çalışırlardı. Hasat Bayramı'nın son günü ise, değirmenler arasındaki yarışla sona ererdi. Geleneğe göre, yarışmaya katılan değirmenlere birer çuval buğday dökülür; bunu en kısa zamanda ve ince, kına gibi un edip öğütmesi istenirdi. Birinci olan değirmenciye, köylüler daha çok tahıl öğütmeye gelirlerdi çünkü (GDE/41).

2.4.1 Sünnet

Boratav; "sünnet işlemi, İslam ve Yahudi dinlerinin kuralları arasında yer almakla beraber, bu dinlerin dışında kalmış birçok toplumlarca da uygulanır: Okyanusya ve Afrika kavimlerinden, Amerika yerlilerinde" de rastlandığını söylemiştir (Boratav, 1984: 159).

Sünnet, özellikle günümüzde oldukça önem verilen bir kutlama olarak görülmektedir. Sünnet düğünü için aileler günümüzde davetiye bastırıyorlar, sünnet düğününden önce çocuk için özel alışverişler yapıyor, ailenin arabası varsa süslenir

yoksa ailenin isteğine bağı olarak araba kiralanır ve süslenir, çocuk sünnetten önce arabayla mahalle mahalle dolaştırılır, sünnet düğünü için tutulmuş bir salonda sünnet gerçekleşir.

Cumhuriyetin ilk zamanlarındaki sünnet düğünleri ile günümüzdeki sünnet düğünlerinin aralarındaki önemli farklardan birisi davetiye ile ilgili farklılıktır. Cumhuriyetin ilk yıllarında sünnet düğününü gerçekleştirecek aile caminin minaresine çıkılıp sünnet düğününü duyururdu ya da davulcu tutulup mahalleler arasından dolaşması ve sünnet düğününü duyurması istenirdi. Eserlerde geçen sünnet düğünleri ile ilgili uygulanmış bir âdete rastlanmamış, sadece bahsedilmiştir.

*Bir gün Devecellerin **sünnet düğünleri** oldu (AİDG/AD/161).*

*Hakkı Ağa da, yirmiye yakın silahlı adamıyla Uzunlar ailesinin evine **sünnet düğüne** gidiyor (FSKB/83).*

*Nehrin ötesinde akrabalarımın **sünnet düğünü** var (ÖO/14).*

2.4.2 Dini Bayramlar

“Dini bayramlar Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır. Bayramları değerlendirirken kutsal geceleri yani kandilleri ve kutsal ayları ele almak gerekir. Bu gün ve aylar bize dini” bayramların müjdeleyicisidir. (Artun, 2011: 2)

Anadolu coğrafyası toplumunun, büyük bir çoğunluğu İslam dinine mensup olmasından dolayı yazar, Güney Arısı çocuk kitabında İslam dinine ait olan bayrama yer verilmiştir. Şeker bayramı olarak zikredilen bayramın asıl adı Ramazan Bayramıdır. Anadolu Müslüman’larının bayram günü birbirlerine bayram kutlamaya gidip geldiklerinde, şeker veya tatlı ikram edilir bu yüzden Şeker Bayramı olarak da anılır.

***Şeker bayramı** gelmişti (GA/14).*

2.4.3 Milli Bayramlar

Toplumunu etkileyen olaylar, büyük savaşlar veya mevsim geçişleri gibi olayların oluşturduğu ve halkın büyük sevinçlerle kutladığı bayramlardır. Eski Türklerin kışın bitişleriyle beraber sevinç içinde kutladıkları bir bayramdır, Hıdırellez. Doğa ile iç içe yaşayan Türklerin mevsimlik geçişlerle beraber kutladıkları bayramlardan biridir. Hıdırellez günü Türkler için duaların kabul edildiği gündür ve kutsal sayılmıştır.

Osmanlı-Türkmen Savaşı'nda yetmiş yıl sonra (1947-1949 yılları) Karaçullu obası dara düşmüştür iyice. 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece, ulu su başlarında toplanırlar yine. Hidrellez'den Çukurova'da kışlak yeri istemek için (YK/62).

“...Her yıl, 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece, denizler ermiş İlyas'la, karalar ermiş Hızır buluşurlar. Kocaman bir ışık olurlar, yeryüzünün üstüne top top sağılırlar...”

“Bu gece geceler içinde birinci gecedir. Böyle bir gecede insanlar, ulu pınar başlarında beklerler de, Hızır'la İlyas'ın buluşacağı an dilekte bulunurlarsa, inanışa göre istekleri kesinlikle yerine gelecektir (YK/63).”

Osman Şahin'in eserlerinde cumhuriyet ile toplumumuza kazandırılan bayramlar; Ateş Yukarı Doğru Yanar, Katuna'da Dokuz Ay, Güney Arısı ve Yeraltında Uçan Kuş adlı kitaplarda söz edilerek işlenmiştir.

“19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı” gösterilerini izledik bu yıl (AYDY/130).

23 Nisan şenlikleri sona erince, kadın, erkek, bütün Katunalılar birer birer ellerimizi sıktılar (KDA/137).

19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı günleri yaklaşıyordu (GA/138).

Çıkarılması düşünülen affın Cumhuriyet Bayramı'na yetiştirileceğini yazıyordu gazete (YUK/183).

2.5 İnanışlar, Din-Dinler

“Yüzyıllardan beri insanoğlu çok şeye inanma ihtiyacını duymuştur. O'nun için inandığı şeyin fazla mantıki olması pek önemli değildir. O, duyduğuna, gördüğüne yetişme sürecinde çevresinden edindiği halk kültürüne bağlı kalarak inancından fazla ödün vermeksizin belli inançlarını sürdürüp gitmiştir” (Yardımcı, 1993: 279).

Osman Şahin, eserlerinde daha çok İslam inancı ve kutsal sayılan mekânlara değinmiştir. İslam dini ile ilgili mekânlar sıkça tekrar edilmesinden dolayı tekrarlardan kaçmak için herhangi bir öyküsündeki örneği emsal olarak verdik.

Hristiyanlık, Ana Tanrıça İnanışı, Şamanizm ve Şamanizm'den kalma Dağ ve Tepe Kültü, Ağaç Kültü, Atalar Kültü gibi din ve inanışlar da, kendisine yer bulmuştur Şahin'in kitaplarında.

Osman Şahin'i yazmaya iten sebeplerden birisi de doğduğu topraklardaki birçok dinden kalan tarihi eserlerdir. Dinsel kalıntıların cazibesi ile büyülenmiştir, bu yüzden kitaplarında birçok yerde değişik inanışlara, ibadet şekillerine ve inanmalara rastlanmıştır.

Osman Şahin'in eserlerinde, İslam ile ilgili kutsal sayılan mekânlar şu şekilde verilmiştir:

Varsın bu iş Kâbe'ye gidip yayan gidip gelmek kadar zor olsun (AİDG/AD/62).

Türbe mescit köşelerine postu serip bir merdi garip mi olsaydı (AİDG/AD/79)?

Sanki çok uzaklardan, Kâbe'den Hac'dan dönermiş gibiydi (AİDG/AD/83).

Ateş Yukarı Doğru Yanar adlı deneme kitabında yazar, Hıristiyanlık inancı ile ilgili İncil'den örnek vermiştir. Yazarın konuyu işleyiş şekli şu şekildedir:

İncil'in bir bölümünde, Antiochos'un 12 bin askerine karşı, Babilonya'dan gelen 120 bin Galat askerinden söz edilir (AYDY/24).

Gağant; Hıristiyan'larda ve Alevi'lerde kutlanılan bir bayramdır. Sonuncu İz kitabının “Birinci Başlangıç: LUSİK” adlı öyküsünde bu gelenek, Anadolu Ermeni'si bir ailede kutlanırken anlatılmıştır. Bugüne özgü, sarmalar, hindi ve aşure gibi birçok yiyecek hazırlanır. Bütün aile bir arada hem yemek yerler hem de sofrada geceyi hoşça sohbetlerle geçirirler.

Yeni yıla girerken güzden sakladığı iri narı ortaya çıkarır, parçalar, sonra nar tanelerini sofraya saçardı, hepimize bereket getirmesi için (Sİ/73).

“Gağant” için –yılbaşı günü- zeytinyağlı yaprak sarması ile “Anaşabur” yani Aşure'yi yine en iyi o yapardı (Sİ/73).

“Eski Orta-Asya şamanizminin esasları Gök-Tanrı, güneş, ay, yer, su, ata (cedd-i âlâ), ateş (ocak) kültleri idi” (İnan, 2000: 2).

Osman Şahin, eski Türk dini olan Şamanizm ve Şamanizm'den kalma kültlerle ilgili incelenen birçok kitapta ibadet yerleri, ibadet şekilleri ve sebeplerini anlatılmıştır. “Son Yörük” kitabında Yörüklerdeki Şamanizm inancı uzun uzadıya anlatılmıştır.

Yüksek dağ kayalıklarının yüzüne oyularak yapılan böylesi kaya mezarları, dağ tanrısına yakın olma duygusu kadar, dağ tanrısının koruyuculuğuna sığınma düşüncesinden ileri geliyordu. Ambarlitaş kaya mezarları ise, yer tanrısına yakın olma düşüncesinin ürünü olsalar gerek (SY/42).

“Eski Türkler dağların tanrı makamı olduğuna inanırlardı. Yüksek dağ tepelerinin göklere yakın bulunması ve uzaklardan mavi renkte görünmesi bu inancın yerleşmesine sebep olmuş sanılabilir” (İnan, 2000: 49).

*Bu özlemleri, koruma içgüdüleri kadar, biraz da **Orta Asya şamanlığından kalma tanrısal sezgilerinin getirdiği bir inançtı da. El değmemiş saf gökyüzüne ne denli yakın olurlarsa, gökyüzü de, kendisine yakın olana en iyi yaşamı, en iyi ölümü başışlayıp sunacaktı çünkü (SY/50).***

*Belleğimizin bir bölümü sürekli ölülerimizle meşguldür. **Orta Asya şamanlarınca, ‘ölüleri geri çağırma’ ayinleri yapılırdı. Hala da yapılıyor Günümüzde Anadolu’da ağıt yakma geleneği, özünde kısa bir süre için ölenleri geri çağırmaya yöneliktir (SY/91,92).***

*Osmanlı karşısında Yörükler iyice dara düşünce, Beş Mayıs’ı, Altı Mayıs’a bağlayan gece sabaha kadar uyumazlar. Dinsel bir ayine durarak, ulu pınar başlarını beklerler. Hızır ile İlyas’tan, Türkmen’in kılıcını Osmanlı kılıcından keskin etmesini dilerler. **Orta Asya şamanlığından kalmış, eski tapım kültürlerini anımsatan, 5 Mayıs’ı 6 Mayıs’a bağlayan gece, sabaha kadar ulu su başlarında beklemek, gökyüzündeki yıldızların hareketini izleyerek bir dilekte bulunmak binlerce yıldan beri süregelen bir gelenektir (YK/61,62).***

*Fırtına ve yağmur mevsimlerinde çakan uğursuz şimşeklerin en büyüğü yine o **dağların üstündeki gökyüzü boşluklarında çakar, patlardı da, bulutlar en çok oralarda yanar kavrulurdu. Ve anacığım, o şimşeklerin, yeryüzünde yatan **Yörük ulularının gökyüzüne yükselen ruhları olduğunu söylerdi (SA/ABM/163).*****

Osmanlı-Türkmen Savaşı’nda yetmiş yıl sonra (1947-1949 yılları) Karaçullu obası dara düşmüştür iyice. 5 Mayıs’ı 6 Mayıs’a bağlayan gece, ulu su başlarında toplanırlar yine. Hidrellez’den Çukurova’da kışlak yeri istemek için (YK/62).

“...Her yıl, 5 Mayıs’ı 6 Mayıs’a bağlayan gece, denizler ermiş İlyas’la, karalar ermiş Hızır buluşurlar. Kocaman bir ışık olurlar, yeryüzünün üstüne top top sağılırlar...”

“Bu gece geceler içinde birinci gecedir. Böyle bir gecede insanlar, ulu pınar başlarında beklerler de, Hızır’la İlyas’ın buluşacağı an dilekte bulunurlarsa, inanişaya göre istekleri kesinlikle yerine gelecektir (YK/63).”

Haydar Usta’nın ölüsünü, Hemite dağının tepesindeki Hamit Dede Türbesi’nin yanına, **Şaman** geleneklerine göre gömerler. Haydar Usta’nın balyozunu, çekicini, keskisini, örsünü, cesediyle yan yana koyarlar. Özel eşyalarıyla birlikte demirci çadırını, geleneğe göre torunu Kerem çocuk ateşe verir, yakar, Haydar Usta’nın mutlu, acı günlerinde hep yanında olan atını da, yine geleneğe göre torunu Kerem çocuk tabancayla vurarak öldürür (YK/83,84).

Yörüklerdeki ağaç kültüründen yazar, “Son Yörük” adlı kitabında bahsetmiştir. Türklerde: “Kutsal kabul edilen ağaçların başında da kayın, çam, dağ servisi-sedir, ardıç ve çınar gelmektedir. Gök Tanrı’nın sıfatlarını sembolize eden ve Tanrı kutunu taşıyan bu ağaçlar, buldukları yüksek dağ zirvelerini ve çevresini kutsallaştırmaktadırlar” (Ergun, 2004: 195).

“Şamanistlerin en çok saydıkları ağaç kayın ağacı (Betula Tournef) dir. Kayın ağacı koruyucu ve merhametli ana-tanrı Umay ile beraber Ülgen tarafından yere indirilmiştir” (İnan, 2000: 64). Bu yüzden Türklerde ve Yörüklerde ağaç, özellikle kayın ağacı kutsal kabul edilmiştir.

Yaşlı kadınlar, içlerini dökmek, dertlenmek, bazen de kendilerine kötülüğü dokunan birilerine ilenmek için, en yakın, en yüksek dağın üstüne, “**Dağ duası**” yapmaya çıkarlar. Dağ, tepe yoksa yüksekçe bir ulu ağacın dibine gider, içlerini döker rahatlarlar. O tür ağaçlara “**Allah ağacı**” derler (SY/55).

Geloş Dağı Efsanesi adlı öyküde, buğdaylar hasat edildikten sonra Şamanizm'den kalma bir ibadet (şükür) şekline rastlanmıştır.

İnsanlar yine akın akın Niro suyunda toplandılar. Ateşler yakıldı, kurbanlar kesildi. Adaklar sunuldu (GDE/45).

Diğer dinlerle ilgili inanışlara, ibadet şekillerine Ateş Yukarı Doğru Yanar deneme kitabında yazar şu şekilde değinmiştir. Özellikle Kybele'in bir ana tanrıça olmasının yanında eserlerde kült hatta Galatlar için bir inanış olduğunu da yazar AYDY adlı kitabında anlatmıştır.

Ele geçirdikleri tutsakların tamamını mızraklarla öldürürler, genç tutsakları ise savaş tanrıları adına kurban ederlerdi; taze kanı, yaşama kurban etme töreniydi bu.

İnsan kellesi onlar için ayrıca büyük önem taşıyan mistik bir savaş ganimeti yerine geçirdi. Savaşçılar ellerine geçirdikleri sandıklarında aziz heykelleri gibi saklardı. Çünkü bu ölü başları, yeryüzündeyken sahip oldukları gücün kendilerinde toplanacağı inancından doğmaktaydı. Ve bu güç, onu elde edenin olurdu (AYDY/20).

Ana tanrıca Kybele ile yaşam güçlerini canlandıran ağaç boynuzlu geyikler ve öküzlerle süslüydü Ancyra.

Kybele kültü, çok saf bir tapınma biçimi olduğu, fazla ayrıntıları olmadığı, kadını yücelten bir tapınma biçimi olduğu için Galatlar, Kybele dinine inandılar. Meşe, çam ve selvi, Kybele Ana'ya adanmış üç ağaçtan biriydi (AYDY/23).

Bu yüzden ilkbaharın gündönümü olan 22 Mart'ta Ana Tanrıça'nın aşkına hadım olan Galli rahiplerin buyruğunda kesilmiş çam ağaçlarını Kybele tapınağına götürürlerdi. Çam ağacı, Attis'in, altında erkekliğini kurban ettiği ağaçtı. Galatlar, saçları başları darmadağın, yas işareti olarak göğüslerine vurarak, çam

kozalaklarıyla kan çıkıncaya değin bedenlerini yaralar, arka arkaya üç gün üç gece uyumadan gözyaşları için hazin cenaze töreni yaparlardı. Kybele tapınağının çevresinde heyecanla çalgılar çalarlar, gezegenler gibi döne döne dans ederler, git gide hızlanarak sonra birden sıçrarlardı. Ulur gibi bağırlar, yalvarır yakarır, sonra da bedenlerinden çıkan kan damlalarını çam dallarının üstüne serperlerdi. Coşkunun en yüksek noktasına erişmiş biri birden ortaya atılır, taş bıçağı eline alır, Kybele sunağının üstünde kendi erkekliğinin derisini kurban ederek (bir çeşit sünnet) “Gal” olur, Kybele Ana ile sözde birleşirdi. Hıristiyanlar’ın 77oellerde evlerine çam dalları taşıyıp dikme âdetinin, Galatlar’ın Kybele Ana’ya olan bu tapınma biçiminden geçtiği söylenir (AYDY/23,24).

2.5.1 Dinsel Kişiler ve Varlıklar

Bu bölüme, İslam inancında ya da Müslümanların kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim’de adı geçen peygamberler, melekler vb. Osman Şahin’in “Gömlek, İzmir Bekir, Fareler, Ustahmet Çeliği, Ümmülü Ana, Deli Hatice” öyküleri ile “Saçlı Yılan ile Selvihan” adlı çocuk romanından derlenip, kitaplarındaki işleniş şekliyle verilmiştir.

*Demircilik, çobanlık kadar eskiydi. Bir ucu **hazreti Davut**’a dayanırdı (AİDG/AD/120).*

*Kan unutmaz ve çoğu zaman aslına çeker; **Habil’le Kabil** kardeşler örneği (DA/77).*

*Arvaluların ağlarına karşı isyanı bir **karabasan** gibi çöktü yüreğinin üstüne (AİDG/AD/77).*

*Öldü ölecek, gitti gidecek; her nefeste **Azrail** onunla (AİDG/AD/95)...*

***Cebrailaleyhisselam hazretleri** fareye haberini salmış (KY/AM/49):*

*“Bu **şeytan** işidir (KY/AM/53)...”*

Yoksa mehdi mi inecek gökten (KY/AM/96)?

“Saçlı Yılan ile Selvihan” adlı çocuk romanının bir bölümünde Deli Selim’in ölümü yani Azrail’i aradığını görüyoruz, tıpkı Dede Korkut’taki “Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu” hikâyesindeki Deli Dumrul gibi. Osman Şahin bu çocuk kitabında, Dede Korkut’un kahramanının adının önüne Deli sıfatını koyduğu gibi, kendisi de kahramanına Deli sıfatını vermiştir. Bu benzerlikler için, Osman Şahin modern dünyanın çocuklarına, modern bir Dede Korkut diyebiliriz. Ayrıca öyküde, Şahmeran efsanesindeki mitolojik yaratığa (Yılan vücutlu insana) benzeyen upuzun saçlı bir yılanın ana tanrıça olduğu ve uzun saçlı Selvihan ile arkadaşlıklarından da bahsedilir.

“Asıl iş, Azrail’e giden yollara düşmek, yolları bulmaktır,” dedi.

“Senin hesabın başka, benimkisi başka. Sen ölmek için Azrail’i arıyorsun, bense öldürmek için Azrail’i arıyorum,” dedi (SYS/17).

2.5.2 İbadetler

İbadet; “Tanrı buyruklarını yerine getirme, Tanrı’ya yönelen saygı davranışı, tapınma” şeklinde açıklanır. (TDK, 2005: 923)

İslam Dini ile ilgili ibadetlerin çoğunluğunu “namaz” oluşturmaktadır. Kitaplarda şu şekilde geçmektedir.

Uzunca bir namaza durdu (AİDG/AD/83).

Kalktım iki rekât namaza durdum (AİDG/AD/85).

Hicaz’da namaz kıldı (AİDG/AD/95).

Oradakilerin tümü de namazına niyazına düşkün insanlardı (FSKB/97).

Ertesi sabah erkenden kalktı, abdestini aldı, kıldı namazını (FSKB/137).

İyisi mi bundan böyle beş vakit namazımı kılar, işime gücüme bakarım derdi (FSKB/169).

...ara sokaklardan dolaşarak gizlice **teravih namazı** için camiye gidip geliyordu (FSKB/218).

Sırtımda **namazlar** kılındı (GDE/62).

...içimizde geceleri Kuran kursuna gidenler, **Ayet-i Kerime** öğrenenler var (GA/128).

Cuma günleri köy kalabalıklaşır, **Cuma namazı** için herkes köyde kalırdı.

Oruç tutmaz, dini bayramlarda kimseyle bayramlaşmazdı (SA/ABM/189).

Yıllar önce **yatsı namazından** çıkarken (Sİ/157)...

Ben **namaz** kılmak için mescite gider gelirken (YUK/17)...

Fehmi Hoca, hüccesinde yüksek sesle **Kur'an okuyordu** (YUK/56).

2.5.3 Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar

“Türk toplulukları arasında görülen uğurlu-uğursuz, zaman, mekân, hayvan eşya, ağaç, taş, sihir, büyü v.s. ile ilgili inançlar 79anı sıra ziyaretler ve ziyaret yerleri hakkındaki inanmalar, önemli bir yer işgal etmektedir” (Köksal, 1987: 229).

“Anadolu insanı Şamanizmin kalıntısı, inançlarımızın uzantısı ve öteden beri süregelen geleneklerin de etkisi ile Allah’a yakın hissettikleri ermiş kişileri, ya da Tanrının sevgisine nail olduklarına inandıkları insanları ululaştırmışlar ve onlara büyük saygı gösterip zor anlarında bulardan medet ummuşlardır” (Yardımcı, 1993: ss: 285-286).

Yazarın incelenen kitaplarında adı zikredilen, halk tarafından kutsal olarak sayılan ziyaret edilip çeşitli ritüeller ile dua edilen yerlerle ilgili inanışlara öykülerde rastlanmıştır.

“Ölmüş atalara tazim, onlar için kurbanlar kesilmesi “pederşahi (patriarcale) aile” de baba hâkimiyetinin inanç sahasındaki belirtisi sayılmaktadır. Telakkiye göre, baba ve umumiyetle atalar, öldükten sonra dahi, ruhları vasıtasıyla, aile efradını

korumağa devam ettiklerinden, onlara karşı duyulan minnet hissi türlü şekillerde ortaya konmaktadır” (Kafesoğlu, 1980: 46). Bu yüzden Anadolu’daki yatır ve türbe yerlerine yapılan ziyaretler, buraların suyunun, toprağının kutsal sayılması gibi düşünceler, eski Türk inanışındaki atalar kültüründen kalmadır. Anadolu insanı atalar kültürü inanç kalıntılarını İslam ile bütünleştirmiş, yatırlara ve türbe yerlerine ziyaretleri günümüzde dahi sürdürmektedirler. Yatır ve türbelere yapılan ziyaretleri ve inanmaları Osman Şahin’in öykülerinde şu şekillerde görmekteyiz:

Yatır havasının astım hastalığına iyi geldiği inancı yaygındı yörede. Bu yüzden çok uzaklardan çıkıp gelen hastalar, yatır toprağının önünde yüklerini yıkarlar, yatırın içinde günlerce kalarak, şifalı diye yatır suyundan içerler, ellerini yüzlerini yıkarlar, iç dünyalarını dinlendirirlerdi (SA/ABM/70).

Yatırın içine girenler, konuşmaktan kaçınırlardı. Konuşacak olurlarsa, ağızlarından kötü bir söz çıkabilir, ellerinde olmayarak birilerini kötüleyebilirler ya da söz verip, kin duyabilirler, olmayacak dileklerde bulunabilirlerdi. O zaman da, yatırda yattıkları söylenen ulu şihların ruhları rahatsız olabilirdi.

Doğunca da, tüm erkekler yatır damının üstüne çıkarlardı, kefen bezlerine sarılmış olarak. Gökyüzünün açıklığına yayılmış duran yıldızlara bakarak iç geçirirlerdi. Ölen atalarının ruhları o yıldızlardaydı çünkü. Durmadan onlara bakar, onları gözetlerlerdi. Severdi yıldızlar ruhları... Başlarını önlerine, toprağa doğru eğince gözlerini yumarlar yukarı kaldırınca da yıldızlara bakarlardı ki atalarının ruhlarıyla göz göze gelebilsinler diye.

Yatır duvarında toprağı, sıvası alınmış irili ufaklı oyuklar, çukurlar çarpardı göze. Doğumlarına yakın kimi kadınların, yatır duvarlarından söküp aldıkları siva artığı oyuklardı onlar. Doğacak olan çocuklarının belek altlarına ısıtarak saracakları yatır topraklarıydı onlar.

Hadımlı yatırının insanlar üzerindeki etkisi öyle güçlüydü ki, kısır kalmış kimi kadınların, yatır duvarlarının dibine diz çökerek yana yakıla, “ne olur, bize de, bize de canlı ver, bizim de karnımız oynasın!” diyerek iç geçirip yalvardıkları olurdu (SA/ABM/71).

Bazen bunlarla da kalmazlardı, hasmı, olanlar yatır duvarının dibine gizlice sokularak ak keçe üstüne kara keçeden garip desenli resimler, hamur ve çamurdan heykelcikler bırakır giderlerdi. Resimlerle heykelcikler, kime niyet tutularak bırakılmışlarsa, yatır ulularının er geç o kimseyi cezalandıracağına inanırlardı (SA/ABM/71,72).

Baharları Toroslara göç eden aşiretler, göçerler, yatıra uğrayarak Hadımlı'nın hayır duasını alıp öyle giderlerdi yaylalarına. Yatıra uğramadan giderlerse, sürülerinin ağızlarının bağlanacağına, sütlerinin kesileceğine, “keş nazar”a, yani nazarların en büyüğüne uğrayacaklarına inanırlardı. Develeri, atları, eşekleri, koyunları, keçileriyle Hadımlı'nın yağlı kamıştan upuzun, ucu eğri esasının altından geçerek kutsanırlardı sözümona. Sonra da adaklar sunup kurbanlar keserek Hadımlı'nın göçerleri koruyacağına, otları yeşerteceğine olan inançlarını tekrarlardı (SA/ABM/72).

Yatıra adak olacak koçların önüne bolca tuz konulur, yalıtılır, sonra da yatır suyunda sulanır, yatır ağacının altında bir gün bir gece bekletilirdi. Koç kesimini obanın saygın, yaşlı kişisi yapardı, kurbanı keserken, o yıl yağmurun, otun, bereketin nasıl olacağını sorarlardı Hadımlı'ya.

“Atların bulunduğu her ülkede at nalı, uğurlu olarak kabul edilir. Bu nedenle, her çağda, her ülkede batıl inançların içinde de yaygın ve en güçlüsü olmuştur” (Türkoğlu, 2009: 22). Selam Ateşleri / Ay Bazen Mavidir öykü kitabının “Değişim” adlı öyküsünde ziyaret yeri ile ilgili inanışlar ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

“Koç getirdik, tüyleri taze gelin kınasıyla kınalı. Duamız kabul olsun ki, keseceğim. Lokmasını ağzına almayıp yoksullara dağıtacağım. Bozuk yolları onaracak, kör pınarı aşacağım. Öfkeliysem öfkemi sevince çevireceğim. Ne olur, belaları bizden uzak tut, kötülere göçür. At yelesinden tuğlar keserek yatır dallarına asacağım. Üç gün üç gece nal dövürüp toprağına gömeceğim. Sana geldik ulu Şihim, yurt yerimiz hayır olsun mu (SA/ABM/72,73)?”

Kurban edilen koç başlarını yatır ağacının dibine gömerler, ardından, Hadımlı'nun eline varır, öperlerdi (SA/ABM/73).

İnanişaya göre o sedir ağacını o ıssız kayalığın tepesine Hızıraleyhisselam Hazretleri getirmiş dikmişti, başka türlü de olamazdı zaten; kupkuru kepirin başına tohumu nereden gelsin de, taşın başında böylesine güçlensin büyüdüğü ağaç (SA/ABM/73,74)!

Yusuf'un da sıtma nöbetleri üstünde. “Ölüyorum, ölüyorum...” diye kıvrılır. İhtiyarlardan biri “Bu adam oraya yetişmeli mutlaka. Yetişmezse ölecek” der. “Orası neresi?” Orasının neresi olduğunu aynı köyden iyi yürekli, Döldüldağlı Cennet Ana söyleyecektir: “Hüyükteki Nar Ağacı.” Eskiden tüm yöre köylülerinin sıtmada, hastalıkta gittikleri bir hayrat, bir ziyaret yeri, bir hüyükdür orası (YK/106,107).

Ziyaret yerleri ile ilgili kadın için kısıtlamalar olduğunu bu örnekle görüyoruz. Kadın cinsinin kutsallığı olan yere ayak basması ile her şeyin bir anda kötü olacağı düşünülmüş ve kadın uğursuz sayılmıştır.

Ağaç uçlarına geceleri vuran rüzgârlar, ince uğultular, ezgiler çıkararak eser, inlerdi. Yatır ziyaretçileri, sesleri canı yürekten dinleyerek içlerine çekerlerdi. Hayvan ayaklarından düşmüş ne kadar nal eskisi varsa, götürür, ağacın gövdesine çakarlardı. Ağaç gövdesi bir tür nal oymağı gibiydi. Ne ki, ağacın dibine kadın ayağı

basmazdı. Basacak olursa, ağacın kuruyacağına, oraya gömülen koç kafalarının insan donuna girerek konuşacaklarına, küfür edeceklerine inanılırdı çünkü (SA/ABM/74).

2.5.4 Fal, Rüya, Büyü ve Nazar-Nazarlık ile ilgili İnanışlar

2.5.4.1 Nazar-Nazarlık ile ilgili İnanışlar

Nazar inancı Anadolu da var olduğu gibi birçok toplulukta da kendisine yer bulmuştur. “Bizde “nazar değmesi” adı verilen inanç, diğer lisanlarda “şeytan göz” veya “şeytan bakış” olarak adlandırılır” (Türkoğlu, 2009: 24).

“Bakış anlamında Arapça nazar kelimesi, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamını almıştır” Türkçede (Boratav, 1984: 104).

“Nazarı değen kişinin genellikle kötülüğü değil, kıskançlığı ve çekememezliğidir söz konusu” dur. (Türkoğlu, 2009: 24)

“Halk arasında ‘mavi göz zararlıdır’ diye bir söz dolaşır. Bu sebeple halk mavi gözlüleri sevmez. Onlarla temas edenler, nazarı değmesin diye türlü tedbirlere başvururlar” (Çıkman, 1977: 40). Bakışlardaki nazarı savuşturabilmek için insanların günümüzde sıkça başvurduğu yöntem nazar boncuğudur. Nazar boncukları genellikle mavi boncuk, ortasına gözü simgeleyen bir göz figürü şeklindedir. Bunun dışında “en basit, yapılıp takılması en kolay nazarlıklar: ufak bir şap parçası, çitlembik ağacının kabuğu, yeşil kahve danesi, kurt dişi, küçücük kaplumbağa yavrusunun veya deniz hayvanlarının kabukları gibi nesnelere” (Boratav, 1984: 105). Bu kullanılan nazarlıklar dışında toplumun büyük bir çoğunluğu özellikle içinin aktığı bebeklere/çocuklara kendi nazarının degeceğinden korkarak

çocuğu/bebeği “maşallah, maşallah” diyerek sevmektedir. Bu şekilde sevmeyenlere “maşallah de” telkininde bulunmaktadır.

Nazar ile ilgili inanışlar, nazarlıklar ve nazar adlarıyla tedavi yöntemleri eserlerde, büyüden sonra en çok yer bulan başlıktır. Eserlerde nazardan korunmak için uygulanmış iki ayrı yöntem mevcuttur. Tasnif edecek olursak; nazar boncuğu ve taş formları ile korunma yöntemi ve büyü yoluyla korunma yöntemi olarak adlandırırız. Günümüzde de sıkça kullandığımız nazar boncukları ve taş formları ile ilgili korunma yöntemi eserlerde şu şekilde geçmektedir:

*Üzerinde irili ufaklı muskalar, renkli **nazar boncukları** asılı, çok uzun, yakasız kolsuz, kefene benzer bir gömlekti bu (AİDG/AD/43).*

*Renkli **nazar boncukları**, muskalar, ayetlerle süslü “ağalık gömleği” Eno'nun üstünde kaldı (AİDG/AD/86).*

*Rengini yitirmiş, kirli dağarcığının dışına renkli **deniz boncukları**, **küçük küçük delik taşlar**, muskalar dikilmişti (Sİ/177).*

*Tepesinde bir sürü **gök boncukla** muskaların dizildiği kirli, uzun saçları az sonra önüne düştü (GDE/65).*

*...iki göğüs arasına oturmuş sarkan sedef taşından **nazar boncuğu** (SA/ABM/17)...*

***Mavi nazar boncuklarıyla** süslü gerdanlıklar geçirmişti boyunlarına boğaların (SA/ABM/51).*

***Mavi nazar boncuklarıyla** süslü, gür akıtma altın sarısı saçları (SA/ABM/85)...*

Nazarda korunma yöntemlerinden biriside büyüdür. “Kurt Avı” öyküsünde çocuğun altına idrarını kaçırmasının sebebinin kurt nazarı olduğu söylenir. Çocuğun

tedavisi için öyküde bir kurt postu gerekmektedir, nazarı büyü ile sağaltma yöntemi kullanılacaktır.

*“Bu bir **kurt nazarıdır**” dedi. “Çocuk korkmuş. Kendi canından haberli bile değilmiş, kara korku çarptığında (KY/AM/42).*

Nazar ile ilgili eserlerden taradığımız diğer örnekler şu şekildedir:

*—Hayf be, dedi. Hayf be!.. koca Çukurova’da da kem göze, **nazara** geldik, kocca Çukurova’da da...*

—Geldik, hem de kuyusuna geldik!

*—Ne **nazardan** söz ediyşiz babam? Ne **nazarı** (AİDG/AD/43)?*

*Kimi **nazar** değdi dedi, kimi barsakları düğümlendi dedi, kimi zehirlendi, kimi de güneş çarptı dedi (BGD/129).*

*Bakışları yeşildi, **nazar** çekerdi (DA/70).*

*Bakarsın birisinin gözü değer, **nazarlanırlar** (SA/ABM/52).*

2.5.4.2 Büyü ile ilgili İnanışlar

“Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, sihir, füsün, bağı” şeklinde büyüyü açıklanır. (TDK, 2005: 336)

Büyü adının geçtiğı cümleler, bu işle uğraşanların yanında büyü ile ilgili işlemler öykülerde kendisine şu şekillerde yer bulmuştur:

*Belki de ona **tulsım**, **büyü** yapmıştı (AİDG/AD/91).*

*Ay ışığında yere uzunca basıyor, ayet **muska** ve renkli nazar boncuklarının süslediğı gömleğı yerlerde sürünüyordu (AİDG/AD/93).*

*Ülkesindeki hiçbir ilaç, hiçbir hekim, **büyücü**, üfürükçü onun derdine çare bulamadı (GDE/17).*

Güneşle kirin katranlaştığı imanında, her zamanki **muska** bağı sarkıyor (KY/AM/112).

“Bunun ağzı en ulu şeyhlerin saçını sakalını keser de, kendine el süreni alimallah cont eder. **Tılsımlıdır** (M/81).”

Bunu önlemek için yakasız gömleklerinin sağ omuz başlarına kırmızı, sarı bezlerden iki ayrı **muska** bağlamıştı anaları (MC/32).

Ne şeyhi, ne **muskası**? **Muskalarınız** bit içindeydi (ÖSD/73).

Yeleğin sırtında yeşil, sol göğsünde ise mavi bir **muska** vardı (Sİ/157).

Kutsaldı, **tılsımlı**ydı (GDE/60).

Besbelli **büyülü** bunlar (GDE/61).

Yapılan büyülerle ilgili eserlerde değişik adlandırmalar görmekteyiz. Kimisi dua, kimisi büyü, kimisi düğüm, kimisi de kurşun eritme şeklinde geçmektedir. Özellikle dua olarak geçen yöntem büyücünün yaptığı işleme büyü deyip insanları ürkütmekten çekindiğinden dolayı bunu dua olarak adlandırdığını görmekteyiz.

O bıçağı gerçekten oraya, eşkıyaları korkutmak için mi saplamıştı? Yoksa ölü üstüne kötü ruhlar üşüşmesin diye, bir **uyku büyü**sü olarak mı sokmuştu onu oraya (M/156)?

Dağlarda kaybolan koyunu, keçiyi, atı, eşiği, katırı, kurtlar parçalayıp yemeler diye, “**kurtağzı duası**” yazdırmaya gelirlerdi Yörükler ona (SA/ABM/69).

Askerlik çağına gelen deli kanlılar, Hadımlı'nın elini öpüp “**talim duası**” yazdırmadan gitmezlerdi askere. Gidecek olurlarsa, talim çavuşundan dayak yiyebilirlerdi askerde (SA/ABM/72).

Kurtağzı bağlatma duası, okunmuş **muskalı** çaputlar ya da delik taşlar bularak ormanın dallarına asmıyor (SY/63).

*Arkalarından uğursuz ilençler yapılmış, **nazar düğümleri** atılmış kişiler işlerinin rast gitmeyeceğine inanarak (Sİ/178)...*

*Kızgın tavada **kurşun eriterek** bazen suya, bazen de kuma döktüler. Çıkan şekillere bakarak anlamlar uydurup söylediler (AİDG/AD/220).*

2.5.4.3 Fal ile ilgili İnanışlar

“Geleceği öğrenmek, şans ve kısmeti anlamak amacıyla oyun kâğıdı, kahve telvesi, el ayası vb. ne bakarak anlam çıkarma, bakı” şeklinde falı açıklanır. (TDK, 2005: 677)

Fal ve falcılık ile ilgili örnekler, öykülerde oldukça az bir yer teşkil etmiştir.

Fal bakmak Şamanist Türklerde daha çok kürek kemiği ile yapılırdı (İnan, 2000: 152). Bunun dışında günümüzde çeşitli nesnelere, avuç içi ve örnekte de geçtiği üzere fal baktıran kişinin, falcı tarafından “içine” bakılarak da yapılır. Ölüm Oyunları öykü kitabının “Avcı” adlı öyküsünde falı bakılan Osman Bey ile ilgili kehanette bulunulmuştur. Diğer öykülerde sadece isim olarak fal ve falcılık geçmektedir.

“Peki ne iş yaparsın sen?”

*“**Falcılık** yaparım.”*

Osman Bey, atın üstünden, sağ elini açarak uzattı Çingene Kadın’a:

*“**Falcıysan**, hadi falıma bak da anlayalım bakalım falcı olduğunu?”*

“Yalnız ben geleceği avuç içlerine bakarak okumam. İnsanın içine bakırım (ÖO/32).

***Falcılara**, büyüçülere sordular (GDE/24).*

*“Bak kadın! Kimsin sen? **Falcı** mısın, nesin? Şeytanlar mı basmış içini? Bizi ne diye ikirciklendiriyorsun (M/79)?”*

Ebeler, biliciler, yaşlılar, bu çocuğun ileride çok kan dökeceği kehanetinde bulunmuşlardı (M/91).

2.5.4.4 Rüya ile ilgili İnanışlar

Rüya; ‘‘Dş’’, ‘‘Gerçekleşmesi beklenen ve istenen Şey, umut’’ Şeklinde açıklanır. (TDK, 2005: 1667)

Görülen bir rüyanın olumlu veya olumsuz a yorulması ile oluşan rüya ile ilgili inanışlar sadece ‘‘İkiz Krler’’ adlı bir öyküde kendisine yer bulmuştur. Rüya ile ilgili inanışlar öyküde şu Şekillerde geçmektedir:

Benim felaketim aslında uğursuz bir rüyayla başladı. Rüyamda doru atıma binmiş, dörtnala sürerken, bir nehir çıktı karşıma. Akışı zorlu, damarlı, berrak, azgın bir nehirdi. Dinlemedim sürdüm atımı üstüne. Sular kprd, atımın göğsüne yükseldi...

Uyandığım zaman ter içindeydim. ‘Őükürler olsun, rüyaymış,’ dedim. ‘Bu rüyada iş var,’ dedim, çıktım evden dışarı (MC/37).

2.5.5 Renk ile ilgili İnanışlar

‘‘...Türklerdeki renk kültürü daha çok, tarih içerisindeki birtakım yapıtlar ve anlatılar temelinde Şekillenmiş’’tir. (Toker, 2009: 94)

Toplumun bazı zamanlarda nadiren meydana gelen olağanüstü olayların etkisiyle meydana gelen, bazı renkleri iyiye ya da kötüye yorması sonucunda oluşmuş bir inanmadır. Renklerle ilgili inanışlar incelenen eserlerde sadece Son Yörük kitabında ve ‘‘Sultan Ana’’ adlı öyküde geçmektedir.

Gece ay tutuldu. Sarımtırak, ala kanlı bir renge büründü. Sarı renk fırtınaydı, uğursuzluk demektir. Ertesi sabah kükürt renkli bulutlar çıktı ortaya (DA/67).

‘‘Toplum yapılarını, kültürleri ve dünya görüşlerini çözümlleme işinde renkler, tahmin edilebileceğinden çok daha fazla önem taşımaktadırlar’’ (Toker, 2009: 96). Azrail’in can alması ve ölümün soğuk yüzünden dolayı, Yörükler mavi rengi uğursuz

olarak görmüşlerdir. Toker'in dediği gibi, Yörüklerin toplum yapısı, dünya görüşü ve kültürleri mavi rengi uğursuz saymalarına ve bu renkten çekinmelerine sebebiyet vermiştir.

*Kıl çadırda oturduğumuz için halk Azrail'e 'Gökçadrlı' derdi. **Gök rengi** Yörüklerde uğursuz renktir (SY/163).*

2.5.6 Sayı ile ilgili İnanışlar

Sayı ile ilgili inanışlar Boratav'a göre: Türk geleneğinde olmamakla beraber, bir bölüğü eski Mısır geleneklerine, bir bölüğü Sümerlilerden başlayarak Mezopotamya'da gelişmiş yıldızlar ve gökyüzü bilgilerinin verilerine dayalıdır. Bize bilgi veren en yakın kaynakların ise, İslam dini ve ondan türemiş mezheplerin, tasavvufun ve tarikatların öğretilerinden geldiğini söylemektedir (Boratav, 1984: ss: 90-91).

Sayı; büyük uygarlıkların keşifleri ile başlayarak bütün insanların ticaret anlaşmalarını ve günlük hayatlarını kolaylaştırıcı bir araç olmuştur.

Günlük hayatta konuşma esnasında kullanılan rakamlar genellikle kutsal ya da uğurlu sayıldığı için sıklıkla tercih edilir. Öykülerde de “üç, yedi, on sekiz, kırk, yetmiş, doksan dokuz” gibi, bir kutsallığı olan ya da uğurlu sayılan rakamlar sıklıkla bir şeyi anlatırken ya da adetlendirirken kullanılmıştır.

Üç sayısı ile ilgili cümleler eserlerde şu şekilde verilmiştir:

*“Ağa aşından kursağına **üç**-beş lokma düştü diye, bir gömleğe uyuşup gitti. Sattı bizi (AİDG/AD/90)!..”*

*Yedi ahret ötede de olsan karşılığı gelecek... Aha şu **üç** taş şahittir (AİDG/AD/110).*

*'**Üç** elin mühürü, **üç** elin duası' derlerdi onlara (DA/72).*

*Derken **üç** el silah sesi duyulur (FSKB/101).*

*Zaten şurada **üç** günlük ömrü var (GDE/33).*

*Bu düşsel yapıyı bulabilme onuruna, bundan binlerce yıl önce **üç** kardeş erişebilmişti (GH8).*

*Yaşamda '**üç**' rakamı uğurdur, dengedir derler (ÖSD/9).*

Üç anadan süt emmiş kuzular kesmek isterim (Sİ/20).

*"Allah adına **üç** kere ateşe tükürür müsün (Sİ/180)?"*

Yedi sayısını Osman Şahin eserlerinde şu şekilde işlemiş, verilmiştir:

*Topraksızlıktı, **yedi** iklim, dört bucak onları koşturan, top-rak-sız-lık (AİDG/AD/51)...*

*Bak, **yedi** ahret bacım olsun güzeldi de (AİDG/AD/58).*

*Eğer öyledirse parmak basıp **yedi** düvele ilanlat versin, desin ki (AİDG/AD/70)...*

*Güneş mi çekildi aradan, yoksa yer mi yarıldı ikiye de, ağalık denilen **yedi** pehlivanın sırtı gelir oldu yere (AİDG/AD/80)?*

*Ak kan, kara kan şahidim olsun ki bundan böyle Eno benim **yedi** ahret soyumdur (AİDG/AD/86).*

*...Emine ve Aşhan adlarında **yedi** çocuğu vardı (FSKB/7).*

*Bir an önce yakalanıp **yedi** kat yerin dibine atılmalı (DA/57).*

*Alacağı canın kokusunu **yedi** dağın ardından bilir (SYS/13).*

*"...İstersem **yedi** dallı ağaçları kökünden söker, eysiz ata biner, bıçaksız dal keserim," dedi (SYS/17).*

*Kardeşim Ali'yse her nedense bizlerden uzak duruyor, **yedi** yabancı gibi bakıyordu bizlere (FSKB/79).*

*"Maşallah, desene ki buradan gider gitmez hepsi de **yedi**veren oldu mübareklerin (GH/45)."*

On sekiz sayısı ile ilgili sadece tek bir cümleye rastlanmıştır. Öyküde şu şekilde geçmektedir:

***On sekiz** bin âlemden sorumlu aziz Allah bilumum canlıyı aynı ana babadan hak etti (AİDG/AD/85).*

Kırk sayısı ile ilgili cümleler şu şekilde verilmiştir:

*Namuslu kadın ona derim ki, **kırk** yıl evli de kalsa, kocasına sidiğinin sesini duyurmaz (AİDG/AD/59).*

*Ama sonunda **kırk** harmanın kanına giren ağalardır (AİDG/AD/80).*

*Bu gidişle **kırk** çeşmenin ortasında susuzluktan kırılacağız (BGD/136).*

*...araçlarından inen **kırktan** fazla asker, sıraya geçmişlerdi bile (BGD/153).*

***Kırk** yıllık dost gibiydik artık (FSKB/216).*

*...Kral-eli ülkesinde **kırk** gün, **kırk** gece büyük yas ilan ettiler (GDE/18).*

*“...**Kırk** günlük ölü gibi yerde yatıyordu (Sİ/48).”*

*Aradan **kırk** yıl geçmiş (YK/42).*

*Henüz **kırkı** çıkmamış bir bebeğin (YK/127)...*

Yetmiş sayısı ile ilgili cümleler sadece iki eserde şu şekilde verilmiştir:

***Yetmişlik** Celal Dayımın elli kiloluk küspe yükünü taşımasına gönlüm razı olmadı (DA/97).*

*Dipkapalı'da gecen her gün **yetmiş** gün gibi uzun gelirdi (YUK/56).*

Doksan dokuz sayısı ile ilgili cümle şu şekilde verilmiştir:

*Tespikleri, ipe dizilmiş **doksan dokuz** devirlik, çok uzun ceviz büyüklüğünde ağaçtan düzülmüş, dev taneli bir tespikti (SA/ABM/71).*

2.5.7 Uğur-Uğursuzluk ile ilgili İnanışlar

Uğur; “Bazı olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan iyilik kaynağı” şeklinde açıklanır. (TDK, 2005: 2030)

Uğursuzluk; “Bazı olaylarda görülen ve insana kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan güç” olarak açıklanabilir. (TDK, 2005: 2031)

Ataların yaşantı ve düşünceleri ile şekillenmiş uğur-uğursuzluk ile ilgili inanışlar, toplum hafızasında kendisine yer edinmesiyle beraber bir aracın, cismin, varlığın ya da canlının uğurlu veya uğursuz sayılmasına neden olması durumudur.

Eserlerde “uğur”un işleniş şekilleri, uğurlu sayılan cisimler, olaylar, canlılar ve bu cisimlerin, olayların, canlıların uğurlu sayılmasıyla oluşan düşünceler derlenmiştir. Uğur ile ilgili inanışlara sadece beş eserde –Yörük Ana, Kanın Masalı, Karıncalı Kaya öyküleri ile Başaklar Gece Doğar, Saçlı Yılan ile Selvihan roman ve çocuk romanlarında- rastlanmıştır. Osman Şahin eserlerinde önceliği doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği kültüre, daha sonra da mesleği sebebiyle bulunduğu şehirlerin kültürüne yer vermiştir. Uğur ile ilgili inanışlar kısmında Yörüklerle ilgili uğur sayılan şeylerden bahsetmiştir.

“Ülgen gökten biri kara, biri ak iki taş getirdi. Kuru otları avucunda ezerek bir taşın üzerine koyup diğeriyle vurdu, otlar ateş aldı. Ülgen böylece ilk defa ateş yakmasını insanlara” öğretti (İnan, 2000: 66). Bundan dolayıdır ki çakmaktaşından elde edilen ateş uğurlu sayılmıştır (İnan, 2000: 66). Bir Altay Efsanesinden günümüze taşınan bu uğurluluk anlayışının Yörüklerdeki varlığını görmekteyiz.

Kibritle gazlı çakmakla değil, ilk ateşimizi çakmak taşı kavla yakardık uğurlu bol olsun diye. Eski Yörük ocaklarından kalmış sönmüş kömür közlerini

katardık ilk yanan ateşimize. Eski ocakların, uğuru bol olsun bize karışsın diye (AİDG/AD/154).

*Bu yüzden **at**, insanın erkeğine de kadınına da dost hayvan, uğur hayvandı (AİDG/AD/162)...*

*Baharda boz iğdeler sarı çiçeğe durunca, yemyeşil **başakları** pırnaz pırnaz yolarak, uğur-bereket olsun diyerek yüz yastığının altına koyacaktık (BGD/65).*

***Karıncalar**, köyümüzün uğurudur, deyince mühendisler (GDE/63): ...*

***Yılan** uğuru en çok insanlara geçerdi. İnsanlar bunu bildikleri için, yağmur yağacağı zaman yılanları canlı canlı ateşe atarlar, cayır cayır yakarlardı; yağmur yağsın, bereket artsın diye. Çünkü insanlara göre yılanlar cümle yer altı sırlarının, ölümler dünyasının habercisi ve koruyucusuydular (SYS/84).*

Uğursuzluğun öykülerde işleniş şekilleri, uğursuz sayılan cisimler/olaylar ve bu cisimlerin/olayların uğursuz sayılmasıyla oluşan düşünceler derlenmiştir. Uğursuzluğun bahis olduğu eserler Namus Eri, Selam Ateşleri, Yörük Ana, Cinayet Canlandırması, Yoluma Giderken, Darağacı Avı öyküleriyle, Yaşar Kemal adlı deneme kitabında geçmektedir. Eserlerde yılan hem uğur veren hem de uğursuzluk getiren bir canlı olarak geçmiştir. Saçlı Yılan ile Selvihan çocuk romanında uğurlu sayılmışken Namus Eri adlı öyküde uğursuz sayılmıştır.

*Bir başka günde kalkıp baktıklarında kapılarına asılmış bir **yılan ölüsü** gördüler. Yılan uğursuzluğa işaret etti (AİDG/AD/57).*

*Yaşar Kemal'in yapıtlarında yılan motifi çok yer alır. **Yılan**, insan soyunun korkularının uğursuz inanışlarının yarattığı bir sürüngen (YK/44).*

İşte o an, nalbantlık yaşamında başına gelmeyen bir olay oldu; gözlerini bağlasalar ineceği yeri milim şaşırmayan çekici, nalı tutan parmağının ortasına iniverdi

birden. Canı yandı, tırnağın eti soyuldu. Kanamaya başladı parmağı. Bunu uğursuzluk sayan Bercis, nal dövmeği bıraktı (SA/ABM/18).

Ağız İçinde Dil Gibi / Acı Duman öykü kitabının “Namus Eri” adlı öyküsünde karısını boşamıştır Piro. Zalha’da kötü yola düşmüştür. Zalha’nın kötü yola düşmüş olduğunu öğrenen Piro’nun bir akrabası, Piro’ya akıl vermeye gelir. Sohbet esnasında söylenen uğursuzluk sayılmış olaylardan dem vurulur.

*Kim bilir belki de vaktiyle nikâhımızda bir **yıldız kaydı**, ya bir **düğüm atıldı** ya da bir **kuyunun ağız örtüldü** (AİDG/AD/62).*

*Tekerden, dönenden ürkerdik. Durduğu yerde durmayı, **döneni, hareket edeni** uğursuz yaman sayardık (AİDG/AD/156).*

Mor Cepken öykü kitabının “Cinayet Canlandırması” adlı öyküsünde görüldüğü üzere halkın, uğuru ve uğursuzluğu nasıl istediği gibi bir an da gelişen olay, olaylarla uğurlu veya uğursuz sayabildiğini yazar, okuyucusuna göstermiştir, sunmuştur.

Kuşlardan biri bir an, minibüsün ön camına çarpıp düştü yere. Alakanlı bir ıslaklık bıraktı camın üstünde. Sürücü düğmeye bastı. Cama su püskürttü. Ardından sileceği çalıştırdı. Camın yüzündeki kanlı ıslaklık kayboldu.

***Kuşun ölümünü** uğursuzluk sayan Sinan, ön koltuktan kalkarak arka koltuklardan birine geçti, oturdu (MC/77).*

Özellikle hayvanlar arasından baykuşun uğursuz sayılması, onun sesinin ve yüzünün soğukluğundan aynı zaman da yıkık dökük harabeliklerde daha ziyade yaşamasından dolayıdır. Halk beddualarda bile baykuşun adını kullanacak kadar, ondan etkilenmiştir. Osman Şahin’in öykülerinde de baykuşun uğursuzluk getirdiği ve uğursuz sayıldığı görülmektedir.

*Geri dur benden. Korkuyorum. Gecenin uğursuzu, **baykuşu** kesilme üstüme (ÖÖ/69).*

***Baykuşlar** konacak dalına bundan sonra (DA/16).*

2.5.8 Batıl İnanışlar

“Halk birkaç örneğini gördüğü olayları inanç haline getirerek onu yıllar boyu sürdürmüştür” (Yardımcı, 1993: 321).

Anadolu yaşamındaki batıl inanışların, gündelik hayat içindeki çokluğu toplumcu gerçekçi Osman Şahin’in kitaplarında kendisine yer bulmasına sebep olmuştur.

*Kalk, üstünü başını **tütsüle**. **Kuran** gezdire üstünde de abdestsiz basma yere (AİDG/AD/62).*

*Kimi ana babaların, oğlan çocuklarının böylesi gösterilerinden gizlice kıvanç duydukları bile olurdu, ileride güçlü, **yiğit olacak çocuk, akan çişinin gücünden belli olur derlerdi**; büyük dağın suyunun da, zorlu, gür akacağı inancı gibi (SA/ABM/32).*

*Kadınlar ağlaşarak katar katar giden asker uşaklarının arkalarından koştular. O koşuda kovalar dolusu **su dökkenler, arkalarından ayna tutanlar, rüzgâra karşı un atıp un serpenler**, “yollarınız götürümlü olaa!” diye bağıranlar... (AİDG/AD/125)*

Yağmurun, özellikle tarım toplumlarında ve İslam inancına mensup insanlarda bereket anlamına gelmesinden kaynaklı bir batıl inanıştır.

*İlk düşen yağmurun suyuna süt kazanlarımızın ağzını açardık. Yerden biten yeşilliğin bol olması için **ilk sütü, yağın yağmurun suyuna katardık** da, “Yağ yağmur, yağ!..” diye bağırdık (AİDG/AD/155).*

Atın, Türkler için kutsal sayılması dolayısıyla, ata bir zarar gelmesi ya da örnekteki gibi kuyruğunun kesilmesi sahibinin gücünü ve öz güvenini yitirmesi anlamına gelip işlerinin aksayacağı ile ilgili bir batıl inanıştır.

Kuyruğu kesilmiş atın üstünde gülünç olması, gür sesinin kısılması, süngüsünün eğilmesi demektir (AİDG/AD/162).

*Saat tıklar tıklar çalışıyordu hala. “Lan **sahibi geberdi, bu meret hala yaşıyor!**” diyerek topuklarının altına aldılar, eze eze un ufak ettiler saati (BGD/131).*

*Başımın üstünde **abdest tasını döndürmüştür üç sefer (KY/AM/15).***

*Muğdetli’de birbirine kuşanmış bir çift **yılan bulup, üstüne sofraya bezini atarın. Dileğinizin tümü olacak (KY/AM/16).***

*Evime unluk girdiğinde, **ilk yağmurun suyunu süte yoğurta çalmışam. Yalanmış kaşığı, soframdaki canlara öptürmüşem yedi sefer (KY/AM/17).***

Bıçak eskilerinin, geçmişi kestikleri, geçmişin tadına baktıkları için kötü ruhları kovacağına inanılırdı (Sİ/172).

Türk halk inancın da aynanın özel bir yeri vardır. Aynaya gece bakılmaz, Aynaya hamile bakmaz, Çocuğun aynaya bakmasının doğru olmadığı vb. gibi inançlar ile aynanın cinleri topladığı (Kalafat, 1995: 107) ve öyküde geçtiği şekilde şeytan çektiği inancı halen Anadolu’da varlığını sürdüren batıl inanışlardandır.

*“**Ayna şeytan çeker,**” diyerek, Sabri Efendi evine ayna sokmazdı (Sİ/111).*

Nar ağacı ile ilgili batıl inanışa Yaşar Kemal deneme kitabında rastlıyoruz. Osman Şahin bunun sebebinin “darda kalan insan soyunun ayakta kalabilmek için yarattığı bir inançtır” şekilde açıklamasına katılıyor, bunun dışında narın bolluğunu ve bereketliliğini sebebi ile Anadolu insanının böyle bir inanışı geliştirdiğini düşünüyoruz.

Hüyükteki Nar Ağacı her derde deva bir ağaçtır çünkü. “Onun altında üç gün uyuyan anasından doğmuş gibi olur...” Darda kalan insan soyunun ayakta kalabilmek için yarattığı bir inançtır bu (YK/107).

Erman Artun, Adana Halk Kültürü Araştırmaları kitabında “ağız hakkı” inanişinin varlığına şu şekilde: “Otobüse binmeden önce herkesle vedalaşır. Annesiyle vedalaşırken annesi oğluna simitten bir parça ısırttırır, simidi saklar. Simit evde bir odaya asılarak delikanlı askerden gelene kadar saklanır. Kısmetinin onu geri getireceğine inanılır.” Değirmiştir. (Artun, 2000: 85)

O yağlı çörekten herkes dilim dilim kesip alarak askere giden oğluyrsa oğluna, kocasıysa kocasına ısırtıp, yedirirdi. Geri kalan ağız artığı çörekleri de herkes kapının üstündeki duvarın oyuklarına sokup saklardı. O çöreklerde herkesin ağız hakları, diş hakları vardı ya; hak çağırırdı sahibini, çağırırdı insanını (AİDG/AD/125)...

Kırmızı Yel / Acenta Mirza kitabının aynı zamanda ilk öyküsü olan Kırmızı Yel’in bu son paragrafında geçen olay aslında uzak olmadığımız küçüklükten itibaren kulaklarımızda yer etmiş Hz. İbrahim’in, (as) Allah’a yaşının ilerlemiş olmasına rağmen çocuğunun olması için dua etmesi ile başlayıp Hz. İsmail’i (as) kurban etme kararı vermesiyle sonuçlanmış kıssayı hatırlatmaktadır. Tabii ki kıssayla öykü arasındaki fark, kıssada bir babanın evladını kurban etme girişimiyken öyküde kurban edilmesi ile sonuçlanmıştır. Aynı olay Yahudi’lerde Hz. İbrahim ile Hz. İbrahim’in diğer oğlu Hz. İshak (as) arasında geçmektedir. İnsan kurban etme âdeti “...Türklerde, ve elbette Asya Hunlarının torunları olan Attila Hunlarında, buna rastlanmıyordu. İnsan kurbanı aslında, bozkır kültürünün değil, ziraat kültürünün belirtisi olup, her yer, toprak ve bereket tanrıları ile ilgilidir” (Kafesoğlu, 1980: s: 54). Öyküde insan kurban etme olayı kuraklık ve kıtlığın ortadan kalkması için yani,

insan kurban eden toplumlardaki amaç ile yapılmış, Anadolu insanının inancında bulunmayan bir davranıştır.

Kapmışam kucağımdaki uşağımı. Bir gün aç, bir gün susuz komuşam ki, kursağındaki dünya malı eriye. Değirmenin çark suyunda abdest alıp çimdirmişem. Harmanın ortasına çekip namazını kılmışam. Gözünü bağlamışam. Hizasını kibleye verip bıçağımı çalmışam, Hâkim Beğ (KY/AM/18)...

Osman Şahin, Yörüklerdeki suyla ilgili batıl inanıştan ve Yörüklerle ilgili diğer (yeşil buğday başağını göğse sokmak, boy otlarının ömür boyu güzel kokması, ölmez otunun kurumasının kuraklığın habercisi olduğu...) batıl inanışlarından bahsetmiştir.

Biz Yörüklerde “Her pınar kutsaldır, tadına bakılmalı, suyuna ağız vurulmalı. Aksi halde su alınır,” diye bir anlayış vardı (ÖSD/44).

Çocuk kor gibi yanıyor. Ateşi babasının sırtına geçmiş. Adamın umudu ucuk bu yüzden. Rast geldiği pınarda duruyor. Islattığı mendiliyle su damlatmaya çalışıyor ağzına. “Allahımın nice şifalı suyu vardır,” diyor. “Bakarsın birinden birine rastlar da, derman bulur, derman (KY/AM/87,88)!”

*Baharda budanan bağ uçları ağlayıp gözyaşları dökmeye başlayınca Yörük kadınları budanan bağ uçlarının altına kaplarını koyarlar. Damlayan suları toplayarak bu suyla saçlarını yuyarlar, **bağ suyuyla yıkanan saçların asma dalları, gibi uzun, gür olacağına inanırlar.***

*Genç Yörük anaları, baharda yeşil buğday başakları alıp göğüslerine sokarlar, **sütleri kesilmesin diye. Âşık olan Yörük kızları ise, baharda açan çiçeklerin gözlerine eğilir üflerler, sonra da sevdiklerinin adlarını üç kez çağırırlarmış. İnanişe göre, çiçek tozları uçtukları zaman o haberi mutlaka sevdiklerine ulaştırırlarmış.***

*Hoş kokulu boy otlarını toplar, ayrına batırdıktan sonra kuruturlar, sonra da gelin güvey yastıklarıyla yorganlarının içine koyarlarmış. Ayrına batırıldıktan sonra kurutulan **boy otları ömür boyu güzel kokularını yitirmezlermiş hiç** (SY/71).*

*Hastalanan bir Yörük kadını ilkin tepeden tırnağa yıkanır. Sonra da yıkandığı sabun ve saç artıklarını alır, en eski ata mezarına ya da yüksekçe bir dağın üstüne bırakırlarmış. Hasta kadın sırtındaki giysileri çıkarır, “**Derdim orda kaldı.**” Diyerek dağ üstüne bırakır, yeni giysilerini giyermiş (SY/72).*

***Ölmezotu**, toprağın kalbi sayılır; **kurursa, kuraklığın ve ktlığın** beter olacağına inanılır (YK/50).*

“Baykuşun sesinin ve yüzünün sevimsizliği, yıkıntılarda ve terk edilmiş yerlerde yuva yapması bir ölüm kuşu olarak bilinmesinin temelinde yatan nedenlerdendir” (Türkoğlu, 2009: ss: 51-52). Baykuş, halk arasında (uğur-uğursuzluk ile ilgili inanışlarda da verdik) uğursuz sayılmıştır. Bu düşünce halkın baykuşu sadece uğursuz saymamasına, aynı zamanda batıl inanış boyutuna da taşıdığını göstermektedir.

*“Bir şehre, bir memlekete bela gelmeden önce **baykuşlar** gelirler (YK/82).”*

Bu bölümde Anadolu halkı kültürel, dinsel inanışları ile daha önce birkaç örneğine rastladığı olayları inanç haline getirmişlerdir.

2.6 Oyun-Eğlence

Eğlence; eğlenme eylemini ve eğlenmenin işlevlerini de çağrıştıran fiilleri – eğlenmek, keyfetmek, zevk etmek gibi- eğlence araç ve türünü –tavla, briç gibi- eğlence faaliyetlerinin –dans, müsamere, gösteri gibi- tümüne diyoruz. (Özdemir, 2005: 24)

“Tarihin ilk dönemlerinden bugüne kadar bütün insanlar benzer şekillerde oyun oynamışlar ve oynamaktadırlar. Oyun oynamak, toplumun (çocuk-genç-yaşlı,

kadın-erkek, idareci-tüccar-öğrenci-işsiz, zengin-fakir, köylü-kentli vb) bütün kesimleri veya üyeleri tarafından eğlenmek ve dinlenmek amacıyla gerçekleştirilen gönüllü bir etkinliktir” (Özdemir, 2005: 206).

İş güç haricinde özellikle cumhuriyetin ilk zamanlarında eğlence amaçlı bir faaliyetin bulunmayışı halkın özellikle köy insanının oyun ve eğlence üretmesine sebebiyet vermiştir. Böylelikle Anadolu insanının oyun ve eğlence anlayışı gelişerek budaklanmıştır. Bunun dışında bazı oyunların Orta Asya’lara kadar dayandığı söylenebilirken bazı oyunların da batı menşeli olduğunu görmekteyiz. Osman Şahin’in de yapıtlarında örnekleri mevcuttur.

2.6.1 Büyüklerin Oyun ve Eğlenceleri

Bu bölümde özellikle köy insanının zaman geçirmek için kahvehanelere gidip orada mevcut olan oyunları (kâğıt, taş, zar) oynamaları ile ilgili örnekler taranmış, tekrarlardan kaçınılarak verilmiştir.

*Kahvede **tavla** oynayan, televizyon izleyen, konuşan, cigara içen, tesbih çeken bir sürü köylü vardı (BGD/22).*

*İsmail’in sesini duyan herkes, oyunu, **kâğıdı**, tavlayı bir yana bırakarak, kahveye giren bu kent giyimli, uzun boylu, mavi gözlü konağa bakmaya başladılar (BGD/48).*

*Bütün gün kahvede **pişpirik** oynayarak, tavla döğmekle tarla sahibi olunmaz (BGD/61).*

*...Şehir Kulübü’nde arkadaşlarıyla **biriç** oynayan ağabeyi, babam Halil Bucak’ın yanında bırakmıştı (FSKB/63).*

*Kahve, **domino**, **zar**, kâğıt oyunu da bilmezdi hiç (BGD/125).*

Spor oyunları Anadolu coğrafyasında sevilip hoşça vakit geçirmek için halk tarafından sıklıkla oynanmıştır.

*Düşmanı olmayan mahkûmlar ise her gün havalandırmaya çıkarlar, gönüllerince yürürler, volta atarlar, **top** bile oynarlardı (FSKB/245).*

***Voleybol** bile oynarlar (KBD/125).*

Anadolu topraklarında yapılmayan, günümüzde özellikle İspanya’da oynanılan boğa güreşi ile ilgili bir spor olarak adlandırılan faaliyete rastlanmıştır.

*...Franco ve Salazar rejimleri, futbol maçları ve **boğa güreşleri**yle (BGD/178)...*

Kahvehanelerde oynanılan oyunlar ve spor oyunları haricinde eğlence amaçlı oynanılan oyunlar bu bölüme alınmıştır.

Adana kültüründe “...Sin-Sin Oyunu erkekler arasında yaz ve kış gecelerinde oynanan eğlence amaçlı bir oyundur” (Artun, 2000: 135). Sin-Sin oyunu sadece Akdeniz bölgesinde oynanmayıp İç Anadolu’da da oynandığını biliyoruz.

“Anadolu’nun büyük bir bölümünde, geceleri, ateş çevresinde oynanan oyunlara sinsin-simsim denilmektedir” (Şimşek, 2010: 240). Başaklar Gece Doğan romanında sin-sin oyunu Adana dolaylarında geçmektedir.

*Ata binerler, köy düğünlerinde **sinsin** oynarlar, kıyasıya karakucak güreşi tutarlardı (BGD/38).*

*Geceleri harman boylarında ateş yakar, **sinsin** oyununa çıkardık bir de (AİDG/AD/155).*

*...**oturak âlemleri** yaparlardı (M/70).*

2.6.2 Küçüklerin Oyun ve Eğlenceleri

“Oyun, çocuklara esnek ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirme, kendine güven duyma ve oyun içinde problem çözme becerilerini geliştirme fırsatı vermektedir” (Girmen, 2012: 264).

“Çocuk, yaşamla ilgili pek deneyimi oyun aracılığıyla kazanmaktadır. Fiziksel, bilişsel, duygusal, sosyal ve dil gelişimini bu yolla destekleyen çocuğun, hayata hazırlanmasında oyunun önemi büyüktür” (Aksoy, 2014: ss: 272-273).

Yazar, bulunduğu bölgelerdeki çocukların eğlenerek hoşça vakit geçirmek amaçlı oynadıkları oyunları ve okulda ders amaçlı oynanan oyunları öykülerinde – Katuna’da Dokuz Ay, Başaklar Gece Doğar romanlarında ve Ölüm Çiçeği Eno, Mor Cepken, Cinayet Canlandırması, Bayan Ali adlı öykülerde- anlatmıştır.

*Birlikte **çelik çomak** oynar oldular (KDA/120).*

*...olan bitenlerden habersiz, sıçrar, oynasrlar; ağızlarındaki sakızları şişirir, patlatırlar; **saklambaç** oynarlar (KBD/151).*

*Yaşitlarınızla **yuvak taşı yarışı** yapar, taşın en ağırını kaldırırdın göğsüne (MC/16).*

*Kızınız, '**Beştaş** oynayalım!' dedi, oynadılar (MC/60).*

*En çok da **binmece oyunu** oynarlardı. Güçlü olanın, yakalayabildiği arkadaşının zorla sırtına binerek kendisini taşıttığı bir oyundu bu (SA/ABM/33).*

Okulda ders amaçlı oynanılan oyunlardan Katuna’da Dokuz Ay adlı romanda sadece bayrak yarışı ve müzikal oyundan bahsedilmiştir.

*Spor ve beden eğitimi dersinde, **bayrak yarışında**, birdirbir oyununda da yana getiremezdik onları (KDA/110).*

*Sonra, öğrencilerimize öğrettiğimiz Silifke kaşık oyunlarını, **rontları**, danslı türkülü oyunları oynattık (KDA/137).*

Çocukların toplumun yaşadığı sorunlardan etkilendiğini hatta bu sorunları kıvrak zekâları ile oyunlaştırdıkları görülmüştür.

...şekilsiz başlı çocuklar, **uzun eşek**, beş taş, saklambaç gibi eski oyunlar yerine, uçlarına ipler takarak omuzlarına tüfek gibi astıkları ayçiçeği sapları ile sokak aralarında '**işgalcilik oyunu**' oynuyorlardı (BGD/174).

Çocukların oynadıkları oyunlar, sadece eğlence ve hoşça vakit geçirmek amaçlı olmadığı aynı zamanda toplumsal sorunlardan da etkilenerek oyunlar ürettikleri tespit edilmiştir.

2.7 Halk Oyunları ve Spor

“İnsanlık tarihiyle birlikte başlayan spor tarihi, insanın kendini koruma ve güvenliğini sağlamak için sahip olduğu tek araç olan vücudunu ve adalelerini geliştirmesine kadar uzanır. İlk çağlardan günümüze ulaşan resimler, spor dallarının o çağlarda belirmeye başladığını ve doğrudan savaşa ilişkili olduğunu göstermektedir. İnsanın kendini korumak veya avlanmak için verdiği mücadele; atlama, koşma, tırmanma gibi atletizmin çeşitli dallarıyla, güreş, boks gibi sporları doğurmuştur” (Sağol Yüksekaya, 2014: 37).

Günümüzde halk oyunları ve spor eğlence amaçlı yürütülmektedir. Fakat önemli bir bölümünün ortaya çıkışı ataların eski yaşantıları ile ilgilidir. Silahın icat edilmediği çağda, savaşlarda kullanılan koreografi, halk tarafından savaşa hazırlık olsun diye başlatılmış, zamanla eğlence amacıyla da icra edilerek günümüze halk oyunu ve sporu olarak gelmiştir.

Kanın Masalı öyküsünde ve Başaklar Gece Doğan romanında sadece iki spor faaliyetine rastlanmıştır. Özellikle cirit oyunu Başaklar Gece Doğan romanında hemen hemen halkın bir araya gelip eğleneceği zamanlarda sıklıkla oynanmıştır. Biz eserlerde geçen cirit oyunundan ve güreş sporundan emsal teşkil etmesi için birkaç örnek vermeyi uygun bulduk.

Cirit oyununa geldi sıra. Seydo'suz cirit oyunu mu olur (AİDG/AD/161)?

*Ara sıra **cirit** oyunlarına çıktığında savrulan **cirit**lerden sakınmak için, atın bir yanının üstüne öylesine eğilir yapışır ki, özengideki ayağının ucundan başka yanı görünmezdi (BGD/124).*

*Ata binerler, köy düğünlerinde sinsin oynarlar, kıyasıya **karakucak güreşi** tutarlardı (BGD/38).*

2.7.1 Halk Oyunu Çeşitleri

“Halk oyunları anonimdir, çağlar boyu süren geleneğin günümüze gelen mirası, kalıntısıdır” (Artun, 1992: 4).

Anadolu'nun çeşitli coğrafyalarında eğlencelerde icra edilen çeşit çeşit oyun adları, üzerinde çalışılan kitaplardan derlenmiştir. Oyunları bölgelere göre ayırarak vermeyi uygun bulduk.

Sonuç olarak, yazarın öykülerindeki mekânların çoğunluğunu; Akdeniz ve Doğu oluşturduğu için buralarda oynanan oyunlara ve buralara ait olmayıp kültür benzeşmesi ile başka bölgelerde oynanan oyunların da buralarda oynandığı görülmüştür. Bölgelerle özdeşleşmiş oyunlar, bölgeler arası göçler, öğretmenlerin bölgeler arasındaki kültür taşıyıcılığı ve de gelişen teknoloji ile bölgeler arasındaki uzaklığın yakınlaşması gibi nedenler Anadolu'da oynanan oyunların her bölgede oynanmasına yol açmıştır.

İlk olarak Akdeniz Bölgesi oyunlarını taradık, “İzmir Bekir” adlı öyküde şu şekilde geçmektedir:

*Elinde taze çam püreyle kalktı, **Maraş Üçayağı** oynadı (AİDG/AD/98).*

Birçok bölgede oynanan zeybek “Mor Cepken” adlı öyküde Akdeniz Bölgesi'nde geçmektedir.

*Sıra sıra çadırların önünde, halıların, kilimlerin üstünde tepine tepine **zeybek** oynuyor, alkış alıyordu (MC/17,18).*

Halay Anadolu coğrafyasında hemen hemen her bölgede oynanmaktadır. “Başaklar Gece Doğar” ve “Güney Arısı” adlı romanlarda Akdeniz Bölgesi’nde geçmektedir.

*El ele tutuşan gençler **halaylar** çekerek, Köprübaşı Meydanı’na doğru yönlendirdiler kalabalığı (BGD/170).*

***Halaylar** çekildi, havaya yine silahlar sıkıldı (GA/36).*

İç Anadolu Bölgesi oyunlarını taradık, “Makam Taşları” adlı öyküde şu şekillerde geçmektedir:

Kaşık oyunu İç Anadolu Bölgesi’ne ait bir oyun olmasına rağmen, öyküde Akdeniz Bölgesi’nde oynanmaktadır. Mendil oyunu da birçok bölgede geçmektedir.

*Türkülerini söyler, **mendil oyununu** da bitirdikten sonra **sıra kaşık oyununa** gelirdi (AİDG/AD/127).*

Güneydoğu Anadolu Bölgesi oyunlarını taradık, “Fırat’ın Sırtındaki Kan Bucaklar” adlı romanda şu şekillerde geçmektedir:

Halay oyunu hemen hemen her bölgede oynanmaktadır. Buradaysa Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde geçmektedir.

*Onları kendi marabaları, köylüleri, yandaşları, hısım akrabaları, davullar zurnalarla çok coşkulu bir şekilde **halaylar** çekerek (FSKB/60)...*

Doğu Anadolu Bölgesi oyunlarını taradık, “Katuna’da Dokuz Ay” adlı romanda ve “Reşim”, “Çukan” adlı öykülerde şu şekillerde geçmektedir:

Anadolu’da birçok bölgede oynanan lorke oyunu; “Katuna’da Dokuz Ay” romanında ve “Reşim” adlı öyküde, Doğu Anadolu Bölgesi’nde geçmektedir.

*Hevesle mendil sallayarak, kol kola girerek, coşkuyla **lorke** oynamaya durdular (KDA/119).*

*Delicesine **hordul tepip lorke** oynadılar (KY/AM/131).*

Tamzara Anadolu'nun birçok bölgesinde oynanan bir oyundur. Malatya üçayak oyunu, İç Anadolu'da, Antep çepiklisi ve dokuzlusu da Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ait bir oyunken "Katuna'da Dokuz Ay" adlı romanda Doğu Anadolu Bölgesinde geçmektedir.

Bunlar olurken, lorke oyunu sürüyordu. Ardından, tamzara, Malatya üç ayağı, Antep çepiklisi ve dokuzlusu oynandı (KDA/119).

Silifke kaşık oyunları Akdeniz Bölgesi'ne aitken "Katuna'da Dokuz Ay" adlı romanda Doğu Anadolu Bölgesi'nde görmekteyiz.

Sonra, öğrencilerimize öğrettiğimiz Silifke kaşık oyunlarını, rontları, danslı türkülü oyunları oynattık (KDA/137).

Ölüm Oyunları öykü kitabının "Çukan" adlı öyküsü, Doğu Anadolu Bölgesi'nde geçmektedir. Öyküde oynanan oyunlar çeşitlilik göstermektedir. Diyarbakır lorkesi; Doğu Anadolu Bölgesi'ne, Antep çepiklisi; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne, Çayda çıra; Doğu Anadolu Bölgesi'ne aitken öyküde geçen diğer lorke, tamzara ve halay oyunları da birçok bölgede oynanmasına rağmen "Çukan" adlı öyküde yani Doğu Anadolu Bölgesi'nde oynanmaktadır.

Uzak köylerde, ne kadar çok lorke ve tamzara oynayan, halay çeken köylü varsa toplattırdım.

Önce Diyarbakır lorkesi, ardından tamzara, sonra Antep çepiklisi, dokuzlu derken çayda çıra oyununa kadar bütün oyunları oynadılar (ÖÖ/109).

Hora, Balkan halkları tarafından oynanan oyundur. Hora oyununa "Yeraltında Uçan Kuş" romanı ile değinilmiştir. Yazar, anlattığı bölge halklarının kültürlerine ait olan halk oyunlarını vererek, anlatımında zenginliği ve mantıksal bütünlüğü oluşturmuştur. Balkanlar'da oynanan oyuna şu şekilde değinmiştir:

*Boşta kalanlar, ara yerde **hora** tepiyor, coşkuyla lorke oynuyorlardı (YUK/202).*

2.7.2 Oyunlarda Çalgı ve Müzik

“Genel olarak konuşmak gerekirse, halk müziği, geleneksel ve sözlü olarak bir nesilden bir nesile aktarılan, her gün yer yüzyüze iletişim ve sosyal etkileşimle sık sık uygulanan bölgeler ve etnik kökene bağlı” olarak gelişmiş ve şekillenmiştir. (Titon, 1997: 95)

Osman Şahin, Anadolu halkının çok eski zamanlardan beri kullanmış olduğu müzik aletleri dışında, bizim kültürümüze öncelikle Osmanlı Devleti saraylarında ve saray bandolarında gördüğümüz, sonraları ise; Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla beraber özellikle Köy Enstitüleri müzik derslerinde kullanılan Avrupai müzik aletlerine eserlerinde yer vermiştir.

Anadolu’ya has oyunlarda çalgı ve müzik aletleri “Namus Eri, “Makam Taşları”, “Sultan Ana”, “Kıral-eli”, “Dişler”, “Bayan Ali”, “Sarı Yatak”, “Bozkırda Vivaldi” öyküleri ile “Fırat’ın Sırtındaki Kan Bucaklar”, “Başaklar Gece Doğar”, “Katuna’da Dokuz Ay” adlı romanlarından şu şekilde derlenmiştir:

*Bir yanda otuz iki çalgı, **davul-dümbelek**, öte yandan şehir uşağı...*

*İşi **davul çengi** üstüneymiş (AİDG/AD/58).*

***Davullar** vurdu sonra. Tokmağı ince, kasnağı geniş **davullar** (AİDG/AD/125).*

*Bu pisliğin, kirliliğin içinde mahkûmlar yine de ara sıra **bağlama** çalıp **türkü** söyleyerek eğlenmesini bilirler (FSKB/245).*

*Arkası arkasına vuran **davul zurna** sesleri, caddeye bakan yüksek binaların duvarlarında yansıdı (BGD/170).*

***Davul zurna** da oynak havalar çalınca sıkıntılar dağıldı (DA/68).*

*Durmadan birbirinden güzel, acıklı **uzun havalar, türküler**, söylüyordu (FSKB/271).*

***Borular** öttü, **davullar** çalındı (GDE/16).*

*Issızlarda yanık yanık **kaval** çalarmış zavallı (KDA/100).*

*Kulağımı okşayan **ut** sesleri ile boş bir koridordan geçtik (M/35).*

***Zilli tefler** çalarak, dövme, vurma, kırma isteğiyle yanıp tutuşarak coşturmuş is-tekleri (SA/ABM/22).*

*Adamları, geniş kasnaklı **tefler** çalarak, **teflere** güm güm vurarak, önceden köye uğrarlar (KDA/112)...*

*Duvarda bir Kâbe resmi, Arapça elyazmalı bir pano, çivide kalın taneli bir tespih ile ceylan derisinden yapılmış, geniş kasnaklı bir **arabana tefi** vardı (DA/54,55).*

Osmanlı Devleti'nin son zamanları ile Cumhuriyetin kuruluşuyla Anadolu'ya girmiş müzik aletleri "Ateş Yukarı Doğru Yanar" adlı deneme kitabı ile "Bozkırda Vivaldi" adlı öyküde şu şekilde verilmiştir:

*Müzik derslerimizi "müzikhane"de, sayısız nota sehpaları, **piyanolar**, elli kadar **mandolin**, sekiz **keman**, bir o kadar **akordion**, **gramofon** ve taş plaklarla dolu bir sınıfta yapardık (AYDY/157).*

*Tek odalı bekâr öğretmen evine çekilir, bütün gün **kemanıyla** konçertolar çalar (SA/ABM/135,136)...*

Anadolu ve Avrupalı müzik aletlerinin bir arada geçtiği "Mor Cepken" adlı öyküyle "Ateş Yukarı Doğru Yanar" adlı deneme kitabında şu şekilde işlenmiştir:

*...**davul**, **zurna**, **mandolin** ve **akordion** eşliğinde coşkuyla çeşitli halk oyunlarımızı oynardık (AYDY/159).*

*Derken, **davul dümbelek**, **gırnata** sesleri yükseldi (MC/17).*

Müziğin bir ihtiyat olduğu düşünülduğünde, Türkler kavimler göçü ile başlayan Asya bozkırlarından batı topraklarına ilerlemeleri ile birçok ulus ile kontak kurmuş kültürel anlamda etkilemiş, etkilenmiştir. Böylelikle farklı müzik aletleri ile tanışmışlardır. Osmanlı Devleti'nin özellikle son zamanlarına kadar halk Avrupa coğrafyasındaki müzik aletlerinden uzak durmuştur. Osmanlı Devleti'nin saray bandolarındaki müzik aletleri ve diğer Avrupai müzik aletleri cumhuriyetle beraber Anadolu halkının müzik zevkini arasındaki yerini almıştır. İncelenen eserlerde de bu durumu görmekteyiz.

2.8 Giyim Kuşam, Süslenme

“Türkler göçebe hayatın gereği olarak Orta Asya'da rahat kıyafetleri, daha çok deriden yapılmış giyim eşyalarını tercih etmişlerdir” (Özel, 1992: 14).

Anadolu da “geleneksel kadın giysileri genel olarak üçetek entari, kaftan, şalvar, önlük, cepken, yelek” gibi giysilerden oluşmaktadır (alıntılayan Şahin, 2011: 182).

“Bu bağlamda giysi değer yargılarının, yaşam tarzının ve kültürün anlam taşıyıcısıdır” (Çetinkaya, 2015: 84).

Anadolu insanı, giyimine kuşamına renginden işlevine kadar dikkat etmiş kültürel zevklerini ve inanışlarını nakış nakış işleyerek kendine has bir forma ulaşmıştır. Bundan dolayı Şahin'in eserlerinde gördüğümüz çeşit çeşit giyim kuşam, süslenmelere rastlamış olmamız oldukça tabiidir.

Osman Şahin'in eserlerinde özellikle erkek giyimi ve kuşamı oldukça fazladır. Eserlerdeki mekâna göre tasnif edilen giyim; Arapların, Zazaların, Kürtlerin, Türklerin, Azerbaycanlıların yöresel giyimi ve cumhuriyetten sonra kullanılan modern giyim çeşitlerine rastlanmıştır. Eserlerde kadınlarda giyim kuşam, süslenmelere, erkeklere nazaran daha az verilmiştir. Kadınların günlük hayata

kullandıkları giysilere ve süslenmelere daha çok yer verilmiştir. Çocuklarda ise, giyim kuşam, süslenme oldukça az bahis konusu olmuştur, eserlerde.

Öykülerde kadınlar ile ilgili geçen giyim kuşam örneklerini şu şekilde görmekteyiz:

*Kadının kömür karası kıvrırcık saçları, beyaz **başörtüsünün** altından kalçasına kadar sarkmıştı (AİDG/AD/11,12).*

***Başörtüsünün** ucuyla önce oğlunun, sonra da kendi yüzünün terini sildi.*

***Başörtüsünün** ucuyla oğlunun yüzünü tekrar 110ıkart verdi.*

*Renkli **neçek**leriyle ağızlarını, yüzlerini örtmüşlerdi kadınlar (AİDG/AD/38).*

*Şiroz çocuğun ölüsünü, kenarları pullu beyaz **yaşmağının** arasına sarmış, dizlerinin üstüne yatırmıştı (AİDG/AD/45).*

*Sabah akşam aynanın karşısından ayrılmaz, yağlanır boyanır, kısa **donlar** giyerdi (AİDG/AD/58).*

*Bir eli anasının **eteğinde**, gözü yerden kalkmaz (AİDG/AD/71).*

*Başı **110ıkart** burnu **hizmalı** Gülbeden, o sarı sıcakta kat kat giyinmişti (AİDG/AD/105).*

***Mor püsküllü kofisini** eğmiş alnına; yüzünü kocası Hido'nun bakışlarından saklıyor (AİDG/AD/139).*

*Dükkân işi renkli **çiçekli basmalar** alır (AİDG/AD/180).*

*Şu üstü ham deri, tabanı eskimiş kamyon tekerinden kesme **karalastik pabuç-**ların (AİDG/AD/195).*

*Beline sarılı renkli **Türkmen kuşağının** katlarından düğmelerle yüksükler düşüyor yere (AİDG/AD/196).*

*Sıcağa rağmen üşümüş gibi **kara çarşaflara** sarınmıştı iyice (AİDG/AD/202).*

*Zeli **neçeğinin** ucuyla yüzünü örterek kıpırdamadı yerinden (AİDG/AD/214).*

*Kadınları alçakgönüllü ve gösterişsizdiler. Dalgalı **pilelerle aşığı inen dikişsiz kumaş parçalarıyla** örterlerdi bedenlerini (AYDY/21).*

*Orta sondan beklemeli, kısa saçlı, **kot pantolonlu** küçük kızı Ayşenur'la birlikte çalıştırırlar büfeyi (BGD/16).*

*Üç **etekli**, renkli fistanlar giymişlerdi, siyah örgülü **köfüler** takmışlardı başlarına.*

*Genç bayan o zamanların modası olan **mini etek** giymişti (FSKB/213).*

*Civcivler Hürü Nine'nin **pabuçlarının**, **terliklerinin** içine girip çıkıyorlar, durmadan 'cik cik cik' diye ötüyorlardı (GDE/56).*

*Çünkü karşımızda omzunda askılı çantası olan, kara **güneş gölüklü, etekli, ceketli** ve **topuklu ayakkabı** giymiş, bambaşka, bize yabancı bir kadın vardı (KYK/104).*

*Kızlar üç **etekli zıbınlar** giymişler, başlarına süslü **köfülerle akıtma paralı alınlıklar** takmışlardı (KDA/118,119).*

*İstersen sana karlar ülkesinden, incilerle örülmüş **samur kürkler** getireyim (M/41).*

*Bol kıvrımlı, bol dökümlü, üç **etekli fistanının** içine leylak renkli bir **bluz** giymiş, **fistanının** üstüne de uzun kollu **kadife cepkeni** geçirmişti (M/56).*

*...pencerelerden meraklı, **peçeli** kadın başları sarkıyordu (M/94).*

*Üstü başı kir pas içinde, **cadı giyimli**, kara kuru, çok yaşlı bir Çingene kadın çıktı ortaya (ÖO/31).*

*Çiçekli **fistanlar** giyer, nohut iriliğinde, açık yeşil **tokalarla** süslerdin çemberinin çevresini (ÖSD/7).*

*...**akıtma paralarla** süslü, renkli **puşi** ve **kefiyeler** geçirilmiştir başına da (SYS/14).*

Maşlahını başına atmıştı. Burnunun iki yanında koyu lekeli dövmeleler vardı (Sİ/47).

Eserlerden taradığımız, kadınlarda süsleme ile ilgili örnekler şu şekillerde geçmektedir:

Dudaklarına kırmızı ruj sürmüştü (KYK/106).

Ben de, dedemin evlendiğim gün, boynuma takıverdiği küçük altın kolyeyi çıkardım, Nuri'nin avucuna koydum (GA/43).

Burunlarında hırızmalar, ayaklarında aşınmış, kuru takunyalar, ellerinde kovalar vardı. Kuşakları arasına renkli tülbentler sokmuşlardı (DA/39).

Kulakları küpeden, kolları bilezikten görünmezmiş haspanın (AİDG/AD/58)...

“Kişi, giydiği giysideki değişik kodlar veya göstergeler yoluyla çevresindekilere vermek istediği mesajı giyim dili ile aktarabilir. Bu bazen bir renk, bazen bir süsleme, bazen de giysinin kullanım biçimi ile olabilir” (Koç ve Koca, 2015: 76).

Mor Cepken öyküsünde bu durum ile ilgili örnek gördük. Burada kadın eşinden memnun değilse Mor Cepkeni giyip dışarı çıktığı an da çevresini kadınlar sarar. Mor Cepkeni giydiren sebepler sorulur. Çünkü Mor Cepken kocasından memnun olmayan ve çözülemeyecek sorunları olan kadınlar tarafından giyilir. Kadınlar eşinden boşanmak isteyen kadının sorunlarını öğrenirler. Sorunlar kadınlar tarafından haklı bulunursa Mor Cepkeni giyen kadının kocasından boşanması için bütün Yörükler araya girer.

Mor cepkeni bilirsin, biz Yörük kadınlarının erkeğe karşı kullandığı tek silahı, özgürlüğüydü. Bir genç kızın çeyizinin altına ilkin 'mor cepken' yerleştirilirdi. Maviye yakın mor renkli, yumuşak kumaştan yelek gibi kesilmiş, dikilmiş, kenarları sarı simlerle işlenmiş bir yelekti (MC/23).

İncelenen eserlerde çocukların giyim ve kuşamıyla ilgili geçen cümleler şu şekillerde verilmiştir:

*Ayağından **karalastik pabuçlarını** çıkardı. Pabuç içlerine toz toprak dolmuştu (AİDG/AD/12).*

*Çocuk **pabuçlarını** giydi (AİDG/AD/13).*

*Küçüktüm, yeni düğüm atar olmuşum **şalvarımın** bağına (AİDG/AD/66).*

“Güney Arısı” adlı çocuk romanında Kız çocuklarının okulda Halk Oyunu için giydiği kıyafetlerden bahsedilmiştir.

*Üstlerine şık, kenarları işlemeli, mor, sarı, pembe, kırmızı **cepkenlerle hırka-**lardan oluşan oyun giysileri giymişlerdi. Altlarına uzun, parlak satenden **etekler**, eteklerin altına da bol paçalı, yine satenden **şalvarlar** vardı (GA/140).*

Yörüklerde yeni doğan bebeğe cinsiyetine göre bir süsleme âdeti vardır. Yeni doğan çocuk erkekse kartal tüyü ile sürme çekilir, cesur ve gözü kara olsun diye. Kızsa güvercin tüyü ile sürme çekilir, narin ve güzel olsun diye.

Kız çocukları tırnaklarına renk renk yeryüzünü kaplayan çiçekleri oje yerine sürer ya da yapıştırırlarmış.

*Çıra isiyile tereyağı karıştırılır, sonra da kartal tüyüyle gözlere **sürme** çekilir. Aynı sürmenin içine azıcık tuz katıldıktan sonra yeni doğan bebelerin gözlerine kara **sürme** çekilirmiş.*

*Avuç içlerine **kına** yakarlar, sonra da tırnaklarına kırmızı, sarı, mor çiçek yapraklarını **oje** yerine sürer, yapıştırırlarmış (SY/71).*

İncelenen eserlerde erkeklerin giyimi ve kuşamı ile ilgili özelliklerin verildiği cümleler şu şekilde eserlerde geçmektedir:

*Donmakta olan ellerini kalın **kıl kuşağının** içine sokarak sancı tutmuş hasta gibi öne doğru büzülüyor (AİDG/AD/19).*

*Köye girerken, tekrar **poşusunu** başına sarar, sağlam kulaklarını gizlerdi (DA/89).*

Yüzü, yanacağı kadar yanmış, giysileri eskiyeceği kadar eskimişti güneşte.

*Sürtse **karalastiğe** törpüler cinsinden...*

*Kısa saplı keskin baltasını kalın **don bağının** arasına sokmuştu (AİDG/AD/26).*

*Uzun kirli **iç donu**, toza toprağa batmış çamurluydu (AİDG/AD/32).*

*Nedim, kirden çamurdan çürümüş, yarı yırtık **iç donu** ve çıplak gövdesiyle bir tuhaftı (AİDG/AD/33).*

*Sırtlarında kıştan kalma kalın **abalarla** kızgın ova sıcağında gezinen, kalın kaşlı ırgatlar ordusu (AİDG/AD/37)...*

*İki eliyle tuttuğu kalın **abasını** ateşlere çarpa çarpa, bir yandan da, “Şirooo!” diye bağıra çağıra yoğun dumanların arasında kayboldu (AİDG/AD/41).*

*Şişmanca, siyah, gür saçlı, orta boylu **pantolonlu** bir adamdı. Üstüne beyaz bir **gömlek** giymişti (AİDG/AD/46).*

*Vaktiyle Zalha'nın ördüğü nakışlı, dizleme **çorabını** çekmişti **karakıllı şalvarının** üstüne (AİDG/AD/62).*

*Görünmesinden çekinerek **parkasının** yakasıyla boynu arasında büyüttü ateşi (AİDG/AD/65).*

***Çarığımı** sıkıp da suyunu mu içem (AİDG/AD/71)?*

*Önemli anlarda hep böyle **çizmelerini** giyerdi (AİDG/AD/83).*

*Yeşil **harmaniyesi** üstündeydi (AİDG/AD/84).*

*Ayağında **çarık**, bacağına **tepme keçeden şalvar** vardı (AİDG/AD/94).*

*Sırtta **kaput**, başta çadır artığı boz **kalpakla** nöbetten nöbete taşındı (AİDG/AD/97).*

Ayağına köşker dikmesi mestli yemeni, bacağına Maraş işi dokuma şalvar giyerdi (AİDG/AD/99).

Yün örme başlığını kulaklarına kadar çekip indirmiş, üstünü başını çahlara kaptıra kaptıra kaçıyordu (AİDG/AD/103).

Poturlu, kara, kalın giysiliydiler (AİDG/AD/116).

Kalın kürklü parkalarının yakalarını kaldırdılar hemen.

Ayağında kiremit rengi kundura, üste nakışlı diz çorabı, ipekli gömlek çuhadan şalvarı, mavi cepken yeleği, belinde de dokuma ipten kuşağı sallanırdı (AİDG/AD/125).

Kimi kaputuna sarılmış, kimi birbirine (AİDG/AD/129).

Şapkasını alıp alıp yere çarpmaya başladı (AİDG/AD/147).

Bacağında kıl dokumadan şalvar, ayaklarında uçları kıvrık, tozlu Yörük çizmeleri, boz topraktan yapılmış gibi (AİDG/AD/154)...

Kalın gocuğunun ceplerinde neler tuttuğu, neler sakladığı bilinmezdi (AİDG/AD/170).

Gittiği yönü kız görmesin, bilmesin, bilirse ileride geri kaçır evine diyerek puşuyla sıkıca sarar gözlerini Gülüşan'ın (AİDG/AD/176).

Meşin ceketleri, beyaz kasklı çelik başlıklarıyla sana uzaklar, senin dünyana uzaklar (AİDG/AD/195).

Buyruk verici kara parlak botlarının üstünde hızla döndü (AİDG/AD/203).

Kıllı kara çorabını dizleme çekti. Boz abasını giydi (AİDG/AD/211).

Bir çift kundura için Palu'ya gidip gelmesi gerekti şimdi (AİDG/AD/212).

... Nazım Hikmet'in bir yıldan beri giydiği yazlık keten pabuçlarının üstüne (AYDY/12)...

Ufak Güldemir'in, "Dallas-Malatya" kitabının kapağındaki **Kovboy şapkası** ile altındaki bir çift **takunya**, son yıllarda nerelere geldiğimizin göstergesidir (AYDY/120).

...**ceketin** altından **yelek**, onun altına da kalınca eski bir **kazak** geçirmişti (BGD/18).

...yazları **geniş kıçlı kara şalvar**, arkası **basık papuçlar**, kışları da **kara şalvar üstüne geniş ağızlı, konçlu lastik çizmeler** giyerdi (BGD/34).

Gazi ise **kıravat** takmış, koyu lacivert bir **takım elbise** giymişti (BGD/40).

Otuz yaşlarında, uzun boylu, yeşil **parkalı**, **kadife pantolon**luydu. **Kauçuk tabanlı, deri süet ayakkabılar** vardı ayağında (BGD/47).

Yepyeni **paltosu**, **yün kazağı**, **çizgili pantolonu** ve ayakkabılarıyla şık bir görünümü vardı Remzi'nin (BGD/67).

...o tarla uğruna İsmail'le arkadaşları, başlarına **kızıl fesi** geçirmeye kararlıymışlar de (BGD/72).

Saçlarını alabuluz kestirir, **kilot pantolon** altına **körüklü çizmelerini** giyer, ata binerdi (BGD/73).

Mavi çizgili, çubuklu eski bir **pijama** vardı üstünde (BGD/164).

Tabanları **kabaralı**, demir nalçalı, boz **postallar** vardı ayağında ölünün.

Sarı pirinç düğmeler, sarı raptiye başları ve tokalarla süslü, geniş bir **palaskası** vardı ölünün (DA/15).

Gocuğunu, **yün başlığını**, **eldivenlerini**, **çizmelerini** giymesine **yün atkısını** boynuna sıkıca sarmasına karşın üşüyor (BGD/82)...

...kara **şalvarlı**, her zaman ensesine yılan çaparı bir **puşu** saran, çok da hızlı yürüyen (BGD/124)...

Elini yüzünü yıkadı, **sakoğusunu** giydi. **Puşusunu** sardı. Dizlerine **çoraplarını** özenle çekti (BGD/126).

Yakasız **mintanı** kir içindeydi (DA/22).

Hükümet tabibi Doğan Bey, elli yaşlarında, hafif göbekli, gözlüklü, beyaz **fötr şapkalı**, geniş alınlıydı (DA/42).

Uzun, kirli **Arap entarileri** giymişlerdi köylüler. Başları **takkeli**, **kefiyeli**, sakallı, bıyıklıydılar (DA/46).

Mavi **urbalı**, parlak düğmeli, siyah **kalpaklı**, yumuşak **çizmeli** zaptiyalar (DA/68).

Zenginliği belli olsun diye yaz kış **yelek ceket**, **mestli ayakkabı** giyerdi (DA/87).

Aba Kut, kısa, **küt kollu aba** demekti. Bucaklı Zazaların giydikleri günlük kısa kollu **abalara** verilen addı (FSKB/23).

Üzerinde acık lacivert giysisi, içinde beyaz **kolalı gömleği** vardı (FSKB/70).

Tek tip **eşofmanları**, **spor ayakkabıları** ile aramızda dolaşıyorlar, dertlerini kime anlatacaklarını bir türlü bilemiyorlardı (KBD/94).

Boz renkli kaya çözü, **lastik tabanlı ayakkabılarımın** altında tapur tupur ses çıkarıyor (Sİ/13).

Ak yünlü kuzu postundan **papağı** başında kocamandı (Sİ/20).

Çoban kepeneği öylesine kalındır ki, onlarla karın üstüne bile yatsan üşümezsin (SY/54).

Soğuktan korunmak için kalınca giyinmiş, tanınmamak için de başına **çefiyesini** çekip bağlamıştı (FSKB/84).

Üzerinde içi **kürklü zıbını**, başında siyah beyaz renklerle **çefiyesi** ve siyah **ageli**, belinde çift kat fişekliği, elinde de filintası vardı (FSKB/135).

Ben, iç çamaşır olarak **uzun kollu yün fanilalar**, üstüne dik yakalı çiftler çiftler **yün kazaklar** geçiriyor, en üstüne de, içi kuzu postlarıyla kaplı, özel **kürkümü** giyiyordum ki, o kürkümlü buzun üstüne de yatsam bir şey olmazdı bana (FSKB/228).

Duvarlarda askılıklar, yerlerde **takunyalar** vardı (GDE/68).

“Herkes bir çift **postal** alsın!” denildi (GDE/69).

Bu haber çıktıktan sonra jandarmalar köylerde, kahvelerde, yollarda, tarlalarda, **fes, sarık, takke** giyenlerin başlarından feslerini, takkelerini, sarıklarını 118ıkartıyor; direnenlerse **şapka** yasasına uymadıkları için gözaltına alınıyorlardı (GH/17).

Kendine hayli uzun, bol gelen **ceketin** beline **palaskasını** kuşanmış (ÖO/9).

Minibüsün tozlu camından sağ sola baktığımızda, **upuzun, beyaz giysili insanlar** ilişti gözümüze.

Başlarına da birer sarı, kirli **takke** geçirmişlerdi (KDA/15).

Cano Ağa, kül rengi **külot bir pantolon** üstüne, **Suriye işi**, geniş yakalı, lacivert bir **ceket**; ceketin altına da yine **Suriye işi**, sarı renkli bir **ipek gömlek** giymişti (KDA/43).

Şalşepik vardı üstünde (KY/AM/20).

Yatmadan önce aklın belinde, elin **tumanının** bağında olsun (KY/AM/40).

Başımızda **lengeri şapka**, elinde çantası var misafirin (KY/AM/53).

Yazar savaşlardan da öykülerinde ve deneme kitabında bahsettiği için, eserlerinde askeri kıyafetlere giyim ve kuşama yer vermiştir.

...kırallık tarafından seçilmiş seçkin askerlerin simgesi olan bol, **kırmızı mantolar** giyerlerdi. **Ponturları; sivri tepelikli, boynuzlu, kanatlı başlıkları**, sihirli biçimde oyulmuş zırhları ile hemen dikkati çekerlerdi (AYDY/19).

*Paralı asker oldukları halde kendilerine özgü silahları, boynuzlu veya boynuzsuz miğferleri (boynuz iktidar işaretiydi); ayak bileklerinden sıkılı, büzgülü, kalın **şalvar poturları**, altları **çivili ayakkabıları**, ellerinde üç köşe yüzlü kısa, güçlü kılıçları, ortası çizgili, bedenlerini çok iyi örten kalın **İber kalkanları** ve biçici zırhlı savaş arabaları vardı (AYDY/20,21).*

*Çimen yeşili giysileri, **kalın kürklü parkaları**, başlarında kavuniçi **kepleri** ufacık kare biçiminde **siyah optik camdan uçuş gözlükleri** vardı Amerikalıların (AİDG/AD/116).*

*İriyarı geniş ayaklıydılar. **Tabanları çivili, yüksek topuklu, iri dağ ayakkabıları** giymişlerdi dördü de (AİDG/AD/117).*

*Pilotun siyah **içten fermuarlı uçuş botlarından** birini köylüler bulup getirdiler.*

*Binbaşı doktor **plastik eldivenlerini** giyerek bulunan ayağı incelemeye aldı (AİDG/AD/118).*

“Namus Eri” adlı öyküde Piro’nun korkaklığını yüzüne vurmak için hakaret amaçlı kadın kıyafeti giymesi söylenmiştir. Bu da kadının zayıf ve güçsüz olduğunu düşünen erkekler tarafından doğmuş bir mantıktır.

*Olmadı ört başına namazlık **tülbentini** de, otur oturduğun yerde eşekoğli (AİDG/AD/61)...*

Erkeklerdeki süslenme hadisesine, sadece “Kırmızı Yel” adlı öyküde bir tarikat şeyhi emsal oluşturmuştur.

*Şıım sakalına **kına** çekmiş, gözüne **sürme** (KY/AM/15).*

Bu bölümde Anadolu insanının giyimini kuşamını süslenme şekillerini tespit edildi. Bu tespitler sonucunda giyim kuşam ve süslemelerin kültürel bir forma sahip olduğunu kendi içerisinde bir anlam bütünlüğü olduğunu görüldü.

2.9 Halk Sanatı, Meslek ve Zanaatları

Cefakâr Anadolu insanının edindiği mesleğe ve alınteri ile icra ettiği zanaatına Osman Şahin, öykülerinde itina ile yer vermiştir.

Osman Şahin, dokumacılık zanaatına “Ağzıkörler”, “Yörük Ana”, “Ümmülü Ana”, “Kilimdeki Kadın” adlı öyküler ile “Kanatları Yamalı Kuş”, “Son Yörük”, “Güney Arısı” adlı kitaplarında değinmiştir. Bu zanaatı icra edenler, eserlerde hep kadınlardır ve bir gelir kapısı olarak bu işi yapmışlardır. Bilindiği üzere dokumacılık, hayvancılık ile beraber Yörükler için önemli bir geçim kaynağı olmuştur ve Osman Şahin bu yüzden eserlerinde dokumacılık zanaatına ayrı bir ilgi göstermiştir. Dokumacılık zanaatı özellikle iki öyküde –Yörük Ana ve Kilimdeki Kadın- yoğun bir şekilde okuyuculara aksettirilmiştir. Özellikle “Kilimdeki Kadın” öyküsü yazar tarafından ablası Mahire’ye ithaf edilmiş, öykü baştan sona dokumacılık zanaatı üzerine kaleme alınarak orijinal tasvirlerle süslenmiştir.

“Önemli bir süsleme unsuru olan motif, genellikle kaynağını tarih öncesi zamanlarda yaşayan ilkel sanattaki sembollerden almıştır. Motif, bir yüzeyin süsleyici ögesi olmanın yanı sıra, çoğu kez bir kültür aktarımının sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Motifler sözsüz dil ve anlatım aracıdır” (Onuk, Akpınarlı, Ortaç ve Alp, 2004: 160).

İsda tezgâhında yeni dokunmuş kilim renkli kıl çuvalı yere atıp üstüne oturdu (AİDG/AD/12).

O ince uzun parmakların isdarda, çulhada nasıl da oya gibi işlerdi? Ah o dokuduğun çuvalar, kilimler, heybeler! Ah o namazlağılar!

Nakış aralarında ise ufacık boz çiçekli yarpız uçları. Ortada lahana göbeği ya da kayagülü desenleri (AİDG/AD/151).

Babam öldüğü zaman bir kilime oturdun. Hiç kalkmadın ıstarın başından. Ağır ıstar tarakları elinde, günlerce ip gerdin, nakış attın, renk dövdün (AİDG/AD/152).

Dokuduğumuz kilimler renkli nakışlarla dallanırdı (DA/77).

Sık atılan düğümler, ıstar tarağının üst üste vurup bastırmasıyla iyice sıkışmış incelmış; renklerin bir tür suyunu çıkarmış orada (SA/ABM/126).

Kışın günler uzun olduğu için anamla ben ıstar tezgâhının başından kalkmaz, renkli, birbirinden güzel kilimler dokurduk (KYK/17).

Renk yükü kilimlerin, çulların, heybelerin üzerine dağ çiçeklerinin, geyiklerin renklerinin ve yüzlerinin dokur, çizeler kadınlar. Doğanın saflığında yaşanılarak yaratılan yün, kıl, keçe, renk ve boya bilimini en iyi onlar bilirler. Çuvallarını, hararlarını yayla ısdarlarında dokurlar. Göç başlayınca ısdar tezgâhlarını yerinden sökerek kara gömerler. Ertesi yıl tekrar yaylaya çıktıklarında, ısdarlarını kardan çıkararak yeniden kurarlar (SY/53).

Kış gelince çalışmalarım yine durmazdı. Birbirinden güzel oyalar işler, oyalara örerdim. İşlediğim oyalara kırk beş-elli bin liraya satardım (GA/20).

Yünün hangi aşamalardan geçerek bir kilimin ham maddesi olduğunu yazar “Kanatları Yamalı Kuş” adlı kitapta şu şekilde anlatmıştır:

Yörüklerde her zaman iyi cins yün ve kıl bulunurdu. Onları satın alır, çuvalarla getirirdim evime. Yünleri temiz suda yıkayıp kuruttuktan sonra hallaca attırır, pamuk gibi kabartırdım. Yünleri eğirir, ip haline getirirdim sonra. Eğirdiğim ipleri sarıya, yeşile, maviye, kırmızıya, mora boyatır, kışın dokuyacağım kilimler için hazır hale getirirdim (KYK/123).

Anadolu’da önemli geçim kaynaklarından sayılır, çobanlık. Özellikle Yörüklerin olmazsa olmazıdır. Hayvanın etinden, sütünden derisine kadar

kullanmışlardır. Bu yüzden öykülerde sıklıkla çobanlık mesleğinden bahsedilmiş, hatta Osman Şahin de çocukluğunda bir süre çobanlık yaptığı söylenilebilir.

*Geçen yılki gibi köyümüzün **sığır çobanlığını** yapacaktım (ÖSD/19).*

*Daha bileği kullanıp yetişkin insan teri kokmadan çok önce usta bir **çobandı** Yusufoglu (AİDG/AD/21).*

***Çobanlık** yaşamının en kötü olayı geçmişti başından (AİDG/AD/22).*

*Elinde gönderi, sürüsünü yitirmiş bir **çobandan** farksızdı Nedim şimdi (AİDG/AD/31).*

*Bir Yörük çocuğu olarak dünyaya geldiği için, mesleği de az çok belliydi; **çobanlık** (M/126).*

*Obalarının sanatı, **çobanlık** yapmak, yün eğirmek, at binmek sanatı değil miydi (SA/ABM/22)?*

*İki **çoban**, sürülerini birbirlerine yakın yerde olatıyorlardı (Sİ/45).*

*“Malcılık yaptığımız için **çobanımız** çoktu (DA/69)...”*

Yörükler obruk peynirini, (tulum peyniri) saklama koşullarının yetersizliğinden dolayı, obrukları buzdolabı yerine kullanmışlardır. Yörükler obruktaki peynirlerin ne durumda olduğunu ara sıra kontrol etmek için, obruk bekçiliği adında bir meslekten “Obruk Bekçisi” adlı öyküde bahsedilmiştir. Öykülerdeki diğer bekçilik meslekleri de şu şekilde geçmektedir:

*Eğer şu obruktan sağ salim çıkarsam değil **obruk bekçiliği**, adımımı bile atmam Toroslar’a (AİDG/AD/23)...*

***Kır Bekçisi** Ağzikör amca, siyah öküzü kestirdi. Etini **sucukçulara** sattı. Derisinden de kendine, karısına, oğluna çift çift çarıklar kestirdi (ÖSD/25).*

*Adım şanım **bekçi** de olsa köküm Yörük (AİDG/AD/19).*

...biraz da köy sandığından azıcık para kazanabilmek için **bostan bekçiliğini** üstlenmiştir (SA/ABM/81).

Demirin ve demirciliğin kutsal sayılmasının iki önemli nedeni vardır. İlki “demir yeryüzünde keşfedildiği zaman insanlar onun tanrılar tarafından, büyücüler ve şeytana karşı gönderilmiş bir güç” (Türkoğlu, 2009: 22) olduğunu düşündüler. İkincisi ise; Hazre-i Davut Peygamber’in demircilik zanaatını ile uğraşmış olmasından kaynaklanmaktadır. Öykülerde demircilik mesleğinden bahsedilmiş, halk tarafından kutsallığına değinilmiştir. Demir ile ilgili sadece nalbantlık mesleğine rastlanarak bu grupta verilmiştir.

Anadolu’da **demircilik** mesleği kutsal ve sağlam mesleklerden biri sayılır (YK/46).

Demirciydi. Bu uğraş atalarından kalmaydı ona, kolları sıvadı, geçti örsün başına (AİDG/AD/97,98).

Demirciliği eski ocaklardan kalmaydı (AİDG/AD/119).

Ustahmet Çeliği öyküsünde, demircilik mesleğinin piri Hazret-i Davut Peygamber’in, demircilik mesleğini insanlara öğretmesi onların kullanabileceği materyaller icat etmesi bir efsane gibi anlatılmıştır.

Demircilik ölmez meslekti çünkü. **Demircilik**, çobanlık kadar eskiydi. Bir ucu Hazreti Davut’a dayanırdı. Tüm yeryüzü demircilerinin piri Davut’a. Bir eli kıskaç, yumruğu çekiç, dizi örs, soluğu da körükmiş Davut’un. Bir gün akkor haline gelmiş demiri eliyle alıp dizinde yumruğuyla döverken, karısı: “Ey Davut! Bu keramet senden mi, benden mi?” demiş. “Bunu bilmeyecek ne var. Tabii ki benden,” demiş Davut. Karısı: “Hayır benden!..” demiş. Sendendi bendendi derken, “Şimdi görürsün Ey Davut!” demiş karısı. Yenini dirseğine kadar çemreyip sıvamış, geçmiş ocağı başına. Kıpırmızı akkor haline gelmiş demiri tutar tutmaz yanmış eli.

Bağırmiş. Davut, üzölmüş karısının bu haline. Onun da demir dövmesini istemiş. Düşünmüş çaresini. Sonra ocağın önünde yatıp uyumakta olan köpeğinin üst üste çaprazlama uzattığı ön ayaklarına bakarak kıskacı, kendi dizine bakarak örsü, yumruğuna bakarak da çekici yapmış koyvermiş karısının önüne.

“Al! Senin de gönlün olsun. Bundan böyle sen de demir döv (AİDG/AD/120)!..”

*Nalları eskimiş ya da çivisinin biri gevşemişte de, nallardan biri sallanıyorsa **nalbantlar** takımlarının topladıkları gibi atın yanında alırlardı soluğu (M/87).*

Eserlerde devletin bünyesinde var olan meslekler, ticari meslekler ve güzel sanatlar dalındaki mesleklerden şu şekillerde bahsedilmiştir:

*Binbaşı olanı **doktor**du (AİDG/AD/116).*

*Bu nedenle binlerce **öğretmen, sağlık memuru, ebe, marangoz, demirci, yapı-duvar ustaları** yetiştirmişti (AYDY/127).*

***Zahireci** Fehmi de aldığı parayı saydı (BGD/18).*

*Kül tutuşmaz Ali, yıllar önce köyün **sıvacısı**ydı (BGD/48).*

*Otopsi için **savcı** beyle hükümet **tabibi** bekleniyordu (DA/41).*

*Cinayet olayını duyar duymaz, **jandarmalarıyla** birlikte Bamedi'ye gelerek her türlü önlemi almış (DA/44,45)...*

*Siverek'in ileri gelen ağları, eşrafı, **doktoru, avukatı** boş zamanlarında gelerek Cuma Bülbül'ün Kahvesinde otururlardı (FSKB/55).*

*...böylece **dişçilik** mesleğinin inceliklerini öğrenerek, “**diş teknisyeni**” olmuştu (FSKB/110).*

*Varsın **candarmalar** üstüme gelsin, varsın düşmanlarım peşime takılsınlar (FSKB/145).*

Müzik öğretmenimizdi, adı Mustafa Kurtdemir (SA/ABM/133)...

...türkücüler ağızlarını açamazlar, **billurvanlar** kavallarını üfleyemezlerdi (M/100).

Fahri **zurnacılıktan** geçmişti **klarnetçiliğe** (Sİ/119).

Ama alacağı parayı, kooperatife olan borcunu, **kereste tüccarı** Mahmut Bey'i gözlerinin önüne getirince vazgeçti (AİDG/AD/31).

O saçmaları götürdün götürdün de hükümet merkezi Kalan'a, gene de ispatlayamamıştın babamı vuranların **orman kolcuları** olduğunu (AİDG/AD/67)...

Hem para kaybı hem nöbetçi **gardiyanlığına** düşmüş olması onun için bir rütbe indirimiydi (KBD/53).

...ayaklarında çizmeleri, külot pantolonlarıyla **jeologlardan** oluşan bir grup mühendis (SA/ABM/74)...

Uzun boylu, kuru yüzlü, bıyıklı olanı **gazeteci**ydi (SYS/98).

Kabartmalar o denli yalın, o denli ince oylumlu bir güzellik içindeydiler ki, **heykeltıraş**, çekiciyle yendiği kayalıkların yüzüne (SA/ABM/112)...

Gazeteci değillerdi. Bir araştırmacı bir **arkeolog**, bir **tarihçi**de değillerdi. Bir **folklorcu**, bir **politikacı** hiç değillerdi. **Müteahhitter** (AİDG/AD/137)...

“Kara Hapa” adlı öyküde ağıtçılık bir meslek olarak verilmiştir, fakat diğer mesleklerden tek farkı herhangi bir ücret karşılığında yapılmamasıdır.

Kara Hapa'dan önce, Kara Havva vardı ki, kökten sürme **ağıtçı**ydı. Seferberlik **ağıtçısı**ydı. Köyümüzde şehit düşen seksene yakın askerin teker teker ağıtlarını yakmıştı (DA/61).

İki öyküde –Makam Taşları ve Cinayet Canlandırması- köçeklikten bahsedilmiştir. “Makam Taşları” adlı öyküde köçeklik meslek olarak verilmiştir.

Köçek kısmının düğün evine yayan gittiği nerede görülmüş (M/57)?

Düğünlerde çengi çalar, **köçeklik** eder oynardı (AİDG/AD/126).

Zanaat ve diğer meslekler eserlerde kendilerine yer bulmaktadır. Yazar mevsimlik işçilikten doğan mesleklere ve işçiliğe de yer vermiştir.

Ünlü **sal ustalarının** bile korkulu yeriydi oralar (AİDG/AD/29).

Ve Çukurova yerlileri bu sineklerin çoğalmasından anlarıardı Çukurova'ya **pamuk ırgatının** geldiğini (AİDG/AD/37).

Yoksul, topraksız, **marabaydılar** hepsi de (AİDG/AD/76).

Maraba diye, **ırgat** diye Eno'yu ve Eno gibilerini küçümsememeliydi (AİDG/AD/82).

Obamıza ne zaman bir **basmacının**, **çerçinin** yolu düşse seni çağırırlardı kadınlar (AİDG/AD/151).

Mestan yıllar önce bir **kuyu ustasına** kazdırıp deldirmiştir onu (AİDG/AD/184).

Taş ırgatı (AİDG/AD/192)...

Testi ustaları en güzel testilerini nasıl basit gibi görünen kilden yaparlarsa (AYDY/28)...

Şişman bir de kocası vardı, **kalaycılık** yapardı (AYDY/103).

Bu buyruktan bir süre sonra, yüzlerce **yapı ustasıyla duvar ustası**, sayısız kazmaları, kürekleri ve iş aygıtları ile kralın oturduğu kente doluştu (GDE/12).

Berber, çocuğun gözlerine dolan sevincin farkındaydı (GDE/65).

Odunculuk yaparmış (GH/89).

Mehmet, köyün **oduncusu** ve **taş kırıcısı**ydı (KYK/20).

Sonra, önlerine çıkan gezginci bir **şerbetçiden** meyan şurubu içtiler (KY/AM/22).

O zamanlar **tenekecilik** mesleği evler, haneler geçindiren, temiz ekmek yediren bir meslekti (MC/43).

“Peki ne iş yaparsın sen?”

“**Falcılık** yaparım (ÖO/32).”

Çocuk beşiklerinden tutun, kürsü denilen oturaklara varıncaya kadar her şeyi kamış ve söğüt dallarından örerek yaparlardı. Harmanı bile evlerine devasa sepetler içinde taşırlardı. Bu yüzden herkes köyde **sepetçi**ydi (ÖO/98).

Ama işin gerçeği şu ki, sen bu **mezarcılık** işinde benden iyisin (SA/ABM/65).

2.10 Halk Mimarisi

“Köklü bir tarihe sahip olan Anadolu’nun, eski çağlardan beri kendine has hayat tarzı ile coğrafi etmenlerin etkisi altında geliştirdiği ev biçimi diğer toplumlardan farklı bir görünüm ortaya koyar” (Yardımcı, 1993: 431).

“Geleneksel yapılar, tıpkı sözlü kültür ürünleri gibi kendi hikâyelerini anlatma yetisine sahip mekânlardır ve kendilerine özgü kodları, sözsüz bir biçimde görsel olanı kullanarak aktarırlar” (Basat, 2014: 139). Bu yüzden Osman Şahin’in eserlerinde geçen mimari yapılar, onun havasını soluduğu yerlerin din, örf ve âdetlerini bünyesinde barındırmış, bölgenin iklim özelliklerine göre şekillenerek bizlere hikâyelerin geçtiği mekânlarda yaşayan insanlarla ilgili birçok bilgi aktarmıştır. Öykülerde aynı zamanda mimari ve mimari özellikler ile konutların bölümleri de geçmektedir.

“Genellikle keçi kılı ve koyun yününden yapılmış çadırlarda yaşarlar. Çadır, göçebe yaşam biçiminin vazgeçilmez bir konut türüdür” (Artun, 2000: 102).

Osman Şahin de bir Yörük olarak, Yörüklerin konut türü olan çadırdan eserlerinde ayrıntılı olarak bahsetmiştir. Son Yörük kitabında ise bir çadır için hangi malzemelerin tercih edildiğini ve hangi işlemlerden geçtiğini uzun uzadıya anlatmıştır. Yörüklerin çadırları kendilerine ev edinmeleri Orta Asya Türklerindeki konargöçerlikten kalmış bir âdettir. Çadırın konargöçerler için önemli bir konut türü

olması sebebi; yapısı itibariyle rahatlıkla taşınabiliyor olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

*İnce çakıllı düz bir alan üstünde günlerce horon tepilerek elde ederler, yün ve kıl karışımı kalın keçeden **çadırlarını**. Yün keçeden çadırlar hem yumuşak olur, derlenip toplanmaya, bükmeye kolay gelir, hem de karpuz kabuğu gibi sert ve dayanıklıdır. Kalın iplerle dikilerek bağlanırlar birbirine. Ve yağlı kamıştan çatmaların üstüne atarak, toprağa gelen uçların hava girmeyecek şekilde, çepeçevre taş ve toprakla bastırırlar. Sonra da, çadırın içine yeterince kuru çam pürü ile taze çam sakızı reçine dökerek ateşe verirler. Reçineli çam pürü, saman alevi gibi ağır ağır yanarken, reçine kokulu yoğun bir duman çıkarır çadırın içinde. Bu duman, yün keçenin gözle görülmeyecek incelikteki delikçiklerden süzüle süzüle dışarı çıkarken, reçineli, sakızlı dumanlar, delikçikleri ipince ziftleyip mumlar. Artık o yün **çadırın** üstüne değil Toros yağmuru, şorul şorul kaplarla su dökerseniz, damlasını geçirmez içine (SY/52).*

*Çukurova'ya gelince ağalar, **çadırlarımızı** niye **çiftlik binalarına** yakın kurdurmazlar (AİDG/AD/43)?*

O kara kıl çadırlarımız alinyazımız oldu (AİDG/AD/157).

*Onca rezilliğin ortasında bir de **çadırsız**, culsuz kalmak vardı Çukurova sıcağının altında (AİDG/AD/42,43).*

*Kutsal **derimevi çadırına** girer (YK/82).*

Kerpiç ve toprak yapı malzemesinin kullanılmış olduğu konutlar şu şekilde eserlerde verilmiştir:

*Taş dövdü, **kerpiç kesti**. Başını sokacağı bir **ev** kurdu (AİDG/AD/97).*

*Bir de **kerpiç bir ev** vardı uzakta, bir köy (AİDG/AD/104)...*

*Tek katlı, iki odalıydı evi İsmail'in. Yönü güneye bakan ev kabuk dökmüş, yer yer de içi çürümüş oyulmuş çok yaşlı bir okalıptüs ağacının dibindeydi. **Saman ve çamur karışımı duvarları** açık mavi badanalıydı. İnce tahtalardan yapılmış kapısıyla penceresi boyasızlıktan yer yer çatlamaştı. Kireç artığı badanalar kapı pencere pervazlarına taşmış, küçücük pürçüklü lekeler bırakmıştı.*

Oturma odasına geçerek yan yana bağdaş kurup oturdular divana (BGD/50).

*Selim'in köy evi küçüktü, tek odalıydı. **Evin içi dışı topraktı.** Ev, köyün dışına düşerdi. Önünde küçücük bir erik bahçesi, bahçenin ortasında çevresi yeşil bataklık otlarıyla kaplı, havuzumsu bir gölet vardı (SYS/49).*

Zülfo, dayandığı toprak duvardan gövdesini yavaş yavaş ayırıp doğruldu (KY/AM/38).

Damev; bir duvarı evle bitişik şekilde yapılmış, tek gözlü toprak evlere denir. Kitaplarda bu ev tipinden beş ayrı yerde –Maharık ve Yoluma Giderken adlı öyküler ile Başaklar Gece Doğan ve Katuna'da Dokuz Ay adlı romanlarda- bahsedilmiştir.

*Bir iki yılın içinde çiftlikte yerden mantar biter gibi **damevleri** yükselmeye başladı (BGD/135).*

*Beyyo Dede'nin **damevi** Badıllar mahallesinin doğusunda, ıssız bir evdi... Saman karışımı çamur sıvalı **damevinin** kapısı, penceresi, bacası yoktu (Sİ/63).*

*Bir kıl çadır altı, kulübe ya da bir **damevi** bulmayı umut eden Osman Ağa'yı bir çoban karşıladı (ÖO/63).*

*Bir saat sonra, üstü toprak damlı, sıvasız kumtaşından örme, büyükçe bir "**damev**" çıktı karşımıza (KDA/19).*

*Daracık sokakların sağında solundaki **damevlerin** kapısı yoktu. Kapı yerine, uzun hasır ve çul eskileri asmışlardı. Pencere yerine de, duvarlarda oyuklar vardı (KDA/34).*

Başaklar Gece Doğar adlı romanda yazar huğdan evlerden bahsetmiştir. Romanda mekân Adana bölgesidir. Huğdan evler; “Çukurova yöresinin bilinen en eski ev tipidir.” “Geçmişte yoksul olan insanların tercih ettiği huğ evlerin, ot, çalı ve çamur gibi malzemeler kullanılarak” yapılmıştır. “Huğ ev, derme çatma barınak anlamına gelen yapıdır. Çatısı halk arasında bedri denilen ottan, duvarı murt denilen bitki ve içerisi beyaz toprak ile sıvalı”dır. (Özar, 2015)

Yolsuz, ışksız üst üste yığılmış, ot, saz, bedri ve kamışlarla örtülü balçık sıvalı huğdan evlerde otururlardı (BGD/120).

Köylerde sazdan yapılmış huğlara ya da kerpiç duvarlarla sınırlandırılmış evlere hapsolmak, hareketsiz yaşamak onlar için ölümden beterdir (YK/79).

Kale özellikle Ortaçağ insanlarının hem barınma alanı, hem ticaret faaliyetlerini sürdürdükleri bir Pazar, hem de barbar kavimlerin istilasından korundukları sığınaktı. Bu yüzden “Ustahmet Çeliği” adlı öyküde, Bizans döneminden kalan kale, konut başlığı altına verilmiştir.

Ta Bizans’tan, İmparator Jüstinyen döneminden kalma tarihi bir kaleydi. Her biri en az bir buçuk iki metre eninde ve boyunda kesilmiş sağlam köşe taşlarından yapılmıştı (AİDG/AD/117).

Ham maddesi taş olan konutlar öykülerde ve romanlarda şu şekillerde geçmektedir:

İşte evi vardı kalın taş duvarlı (AİDG/AD/159).

Enginli, yüksekli evler, özenle kesilmiş düzgün maltataşından yapılmış tarihi binalar ilişmeye başladı gözümüze (KDA/20).

Onlar önde, bizler arkada, Cano Ağa’nın taştan örme, iki katlı evine doğru yürüdük (KDA/43).

Otuz beş-kırk haneli Yankı köyünün dam duvarları, sıvasız, kuru, sağlam taşlarla örülmüştü. Kapı yerine kalın keçeler çakar, asarlardı (MC/30).

*Girdim eve. Evimiz iki yüz yıllık, **taş duvarlı**, sarı çamur sıvalı, bir evdi. Giriş kapısı işlemeli, kararmış, yer yer çatlamaş, atalarımın kalma tarihi bir kapıydı (ÖSD/51).*

*Duvarları **sert mavi çinke taşından** örülü, dört köşeli iki katlı evin çevresi, budanmamış, birbirine girmiş karanlık ağaçlarla kaplıydı (SA/ABM/181).*

*Ev **taş örmeydi**, dayalı döşeliydi. Pencereleeri, parmaklıkları vardı. Tabanına halılar serilmişti. Sabri Efendi'nin ahıra benzeyen tek odalı evinden, üç odalı, kapılı, pencereleeri bir eve girince, bir genişlik duygusu aldı içimi (Sİ/110).*

***Beyaz taştan duvarları**, Siverek'e özgü eski mimarisi, konuk odaları, mutfağı, banyosu, tuvaleti, önünde yüzme havuzuyla gerçekten güzel bir evdi (YUK/194).*

Osman Şahin'in "Kanlı Garo" adlı öyküsünde geçen, ticari faaliyetlerin yürütüldüğü bina şu şekillerde verilmiştir:

Köyün açıklığında görünen badanalı, kiremitli beyaz yapı şantiye binası (AİDG/AD/186).

Osman Şahin'in incelenen kitaplarında –"Fırat'ın Sırtındaki Kan Bucaklar" adlı roman ile "Maharık" adlı öyküsünde- eyvan kullanımının doğu ev kültüründe varlığını devam ettirdiğini görmekteyiz. "Üç tarafı ve üstü kapalı, önü açık bir mekân olan eğrisel örtüyle örtülü eyvan Ortaçağ Türk mimarlığında mekân kuruluşu ve yapı biçimlenmesinde belirleyici öge, temel birim olarak konuttan hamama varan çok geniş bir tipolojide kullanım alanı bulmuştur. İlk olarak Horasan ve Maverâünnehir bölgesindeki konutlarda" (Erarslan, 2012: 145) kullanılmıştır.

Eyvan; "Bir tarafı dışarıya açık olan oda, ayvan" şeklinde tanımlanır. (TDK, 2005: 671)

*Evi de, içinde beş ayrı konuk odası olan, bahçesi, **eyvanı** geniş, güzel bir evdi (FSKB/207).*

*Demir çemberli, küçük pencereci, pervazları kavak ağıcından kesilmiş düzül-müş, dört yanı **kerpiç duvarla** çevrilmiş, ortasında genişçe **eyvanı** olan tek katlı evin-de otururdu Abdin Ağa (Sİ/46).*

*Evi çok büyüktü, genişçe bir **eyvanı** vardı (FSKB/125).*

Yazar, “Güney Arısı” adlı çocuk kitabında Konya tipi bir evden, özelliklerinden ve bölümlerinden ayrıntılı bir şekilde bahsetmiştir.

*Delikanlının evi ise, kızın evinin seksen yüz adım uzağında, iki katlı, önü balkonlu, duvarları **taş örme**, köyün en güzel, en bakımlı evlerinden biri. Dik çatı-sının üstü çinko ile kaplanmış.*

*“Evimiz **Konya biçimi bir ev**. Tavanları yüksek. Dört odası var. Banyosuyla tuvaleti de var (GA/134)...”*

“Nüfus Sayımı” adlı öyküdeki köyde bütün evler yerin altına yapılmış kümbet evlerden ibarettir. Bu kümbet evler, Harran kubbeli kümbet evleri şeklinde; tamamen toprağın içinde olacak şekilde dizayn edilmiştir. Nüfus memurunun şaşkınlığı ve evle ilgili gözlemleri Nüfus Sayımı adlı öyküde kendisine yer bulmuştur.

O zaman evleri neredeydi? Tek bir dikili taş bile yoktu eve, yapıya dair.

*Sonra toprak **kümbete** doğru yürüdüler. Elini geniş geniş sallayarak, az önce içinden çıktığı kuyu gibi deliğın ağzını gösterdi Muhtar (KY/AM/73).*

Muhtar, konuğunun şaşkınlığını anlamış gibi öne düştü. Onun elinden tuttu. Kazılarak basamak haline getirilmiş toprak merdivenlerden yan yan aşağı inmeye başladı (KY/AM/74).

Ama kuyu gibi yerin dibinde nereye, nasıl kaçacaktı? Toprak duvarın dibine büzülüp sokuldu iyice, Muhtar’ın “İçeri içeri!..” uyarısıyla yerinden kalktı, öbür

odalardan birine geçti sonra. Oda da denilemezdi buna pek. İnsan yüksekliğinde duvardan duvara gerilmiş ipin üstüne perde gibi atılmış kalınca bir çulun öbür yanındaydı oda (KY/AM/75).

Toprağın dibine doğru genişçe oyulmuş odanın duvarları ak bir toprakla sıvanmıştı. Evin tavanı ufacık kubbemsi bir tepeye benziyordu. Tepenin üst ortasına, tepsi büyüklüğünde yuvarlak bir cam yerleştirilmişti. Camdan giren güneş ışığı tabana huzme gibi iniyor, içerisini aydınlatıyordu (KY/AM/76).

Osman Şahin'in eserlerinde halk mimarisi başlığı altına giren, diğer mimari yapılar –köy evleri, konak, gecekondular, yer damı, evler vb.- şu şekilde verilmiştir:

*Çevresi kemirile kemirile kelleşmiş ormanların ortasında ufacık **yassı köy evleri** (AİDG/AD/114,115)...*

*Osman Paşa'nın **konağı** baştan aşağı 133 ahit taşından yapılmıştı. Duvar kalınlıkları iki metreye yakındı. Kapıları, oda tavanları öylesine yüksekti ki, insanlar develerinin, atlarının üstünden inmeden, başlarını bile eğmeden, kapıdan girip çıkabilirdi. Pencere kenarları çeşit çeşit çinilerle süslenmişti. Camları renkliydi. Konağın bahçesini güller, asmalar, hatmiler, çiçekler süslerdi (FSKB/17).*

*Yedi çocuklu, iki karılı, bir kocalı, daracık bir **gecekondunun** içindeki kalabalığı, telaşı, çocuk gürültüsünü varın siz düşünün (GA/7)...*

*Kocaman bir bahçesi, üç katlı bir binası vardı. Yine büyükçe bir **kantini, çay ocağı, hamamı, çamaşırhanesi, mutfağı** vardı (YUK/24).*

*Dam üstüne çinkolu çatı yaptırmamız şarttı. Köyde zaten birçok **evin** çatısı çinko ile kaplanmıştı (KYK/119).*

*Kaldığı **odada** banyosu, özel televizyonu, radyosu, telefonu, büfesi vardı (KYK/162).*

Bir bahçe çardağıydı önünde durdu. Sıvaları dökülmüş, yanı yönü ardiç kabuğıyla örtülü. Kapıya yanaştı (KY/AM/118).

*Ulu çınarın dibine bu konuşmalar sürerken, kasabanın batısındaki **dik çatılı, asmalı, selvi söğütlü** evin kapısında yaşlı bir kadın göründü (MC/12).*

***İkişer üçer katlı, geniş balkonlu evler, camlı pencereler, yollar vardı** (ÖSD/42).*

*Hayli ileride, beyaz badanalı, modern görünümlü **kırmızı kiremitli, tek katlı,** birbirine benzeyen **binalar** ilişti gözümüze (ÖSD/65).*

*Dört adım boyunda, iki adım eninde, toprak damlı, tek kapılı, çok **eski bir kulübeydi** bu. Kapının tahtaları gevşemiş, yer yer açılmış, budak delikleri vardı (SYS/28).*

*Öğle sicağı çökünce de, ufacık **kulübesine** girerek ot yatağın üstüne uzanır kestirir (SA/ABM/80).*

Dükkânın üstünün sazları eskidikçe yenilenir (YK/128).

*Eski koyun ağılından bozma, alçacık tavanlı, uzunca tek göz bir **yer damıydı** (AİDG/AD/212).*

Bu bölümde, Anadolu'nun birçok bölgesinde halkın yoksulluktan, iklim şartlarından, kültürel özelliklerinden dolayı yapılan ve kullanılan mimari yapıları tespit edilmiştir.

2.10.1 Döşeme-Eşya

Döşeme; "Bir yapının döşenmesine yarayan her türlü eşya, mefruşat" olarak tanımlanır. (TDK, 2005: 570)

Eşya; "Türlü amaçlarla kullanılan, insan yapısı, taşınabilir cansız nesnelere bütünü" şeklinde tanımlanır. (TDK, 2005: 659)

Anadolu insanının günlük hayatta, barındığı yerdeki döşeme-eşya ve zanaatındaki kullandığı eşyalara varıncaya kadar her türlü eşya, incelenen kitaplardan toplanmıştır. Toplanan aynı döşeme-eşya adlarının sık sık tekrar etmesine mani olunması açısından, aynı eşya adlarının geçtiği cümlelerden sadece bir tanesine yer verilmemiştir.

Döşeme başlığı altına giren eşyalar eserlerde şu şekillerde geçmektedir:

Koltuğunun altına katlanıp dürülmüş, renkli, yepyeni bir kıl çuval almıştı (AİDG/AD/11).

*Ağa evinde **buzdolabı**, soğuk su, **televizyon** var çünkü* (AİDG/AD/188)...

Televizyonu, radyoyu, bütün kitle iletişim araçlarını (AYDY/118)...

*Oda tavanına belirli aralıklarla kavak mertekler dizilmiş mertek aralarına benekli **hasırlar** serilmişti* (BGD/50).

*Sedir üstleri, yerler, pahalı **Yörük kilimleri, halılarla** örülüydü* (BGD/110).

*Topluca yan odaya geçtiler. Yan oda, otopsi yapılan odadan daha geniş, daha büyüktü. Kahverengi desenli uzun **keçeler** sermişlerdi yere. Duvar diplerine boydan boya sedir konmuş, sedir üstlerine işlemeli **kilimler, yastıklar** dizilmişti. Duvarda bir Kâbe resmi, Arapça elyazmalı bir pano, çivide kalın taneli bir tespih ile ceylan derisinden yapılmış, geniş kasnaklı bir arabana tefi vardı* (DA/54,55).

*Biriktirdiğim paraların bir kısmıyla evimize ucuz, kullanılmış **koltuk takımları**, masa örtüsü, sandalye ve küçücük bir **radyo** satın almıştım* (GA/48).

*Evimizde renkli **televizyonumuz, telefonumuz, halılar, şık perdeler, masa örtüleri, çay, kahve takımları** vardı* (GA/64).

*Evimizde **masa, sandalye** yoktu* (KYK/12).

Mutfakgaz, buzdolabı, masa, sandalye, televizyon, aldırıldı eve (KYK/180).

Çayhanede masa, sandalye yoktu. Üstleri hasırla örtülmüş, adına "kürsü" denilen küçük küçük oturaklar konulmuştu. **Masa** yerine de, küçük **sehpalar** dizilmişti (KDA/34).

Uzun odanın içine, **duvar diplerine boydan boya sedir yapılmış**; sedir üstlerine kırmızı, morlu **kilimler**, **halılar** serilmiş, **minderler**, **yastıklar** konulmuştu (KDA/43).

İğreti bir **yatak**, oturmak için birkaç **ağaç kütüğü**nden başka bir şey yoktu içeride (M/119).

İsmail Efendi'nin evinde, üstü oymalı, işlemeli, **ceviz kaplamalı gardırobu** vardı. Masası, tabağı, çatalı, kaşığı, duvarda asılı aynası bile vardı (Sİ/111).

Tarımda kullanılan ve toprak işleriyle ilgili eşyalar, eserlerde şu şekilde verilmiştir:

Kazmayla kürekleri, bir de dürüliup katlanmış kilim nakışlı kıl çuvalları olmasa, onları bir düğüne ya da davete gittiğini sanabilirdi insan (AİDG/AD/11).

Çapa ağızları toprağa girip çıkmaktan kalaylanmışçasına parlıyordu güneşte (AİDG/AD/38).

Birkaç ırgat, çiftlikten **kazma ile kürek** olarak, Eşber'le birlikte düzlükte yer görüp yer beğendiler (AİDG/AD/49).

Bir yandan kucağına yatırdığı **tırpanını** bileğiliyor (AİDG/AD/104).

Tırpanıyla bileğitaşı elindeydi (AİDG/AD/105).

Saban demiri oldu, **keser** oldu, **orak** oldu. **Tırpan**, **136mzun**, **balta**, **satır**... hatta kav yakmaya **çakmak** bile oldu (AİDG/AD/122,123).

Yoksul Toros köylüsünün bir çift öküzünün çektiği **karasabanların** ucunda toprağı sürdü (AİDG/AD/123).

Odunculuk, demircilik, taş işçiliği, dağcılık, el işi zanaatları gibi meslek ve bir faaliyet için kullanılan eşyalar şu şekilde verilmiştir:

*Tuttuğun **baltaların** sapına, değme erkeğin avucu yetişmezdi. O çakmaktaşı kavların, bileği taşların hala sandığımın dibinde durur (AİDG/AD/13).*

*Bir **baltası** kalmıştı kalın don bağının arasında (AİDG/AD/30).*

***Kalın örme halat ağlarla** kasmış bağlamışlardı nehrin ağzını (AİDG/AD/33).*

*Ağacına nasıl **balta**, taşına nasıl balyoz vurulur bilirim (AİDG/AD/74).*

***Balyozla** çakılmışlardı kayaların arasına sanki (AİDG/AD/27).*

*Yanlarına bir dağcı için gerekli her türlü araç gereci almışlardı; **yağmurluk, muşamba, çekme tırmanma halatları, çekiç, halka, çivi, tel, kazma kürek, pusula, ses, film aygıtları ve dürbün** (AİDG/AD/117)...*

***Paraşütün** açılmayışı önemliydi onlar için (AİDG/AD/118).*

*Ellerinde **kıskaçlar, çekiçler, balyozlar, kazma ve küreklerle** (AİDG/AD/121).*

*Bizimkiler de alacakları karşılığı **hızardaki bıçkıya, rendeye, keresteye el koydular** (DA/79).*

*Anam bana **balta** ile odun kırmasını, **taş dibekte** ağaç tokmakla tahıl dövmesini, kış gelince **istar tezgâhında** kilim dokumasını öğretti (KYK/16,17).*

*Candarmaların ellerinde **kazma, kürek, balta, testere, çiviler, tahtalar ve branda bezi** vardı (KDA/36).*

*Üstü başı, elindeki **çobanlık esasına** varıncaya dek, teke siyeği kokardı (AİDG/AD/21).*

Eserlerde geçen ip, çuval, heybe, kürsü, iskemle, örtü ve minder ile ilgili örnekler şu şekilde işlenmiştir.

*Kalın **kendir ipler** soda donmuştu, öküz kuyruğu gibi düğüme gelmiyordu (AİDG/AD/30).*

*Deve **yününden bir örtüye** sarmışlardı (AİDG/AD/18).*

*Çocuk, az sonra **çuvalı** başının üstünde şemsiye örneği tutmuş, ağır ağır çıkıp geldi (AİDG/AD/15).*

*Yiyecek **heybesi**, savan, şapka her şey suların üstündeydi (AİDG/AD/30).*

***Hasır kürsüsünü** alarak yerinden kalktı (AİDG/AD/105).*

*Boz atın terkinde siyah kıldan örülmüş **heybe**, heybenin gözünde de kısa saplı bir balta ile katlanmış, dürülmüş uzunca bir **kendir ipi** vardı (DA/13).*

*Hizmetlilerin daha önce koydukları **hasır iskemlelerin** üstüne oturdular (Sİ/37).*

*Kuzu postlarına sarınır taşınırdık sırtlarda. **Kıl keçeler** üstünde uyurduk ilk çocukluk uykumuzu (AİDG/AD/153).*

*Muhtar, öğretmen, köyün ileri gelenleri, koltuklarının altına sıkıştırdıkları küçük **yer minderleriyle** kimi de üstüne oturmak için eline aldığı boş gaz tenekesi, tabure ve sandalyeyle okul meydanına doğru küçük bir göç başladı köyümüzde (AYDY/137).*

*Demek bundan böyle elini sıcak sudan soğuk suya sokmayacak, sabah akşam ağasıyla diz dize aynı **mindere** oturacaktı (AİDG/AD/88).*

Mutfakta kullanılan eşyalar, yatak yorgan gibi eşyalar eserlerde şöyle geçmektedir:

***Boynuz saplı iri bıçağını** çıkardı (AİDG/AD/24).*

*Ufacık **kara tenceresini** nehir suyu ile doldurup koydu ateşe (AİDG/AD/28,29).*

*Kimi çocuklarsa bir **bakır tencerenin** dibindeki son yemek kırıntılarını kazı-
mada (AİDG/AD/39).*

*Can havliyle koşanlar, acele acele çadırlarını sökenler, çadır iplerini **bıçakla**
kesenler, çocuklarını bir kapışta kapıp kaçırانlar, **yorgan, yatak, kapkacak, savan,**
hasır, eşya adına ellerine ne geçerse taşıyanlar... Bazı **nylon kaplar, nylon leğen-**
ler yangında çıra gibi tutuşmuş, kalın, simsiyah bir yağlı iste yanıyordu
(AİDG/AD/41).*

***Tencereler** konuldu (AİDG/AD/50).*

*...sabah akşam ağanın eline **ibrikle** su döker olmuştu (AİDG/AD/91)?*

*Bırak **kalaylı tepsilerde** kendi yüzünü seyretmeyi (AİDG/AD/92).*

***Su kabını** önüne alarak çömeldi (AİDG/AD/207).*

*Sakallı, pos bıyıklı adam, o ara **güğümü, leğeni, havluyu,** sabunu alıp çıktı
dışarı. Sonra **sürahi** ve **bardaklarla** geri döndü (DA/55).*

*Su dolu **çaydanlıkla demliğı** koydu gazocağının üstüne (DA/55,56).*

*...sıcacık **demliklerden** çaylarını içer, gönüllerince sabah kahvaltılarını ya-
parlardı (FSKB/229).*

*O zamanlar tüpgaz olmadığı için koğuşlarda **pompalı gazocakları** yakılır
(FSKB/245)...*

*Rıza, şu **siniyi** al götür de, sofraya koyuver (GH/42).*

*...**sofra bezini** topladı, kaçırircasına götürdü mutfağa (GH/43).*

*...zaman gerekli olabilecek **kova, elek, tencere, leğen, tabak, bardak, çatal,**
bıçak, kaşık satın alır (GA/20,21);...*

*Kefen giyimli adamlar, ellerine birer **kova** ve **bakraç** almışlardı (KDA/15).*

*...geniş karınlı sarı pirinçten **semaverle,** nargile içen köylülerdi (KDA/34).*

*Üşümlerin, açlıkların sürdüğü, **oklavayı** yaladığımız yıllar (ÖSD/9).*

Taranan eserlerde günlük hayatta kullanılan çakmak, tütün tabakası, alyans saat fotoğraf makinesi, gözlük, radyo, cep feneri, iğne, ayna, şemsiye, çanta gibi eşyalar burada verilmiştir:

Kavlı çakmağıyla yaktı (DA/17).

Sağ elin ikinci parmağının dibindeki alyans şişen parmak etinin arasında kayboldu (DA/18)...

Derviş Bey de zamanı öğrenmek için ara sıra köstekli saatine bakıyordu (DA/44).

Şaşırın savcı bey, çantasından fotoğraf makinesini çıkararak Pero'nun ölü yüzünün resmini çekti (DA/49).

Çoğu bakır tel gözlüklü, aksakallı, kambur insanlardı (DA/89).

Malzemeleri de dürbünle, incecik kalem pille çalışan küçücük bir cep radyosu, su matarası, cep feneri ve bolca silah cephane olurdu (FSKB/146).

Tütün tabakamı önüne açışın daha bir hoştu (AİDG/AD/15)...

Avuçlarının içine topluiğneyi soksan batmaz, eğilir (AİDG/AD/188,189).

Ufacık, düz, yuvarlak bir cep aynası (AİDG/AD/210).

Kızlarımız pembe şemsiyelerini başlarının üstünde bir açıp bir kapatarak yapılması gereken hareketleri kendileri değil, şemsiyelere yaptırıyorlar (AYDY/130).

Fermuarlı siyah deriden çantasını 140mzuna asmıştı (BGD/47).

Günlük hayatta halkın kullandığı neredeyse bütün eşyalar eserlerde kendilerine yer bulmuş ve diğer eşyalarda şu şekilde verilmiştir:

Şiro çocuğu ayağından iple çadırın kazığına bağlamış gitmişlerdi işe (AİDG/AD/39).

Boran Ağa, konuşmaktan yorulmuş gibi, mendiliyle elini, yüzünü sildi (AİDG/AD/48).

*Bez bükme, bez dokuma **hararları**, çuvallar pamuğuna doydular.*

*Bir ayağını **yuvaktaşına** dayadı (AİDG/AD/84).*

*...şapkasını arkalamış, eli gümüş kakmalı **kırbacının** sapında (AİDG/AD/89)...*

*Bir Gevri'ye, bir de elindeki içi boş **tütün tabakasına** baktı (AİDG/AD/146).*

*Hasan çocuk altında eşeğiyle bağlardan **küfelerle** üzüm çekerdi köyüne (AİDG/AD/163).*

*Kimileri **tespih** çekiyor.*

*Kalın kalli kollarının üstünde uçları sivri mavi dövmeden bir **kama** var.*

*Başında hasır şapkası, ağzında **düdüğü**, kümeden kümeye koşuyor (AİDG/AD/187).*

*Henüz **yuları, dizgini, eyeri, özengi**yi tanımayan safkan tayların, kısrakların, aygırların evlerini sunuyor bize (AYDY/93).*

*...sonra da **loğ taşıyla** yuvularak dam toprağı sertleştirilmişti (FSKB/229).*

*“**Ütü** çizgileridir, evladım.”*

*“**Ütü** nedir (ÖSD/17)?”*

***Testilere, ağaç fiçılara, tuluklara** su doldurur giderlerdi (ÖSD/20).*

Eserlerde geçen kolluk kuvvetlerinin silahları, savaş/cinayet/kavga silahları ve ateşli silahlar şu şekilde işlenmiştir:

*Gençliğinde eşkıyalık yaptığı, adam vurduğu için öcünün alınacağı korkusuyla hala belinde çıplak **tabanca** taşırdı (AİDG/AD/60).*

*Askerler **süngü** takıp havaya ateş açtılar (AİDG/AD/77).*

*Konağının önünde ardında **silahlar** patlıyor (AİDG/AD/81).*

*Eskiden olsaydı, **balyoz** yerine **gürz** sallar, demir **levye** yerine **kargı** taşır, **gürzüyle** en sağlam kale kapılarını döve döve parçalar (AİDG/AD/192)...*

Elindeki keskin, **tırtıklı bağ bıçağı**yla Küçük Ağa'ya arkadan saldırdı (AİDG/AD/215).

...**tüfeğinin** kabzasını göğsüne dayamış, gözleri tetikte bekliyor Miran (DA/11).

...**dirgenini, baltasını** eline alıp fırlayanlar oldu (BGD/153).

Üstlerindeki kütüklükleri, **süngüleri, el bombalarını, tüfeklerini**, sırt çantalarını, mataralarını aldılar (DA/84).

Ellerinin, ayaklarının turnakları birer birer **kerpetenle** çekilmiş Ömer Ağa işkencelerle öldürülmüştür (FSKB/26).

Cezaevine girmesi yasak olan **bıçak, sustalı, ustura, jilet, muşta, şövalye yüzük**, tığ gibi kesici, delici, dürtücü alet ve eşyalarımıza el koydular (FSKB/244).

“Ateş Yukarı Doğru Yanar” adlı deneme kitabının bir bölümünde yazar, Galatların günlük hayatta kullandıkları eşyalardan ve savaş aletlerinden bahsetmiştir.

Sapından tutularak savrulan büyük **tırpanı, dört tekerlekli demir çemberli ateş arabalarını, yine dört tekerlekli ve çok demirli sabanları, tarla sürgüsünü, merdaneyi, tahıl çalkalamakta ve elemekte kullandıkları at ve domuz kılından elekleri** (AYDY/21)...

Yapılan kazılarda Galat seramiği olarak bilinen **vazolar, fibulalar, kılıç, mızrak ve miğfer** türlerine rastlanmıştır (AYDY/22).

Okul ortamındaki eşyalar, yazı yazmak için kullanılan eşyalar verilmiştir. Bunlar dışında yazar, eski çağda yazı için kullanılan eşyaları da şu şekilde eserlerinde okuyucuya sunmuştur.

Oturduğumuz **tabureleri, sandalyeleri, karatahtaları, tebeşirleri, duvar panolarını** (AYDY/158)...

Binlerce yıl önce **tabletlere, parşömenlere** yazmışlar (GH/14).

Bolca defterlerim, kitaplarım, renkli kalemlerim, mürekkeğim (GH/95)...

Torbanın içinde kalemler, silgi, defter, cetvel ve kitap vardı (GA/11).

Açtı kapağını. Üzerinde madeni harfler yazılı daktilo tuşları göründü.

Komutanlık mührünü mürekkep istampasına sıkıca bastırdı (ÖSD/31).

Bu bölümde Anadolu insanının günlük hayatını kolaylaştırıcı ve evlerini döşedikleri eşyalar tek tek eserlerden taranarak tespit edilmiştir.

2.10.2 Yardımcı Yapılar

Yapı; “Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina” şeklinde açıklanır. (TDK, 2005: 2127)

Yardımcı yapılar; Anadolu insanının evlerinden hariç genellikle evlerine yakın yerlere yaptıkları günlük hayatlarını kolaylaştırıcı küçük, genellikle de tek göz yapılardır.

Anadolu insanı eğer besliyorlarsa, hayvanlarını barındırmak için ve bakımını yapmak için yapacakları yapılar ve günlük/mevsimlik gereksinimlerini –sebze, meyve, pekmez, un vb.- sakladıkları yardımcı yapılar şu şekilde eserlerde verilmiştir:

Koyun ağılında doğmuştu (AİDG/AD/21).

Bahçeye, ahıra, odunluğa, evin arka yüzüne, her yana baktılar (SA/ABM/207).

Anadolu insanının hububat ve bazı sebzeleri işledikleri yapılar ile hububatları sakladıkları yardımcı yapılar şu şekillerde geçmektedir:

Biber değirmeniymiş meğer orası (AİDG/AD/32)...

Ambarımız, kuyumuz safi buğdaylan dolmuştur (KY/AM/17).

Tarlaları, ağaçları, bitkileri ruhlandırır, değirmenleri döndürür insan emeğinin yenilen ekmeği, unu çeliği olur (SA/ABM/217).

Anadolulu çiftçinin bağına ya da bahçesine, ekim, dikim ve hasat zamanlarında yakın olmak için yaptığı küçük, genellikle tek göz şeklinde tasarlanmış yardımcı yapıları şu şekilde verilmiştir:

*Gözüne kestirdiği eski bir **bağ çardağına** girdi (AİDG/AD/33).*

*Bu ıssıza, **bağevine** geldiği zaman evinin çevresi dut ağaçlarıyla kaplıydı (AİDG/AD/159).*

***Bağevinin** bacası, oyukları kedi çığlığından farksız ötüyor (AİDG/AD/165).*

“İrgat Erleri” adlı öyküde çadırlarını yangınla yitiren mevsimlik işçilerin çalı çırpıdan kurdukları talfar; bostan kulübesi ya da bağ evi anlamındadır, bu yüzden yardımcı yapılar arasına alınmıştır ve başka bir eserde rastlanmamıştır.

*Çadırı olmayan ırgatlar gidip Boran Ağa'nın kamışlığından istedikleri kadar kamışı kesip çadır yerine gölgelik **talfar** kurabilirlerdi kendilerine (AİDG/AD/47).*

Çukurova'ya gelen mevsimlik işçilerin –İrgat Erleri ve Kanlı Garo adlı öykülerde- geçici olarak barındıkları çadırı yardımcı yapılara almayı uygun bulduk.

*Sabahları **çadır** önlerinde kurumuş koza çalılılarıyla ateşler yakıldı (AİDG/AD/50).*

*Şantiye binasıyla ırgat **çadırlarının** arasında beton sulama kanalı geçiyor (AİDG/AD/186).*

Su insan için olamazsa olmazdır. Bu yüzden insanoğlunun yerleşeceği yeri su ve suya yakın yerlerde kurmak zorundaydı, yerleşecekleri yerleri su ve suya yakın yerlerde kurmamış ya da kuramamış insanlar için kuyu, baraj önemli bir yardımcı yapıdır. Aynı zamanda suyu insanoğlu eğlence amaçlı da kullanarak yardımcı yapılar oluşturmuşlardır.

***Kuyular** vururdum dibine (AİDG/AD/74).*

Havuzlarda, barajlarda, göletlerde toplanır (SA/ABM/216).

Türk kültüründe özellikle Osmanlı zamanında “temizlik imandan gelir” anlayışı ile önem kazanmıştır, hamamlar. Hamam kültürü Osmanlı’dan Avrupa’ya yayılmıştır. Hamam kültürüne “Mahşer” adlı öykü kitabında rastlanmıştır.

Bilirsin bu gibi durumlarda, kervancıların ilk koşacağı yer, bol sulu, sıcacık hamamlar olur. Bende böyle yaptım; göbek taşının üstüne uzanarak saatlerce ter attım (M/32).

2.10.3 Isınma

Her toplumun kendilerine münhasır, soğuklardan korunmak için kullandıkları çeşitli yöntemler vardır. Osman Şahin, eserlerinde en fazla ısınma ile ilgili yer verdiği yöntem, sobadır. Sadece “Yeraltında Uçan Kuş” adlı romanda kalorifer ile ısınmaya yer verilmiştir. Dağda, mağarada kalan insanların ısınmak için kullandığı yöntemden de “Katuna’da Dokuz Ay” adlı gençlik romanında bahsedilmiştir.

*Kapıya yakın yerde incecik **sacdan soba** yanıyor (AİDG/AD/139).*

*İçeride ise gürül gürül **soba** yanıyor (AİDG/AD/165).*

*Besra da **sobaya** birkaç odun attı (AİDG/AD/167).*

*Susmayan, çalışan tek şey, orta yerde gürül gürül yanan kalın **saç soba**ydı: odunun, ateşin, havanın oluşturduğu ortak bir dili söylüyordu o da (BGD/7).*

*Ortada ufacık kara **soba** yanıyor, borularının ek yerlerinden dumanlar çıkıyordu (BGD/50).*

*İğreti, delik deşik eski bir **sobaları** vardı ortada, ama yanmıyordu (GH/38).*

*Odanın ortasına iğreti, teneke bir **soba** kurup yakmaya başladık (GA/41).*

*Koşullarda **soba, kalorifer** gibi ısıtıcılar yok (YUK/20).*

“Kış bastırınca mağarayı nasıl ısıtıyorsunuz?”

Mağarada ateş yaktıklarını, ayrıca kışın mağarayı koyunla keçilerin ısıttığını, sıkıca giyindiklerini, yapılacak işleri yoksa yataktan hiç çıkmadıklarını (KDA/59)...

2.10.4 Aydınlanma

İnsanoğlu ilk çağlardan bu yana, güneş battıktan sonraki hayatlarını devam ettirebilmek için çeşitli nesnelere yararlanmış, bunları uygun zaman ve mekânlara göre kullanmışlardır. Bu bölümde, Osman Şahin'in eserlerinde bahsi geçen aydınlanma ile ilgili yöntemlere yer veriyoruz. Öykülerde sadece dört ayrı aydınlanma yöntemine rastlanılmıştır. Bunlardan sadece birisi –Saçlı Yılan ile Selvihan adlı çocuk romanında- ayın güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtması ile oluşan doğal aydınlanma yöntemi olarak görülmüştür. Oldukça fazla örneği bulunan diğer aydınlanma yöntemlerini yazmak yerine, emsal teşkil edecek kadarlarına yer vermeyi uygun gördük.

Lambanın loş karanlığında yüzü pembeleşmişti iyice (AİDG/AD/212).

Ortaya büyükçe bir lüks lambası yakıp koyarlar. Lamba her yanı gündüz gibi aydınlatır (GH/85).

Sonra babam gaz lambasını yakar önüme koyardı, dersime rahatça çalışabileyim diye (KYK/12).

Tavanda lüks lambası yanıyor, içeriyi gündüz gibi aydınlatıyordu (KDA/43).

Gaz lambasını ve gemici fenerini yakıp duvara astık (KDA/104).

Emin kalktı, duvardaki düğmeyi çevirince, kameriyenin tepesindeki ampul yandı. Elektrik ışığını ilk kez bu denli yakından görüyordum (ÖSD/39).

Kulübenin içi, açık duran kapı ile küçücük pencereden gelen ışıkla az da olsa aydınlanmıştı (SYS/29).

2.11 Halk Mutfağı

Dünya’da var olan ilk canlıdan bu yana, bütün yaratılmışların en temel ihtiyacı beslenmedir. İnsanoğlu özellikle yerleşik hayata geçtikten sonra, gelişen dünya düzeniyle birlikte çeşitli yiyecek ve içecekleri keşfetmiştir. Her toplum iklimine göre kendisine ait ağız tadı oluşturmuştur. Anadolu, ilk insanlarla birlikte hemen hemen bütün kültürlerle ev sahipliği yapmış olmasından dolayı birçok farklı kültür meydana getirmiş. Oluşan farklılıklar ve yaşam şartlarıyla birlikte Anadolu’nun her bir bölgesinde kendine ait mutfak kültürleri ortaya çıkmıştır.

2.11.1 Yiyecek Türleri ve Yapılışları

Bu bölümde incelediğimiz kaynaklarda geçen Türk Mutfağı’na ait yemekleri ve yapılış aşamalarını inceleyerek tespitlerde bulunuldu. Osman Şahin, Anadolu’ya özgü birçok yemek çeşit-lerinden bahsetmesine rağmen, doğup büyüdüğü Yörük kültürüne ait yemeklerin birçoğuna eserlerinde yoğun bir şekilde yer vermiştir.

“Yörükler genellikle hayvansal gıdalarla beslenirler. Sabahları çorba içerler... Ayrıca sabah kahvaltılarında süttten elde ettikleri kaymak, peynir, çökelek ve yağı da yerler... Yörüklerin başlıca yemekleri bulgur pilavı, sac kavurması ve yahnidir. En önemli içecekleri ayrandır” (Artun, 2000: 128).

Yörükler hayvancılıkla uğraşmalarının ve geçimlerini hayvancılıkla sağlamalarının da sonucu olarak süt ve süt ürünlerine özelliklede peynir, peynir çeşitlerine “tulum peynir, obruk peyniri, çökelek, Erzurum çökeleği” eserlerde işlenmiştir.

Obruk, peyniri, tuzlu kavurmayı bozmazdı hiç (AİDG/AD/20).

Obruk peyniri has peynirdi. Tulum peyniri derlerdi kentte.

Oysa obruk peynirinin deri gövdesi çuvaldızla delinirdi. Obruğun soğuşu peynirin suyunu azar azar bu deliklerden süzer alırdı dışarı.

*Elin aşiretinin kurtlu **peynir**inden bana ne (AİDG/AD/23)...*

*Ölürümde şu **peynir** derileri gibi donar kalırım (AİDG/AD/24).*

*Heybesinden biraz **çökelek**le ekmek çıkardı yemeye başladı.*

*Öğleyin yediği bir-iki lokma **ekmek çökelek**le duruyordu karnı (AİDG/AD/28).*

*Onlar çalışırken genç kızlar da, tereyağı sürülmüş sıcak ekmek dürümleri, **peynir, çökelek** taşıyıp götürerek destek olmaya çalıştılar onlara (BGD/119).*

*Sofralarımızın niyazi, hası **Erzurum çökeleği** bu (GH/51).*

Ayrıca nineme yardımcı olur, yemekleri yapar, ineğin sütünü sağardım.

*Sağdığım **sütleri** pişirir, **yoğurt** yapardım (GA/20).*

*Oğulları ile kızları analarının dişsiz olduğunu bildiklerinden, ara sıra ona bol **yoğurt**, karpuz, kavun getirirlerdi (GDE/57).*

Ağız; yeni doğurmuş hayvanın sütüdür. Ağız sütü, inek yavrusunun hızlı bir şekilde büyüyüp güçlenmesi adına ilahi bir şekilde hayvana bahsedilmiştir. Bu sütün oldukça yağlı ve besleyici olduğunu söyleyebiliriz.

*Dokuz ay sonra **ağız sütü** yiyeceğiz inşallah (GA/137).*

*Önlerine ballı **süt, tereyağı, peynir**, yumurta koyuverdim (KYK/72).*

*Bu kadar **sütü** sağlamak, pişirmek, yayıkta yaymak, **tereyağına, yoğurda, ayrana** dönüştürmek de cabası (KYK/125)...*

*Alınları pul pul paralarla süslü, alımlı, genç, güzel göçer kadınları yün eğirir, ip büker, **yayık** yayarlardı (SA/ABM/15).*

*Ünlü Tekirdağ köftesi, **cacık, turşu, ayran, pepsi** kolaydı (YUK/56).*

Yazar, eserlerinde halkın içtiği çorba çeşitlerine, fakirlikten/yokluktan dolayı çorba niyetine içilen sıcak içeceklere ve yapılışlarına da yer vermiştir:

*Biraz un, yağ, tuz, biber atıp karıştırdıktan sonra içti **çorba** niyetine (AİDG/AD/29).*

*Kaynar suya azıcık biberle, biraz un çalıp içtiler, **acı çorba** niyetine (AİDG/AD/50,51).*

*Bol biberli, sarımsaklı, sirkeli birer **işkembe çorbası** içtiler (BGD/18).*

*Sıcacık buharlar tüten bol **salçalı, naneli, biberli pirinç çorbası** ve nar ekşisiyle ovulmuş karılmış, üstüne bol sumak ve acı biber ekilmiş lahana salatasından oluşan yemeklerini sedirin üstüne bıraktı gitti (BGD/50).*

*Sultan, sıcak süt, **çorba** ve yemekler getirdi (FSKB/227).*

*Ara sıra pişirdiği **un çorbasını** içerdi (GDE/57).*

*Saat sabahın onu, **kuşluk çorbası** için ara verildi. Hepimiz elimizde tabaklar, çorba diye içeceğimiz tuzlu, biberli suyun kaynadığı kazanın başında sıraya geçtik. Tabacağıma konulan sıcak çorbayı aldım, bir taşın üstüne oturdum (GA/130).*

*Canları sıcak çorba istemişse **un çorbası** yapar sunardım. Un eler, hamur yoğurur, kızgın sacın üstünde ekmek pişirir, sıcak ekmeğin arasına birer kaşık taze tereyağı koyar, verirdim (KYK/47).*

*Tülay'ın yaptığı **mercimek çorbası**yla pirinç pilavını afiyetle yedik (KDA/104).*

*Güçlenmem için Sabri Efendi bir gün haşlanmış tavuk eti yedirdi. **Tavuk suyu çorbası** içirdi. Yoğurt peynir sonra (Sİ/93).*

*...sabahları sade suyla bir tencere dolusu **mürmurik çorbası** içen, öğlenleri yağsız ayrına ekmek doğrayan, akşama da sade bulgur kaşıklayan (YK/98)...*

Osman Şahin'in "Ateş Yukarı Doğru Yanar" adlı deneme kitabında sütlü tarhanadan bahsedilmiştir. Sütlü tarhana, Aslanköy'de bilinen ve yenilen bir çorba çeşidi olarak bilinir.

*Okutulan metinlerde adı geçen, "tezek, yulaf, **sütlü tarhana**, yarma, ceviz pestil" gibi sözcüklerin ne anlama geldiğini bilmiyorlar (AYDY/160).*

Yazar, Dicle Köy Enstitüsü'ndeki ilk günlerinde yemekhanede çıkan şehriye çorbasının içindeki şehriyeleri arpa zannedip yemek istemeyen Osman Şahin'in enstitüdeki hocasıyla yaşadığı bu ilginç diyalogu aşağıda verdik. Bu durum köylünün gelişen teknolojiye ne denli uzak olduğunu göstermekte ve sadece karnını doyurma 'telaşesi' içerisinde olduğunun göstergesidir.

Rehber öğretmenimiz İbrahim Bey, çorbayı içmediğimizi görünce, nedenini sordu.

“Çorbanın içinde arpa var,”

*“Ne arpası evladım? **Şehriyedir bu çorbanın adı**,” dedi (ÖSD/75).*

Ekmek ve hamur işi yiyecekler özellikle köylü için olmazsa olmazlardandır. Eserlerde hamur işi yiyecekler şu şekillerde geçmektedir:

*Neden sonra rastladığı bir köylüden azıcık **ekmekle tütün** aldı (AİDG/AD/32,33).*

*İçlerine yünlü çoraplar, giysiler, **yağlı ekmek**, kavurma, **pestil**, kuru üzüm, dut kurusu* konuldu (AİDG/AD/125).

*...sabah akşam yediklerinin **arpayla nohut ekmeğine** kestiğini (AİDG/AD/132)...*

*Çevresi çift kat tel örgüyle çevrili kampta, çeyrek **peksimetten** başka yiyecek vermezlerdi (AYDY/103).*

*Fındıkpınarı 'nda yediğim **simit**, hayatımda yediğim ilk simitti (AYDY/166).*

*Taze **yufka**, çökelek, tereyağlı ekmek dürümü, haşlanmış patates, domates, salatalık ve yeşil soğandan ibaret azığı (DA/20).*

*Demli çayın yanı sıra **kara köy ekmeği**, kabuğu çekirdeğine yapışmış tuzlu zeytinle tereyağında pişirilmiş, üzerine bolca şeker tozu ekilmiş, yumurtalı omlet konu önlerine (DA/56).*

*Hazırlıklar, **börekler**, **çörekler**, **yağlı dürümler** yapıldı (DA/68).*

*Hamur açarak kızgın sacda **bazlama** pişirmeye başladı (DA/107).*

*Ninem, sabahları ineğin sütünü sağıyor, pişiriyor, üzerine tereyağı sürülmüş sıcak **ekmek dürümlerini** önüme koyuyordu, yemem için (GA/9).*

*“Buyurun, oturun! Size bir **lahana böreği** yapacağım,” dedim (GA/81).*

*Her gidişimde, Nuri'ye kendi ellerimle yaptığım **börek ve kurabiyeleri** götürüyordum (GA/115).*

*Yemek niyetine yediğimiz, birkaç kuru **pide** ve **yufka** ile yufka arasına konulmuş **çökelek** ve peynirden ibaretti (GA/123).*

*Bizim köye özgü pekmezli **hamur tatlıları** yenildi. Şuruplar içildi (KYK/23).*

*Yanımıza **kuru pasta**, **simit** almıştık. Bolca çay içerek, onlarla karnımızı doyurmaya çalıştık (KDA/20).*

*Sonra, sıcak **suböreği**, çay ve süt içerek karnımızı doyurduk (KDA/21).*

*Emzik yerine, **pekmezli hamur** düğümlemiş yaşmağının uçuna (KY/AM/91).*

“Kırmızı Yel” adlı öyküde halkın hem fakirlikten hem de kuraklıktan dolayı yiyecek hiçbir şey bulamaması anlatılmıştır. Öyküde halkın un bulamayıp mısır koçanlarından nasıl un elde ettiğini ve bunu kullandığını, öykünün geçtiği yöredeki insanların ağız özellikleriyle görmekteyiz.

*Hâkim Beğimiz, sen bili misen **koçan ekmeği** ne tattadır? Ben anlamışam ki, bunu da bilmiysen. Bak onu da anlatam: Koçanı tokmakla ezmişem. Muğdetli'de herkesin işi olmuş koçan ezmek. Güneş doğar, bakar biz koçan ezerik, küt küüt, küt küüt!.. Batarken döner bakar ki, gene biz koçan ezerik. Taham değil ama kuru kursak hatırı. Ezilecek ezileceek... Taşın dibeginde döğülmesine sıra gelir sonra. El değirmenlerimiz döner, otuz iki damarımız kiriş olmuş açlıktan. Yanağımız dersen ele gelmiy.*

*Koçan unu diri olur, hamura gelmez. Hele tandıra tav hiç olmaz. Avradım, nohutlan mercimek unu katmıştır. Süpürge tohumu da tuzu biberi. Isırganla, yonca, yarpız otu da kaynatıp suyunu sıkmış, otunu hamuruna katmıştır. Sebebi, hamuru iyi tuta da ele gelince dağılmaya. Hamurun rengi olmuştur safi yeşil. Tandıra çalmışız, **ekmeği** olmuş kapkara. Tadı yavan, tuzlu (KY/AM/12,13).*

Anadolu'da yiyecek ve içeceklerin saklanması için gerekli teknolojik koşulların gelişmediği zamanlarda özellikle sebzelerin kışa saklanıp yenebilmesi için kurutma yöntemi uygulanmıştır. Sebzeler dışında, meyvelerin ve etin de kurutulması ile oluşan yiyecek türleri ile çerezlerden eserlerde şu şekilde bahsedilmiştir:

*Ağa, köyün önündeki taş dibeklerin içinin ağzına kadar **kuru üzüm, leblebi**yle doldurulmasını buyurdu; çocukların yemeleri için (AİDG/AD/83)...*

*İçinde **pestil, ceviz içi, kuru üzüm** ve **dut kurusu** olan çıkını Zeli'ye verdi (AİDG/AD/214).*

*Birçok köylü verecek parası olmadığı için, kimi iki ekmeğinden birini, kimi peynirini, kimi yarım teneke cevizini, bulgurunu, **kuru üzümünü, pestilini, kayısı kurusunu**, kimi de horozunu verdi (BGD/105).*

*Bolca ciğara, yiyecek, içecek, ekmek, **leblebi**, peynir, **kuru üzüm**, haşlanmış yumurta, zeytin, yaş meyve vs (FSKB/269)...*

*Bu şaşmaz öğüdün ardından cebime **kuru üzüm, leblebi**, şeker, lokum koydular (KYK/11).*

Eserlerde ve gerçek yaşamda Yörüklerin yiyecek kültürlerinde olmazsa olmazlardan olan et kavurmasına oldukça çok rastlanmıştır. Doğu ile münhasır, sinide pilavlı et yemekleri ve çeşitli et yemekleri ile ilgili yöresel yemekler öykülerde oldukça çok görülmüştür. Eserlerde geçen et yemekleri ve yapıları da bu bölümdedir.

Eserlerde geçen ve bir bölüm altında toplayamadığımız yiyeceklere, ana yemek grubuna girmeyen yiyeceklere, kahvaltılıklara da burada yer verilmiştir.

*Meydan tepsileri, bakır siniler tepeleme **pilav**la doluydu (AİDG/AD/84).*

Kemik buldu kavurdu da toz edip avucunda yaladı (AİDG/AD/96).

*Aşımız, sabah akşam **kaynamış nohutlu buğdaydan** ibaretti (AYDY/105).*

*Peynir, **sucuk** ekmekle karınlarını doyurdular (DA/81).*

***Izgara köfte**, sumaklı, kırmızı soğanlı fasulye piyazı ile lahana turşusu (DA/93).*

***Pirzolanın** iyisini ona yedirirsin (DA/100).*

*İhsan amcamı özel olarak yemeğe çağırır, ağırlar, yemekte önüne gelen **kuzulu pilavın üstündeki etleri** elleriyle ufaltır (FSKB/51)...*

*Babamın ilk eşi Gülçin Baco, çay, süt, tereyağı, pekmez, taze tereyağında eritilmiş pestil, zeytin, **yumurtalı sucuk** ve kavurmadan oluşan zengin bir sabah kahvaltısı hazırlamıştı (FSKB/137).*

*Urfa otellerinden birine yerleşerek, **pathıcan kebab**, salata ve meyvelerden oluşan akşam yemeğimizi otel odamıza getirterek yedik (FSKB/176).*

*Büyük masraflar etmiş, zengin sofralar kurdurmuştu; **kuzu kaburgaları**, rakı-lar, **dolmalar**, **tatlılar**la zenginleştirilmişti sofraları (FSKB/198).*

***Etler**, **tavuklar kızartılmış**, tencereler dolusu **pilavlar** yapılmıştı (FSKB/217).*

*Orta yerde büyükçe bir meydan tepesinin içinde marabalardan biri bütün gücüyle **çiğköfte** yoğuruyordu (FSKB/242).*

*Ayrıca dışarıdan bir dostunun, yakınının ikramıymış gibi gönderilen pişmiş **tavuk**, **et**, **baklava**, **şekerleme**, **kavun**, **karpuz** gibi yiyeceklere zehir koyabilirler (FSKB/247).*

*Yaşamlarını **ot**, **yulaf tohumu** yiyerek sürdürmeye çalışırlardı (GDE/61).*

*Kış ortası olduğundan, bir lokma olsun katık yoktu evde; **pestil, pekmez, tahin, helva, peynir** yoktu (GH/38).*

*...Mustafa Amca da, önüne konulan sıcacık **bulgur pilavını** yufka ekmekle yemeye başladı (GH/43).*

*Daha sonra da topladığım bütün kuşburnuları kazanda suyla kaynatır, iyice pişirdim. Pişirdikten sonra soğutur, süzerdim. Çekirdeklerini çıkarır atardım. Sonra onları şekerle tekrar kaynatırdım. Bir leğenin içine yayararak soğuturdum. Yaptığım bu yiyeceğin adı kuşburnu **marmelatı**ydı (GA/21).*

*Anamla birlikte **bulgur, fasulye, nohut, patates yemekleri** pişiriyorduk (GA/99).*

*Bana, ilk kez kendi elleriyle **lokma tatlısı** yedirdi (GA/109).*

*Kimi **makarna**, kimi **pirinç**, kimi **bulgur**, kimi zeytinyağı, kimi de et almış getirmişlerdi (GA/112).*

*...sınırsın dürümlerinin içinde acılı **beytiler, şiş kebaplar**, etler, pizolalar var (GA/138).*

*Bir de **kısır** yaparım, dedim (GA/142).*

*Manavdan yeşil soğan, maydanoz ve marul istedim. Yoktu. Ben de yeni açan pancar yaprakları ile asma yapraklarını topladım. Bol naneli, bol sumaklı, bol ekşili, biberli bir **kısır** yaptım (GA/143).*

Gürel için, gerekli olan patates, soğan, sarımsak, salça, tereyağı, peynir, reçel gibi zorlu yiyecekleri hazırlardım (KYK/133).

*Ben oğluma çok sevdiği **köftelerden** ve **tereyağlı bulgur pilavından** yapıverdim (KYK/163).*

***İçli köfte, tereyağlı bulgur pilavı, pizola** (KYK/170)...*

Sonra uzun saplı tavanın içine bir kaşık tereyağı koydu, tavayı sürdü ocağa. Yağ eriyince, üstüne yumurtaları teker teker kırdı, karıştırdı. **Omlet** yaptı. Omletin üstüne iki avuç tozşeker serpti (KDA/44).

Dört koç kesildi, derileri yüzülerek etleri doğrandı, kazanlarda pişirilmeye başlandı. Kızlar, kadınlar; **hoşaf** ve **etli nohutlu pirinç pilavıyla** köylülerin özgün yemeği “**buğday yarması**” pişirdiler (KDA/112).

Meydan kenarına kurulmuş iki üç kulplu kazanlarda **etli nohut** ve **pilavın** buharı tütüyordu (KDA/118).

Kartların üstünde **pirzolalar, kebaplar, beytiler, etli sebzeler, dolmalar, haşlamalar, pilavlar, yumurtalar, kadayıflar, tatlılar** (KBD/77)...

Dahası bulgurda bir tek damla yağ yoktu. Kaynar suda haşlanarak lapa haline getirilmiş **taşlı bir bulgurdu** bu (KY/AM/78).

Delikanlı, çuldan örtününün gerisinden uzatılan yufka ekmeği, ayran dolu tası, silme **bulgur pilavıyla** dolu bakır siniyi de alarak, meydan tepsisinin üstüne koydu (KY/AM/76).

Dağlarda çobanlık yapmış; **ekmek, bulgur, kara mercimekten** başka yiyecek yüzü görmemişti. (KBD/79).

Tereyağlı bulgur pilavı, yoğurt, bol maydanozlu lahana salatası (KBD/113).

Yediği **155emlik otundan** ağzının kenarları ile dilinin üstü yemyeşildi (M/16).

Biberiye kokulu serin çarşaflerin üstünde bir süre dinlendikten sonra, içlerine hoş kokulu otlar atılmış, hurma, nar, turunç şurupları sunuldu bize. **Safranlı pilavlar, değişik av etleri, tatlılar** geldi sonra (M/39).

Ziyaretçilerin getirdiği elmayı, eriği, armudu, kaysıyı, şeftaliyi, üzümü, ayvayı, narı, inciri, balı, pekmezi, reçeli, sütü, yoğurdu, fıstığı kazanın içine atıp karıştırarak

Hazreti Nuh'un aşına benzeyen bir aş pişirir, sonra da bunu "**Kalo'nun Aşı**" diye-
rek, gelen ziyaretçilere sunardı (M/86).

Çobanın gönlünü almak için, paket paket cigaralar, **cevizli lokumlar** armağan
ettiler (M/136).

İçi dışı yıkanmaya yıkanmaya isten, yağdan, bulaşıktan kararmış tencereyi ark
suyunda çalkalar, içine donyağı keser atar sonra sürerdi ateşin üstüne. Eriyen yağın
içine tuz, biber, kara bulgur atar, karıştırır karıştırır **sulu bulgur lapası** pişirirdi
(MC/34).

Mendil yumuşaklığında, incecik yufkalar çıkardı. Çökelek, kuru soğan ve sıca-
cık **bulgur çorbasından** oluşan yemeklerini koydu sofraya (M/150).

Etlı pilavlar, içli köfteler, koruk ekşili yemekler, yağlı yumurtalı, mercimekli
köftelerle ağırladı konuklarını (MC/46).

Geniş karınlı, dört kulplu kazanlarda **etli pilavlar, pirinçler, kuzu kebabları,**
içli köfteler vardı (MC/52).

Kuzu kebabı, kavurma, lahmacun, marul, yeşil soğan yediler (MC/69).

Çevremdeki, **taze yemlik** ile **ekşikulak otlarını** toplar yerdim (ÖSD/22).

...tabaklarımıza **etli taze fasulye** ile **pirinç pilavı** koydu (ÖSD/74).

Bir öğle yemeğinde **biber dolması** çıktı (ÖSD/76).

...gürül gürül yanan ocak başında sıcacık **saç ekmeği** pişiriyordu (ÖSD/96).

İsmet ile Fındık, **üzüm hoşafı** ile **makarnayı** da biliyorlardı (ÖSD/75).

Yumuşacık **yufkaların** içine yeşil soğanla peyniri dürüm etti yedi
(SA/ABM/84).

Az önce yediği **pilav** artığı pirinç tanelerinden bir kaç bıyık uçlarına yapışmış
kalmıştı (SA/ABM/142).

Lahanayı bıçakla doğruyor, yıkayıp tencereye basıyor, biraz su, tuz kattıktan sonra haşlayıp yiyordum (Sİ/95).

*Süt, yoğurt, ayran, peynir, çökelek, sütlü tarhana, ağız sütü vs. Pişmiş etten çok **çiğ et** yemeyi seviyor (SY/64,65).*

*Sonra da, ünlü **Tekirdağ köftesinden** getirtip topluca yedik (YUK/8).*

*Urfa'nın **ciğer kebabı** meşhurdur; ciğerler şişe, lokma lokma dizilir, kömür ateşinde pişirilir. Soğuk ayranla birlikte, terbiye edilmiş kuru soğan, nane, maydanoz, bol acılı yeşil biberle müşteriye sunulurdu (YUK/30).*

*...özel pişirilmiş **pirzola**, **bifttek** ve çeşitli yiyeceklerden oluşan zengin bir yemek menüsü çıkartıyorlardı (YUK/96)...*

***Çiğköfte** yoğur, marulları, yeşil biberi, salatalığı, soğanları güzelce yıka (YUK/152).*

Savaş yıllarının getirdiği olumsuzluk ile fakirlik, insanların yiyecek ve içecek bulmalarını zorlaştırmıştır. Anadolu insanının ne bulunursa bunu, besin yerine kullanmasını Şahin, Sonuncu İz kitabının “Fatma” adlı öyküsünde Ölümün Süt Dişleri kitabının “Kırmızı Bulut ve Otuz Üç Tayyare” adlı öyküsünde ve son olarak Selam Ateşleri / Ay Bazen Mavidir kitabının “Gömücüler” adlı öyküsünde işleyerek kıtlığın insanların beslenmesini ne derecede güçleştirdiğini gözler önüne sermiştir.

İnsanlar dağlardan torbalar dolusu meşe palamutu getiriyor, kazanlara dolduruyor, kaynatıyor, yiyorlardı. Süpürge tohumunu el değirmenlerinde öğütüp yiyenler vardı (Sİ/95).

Halk dağlarda, tarlalarda ısırgan otuyla, kızılback otu toplamaya çıkmıştı. Toplanan otlar evlere taşınır, ayıklanır, yıkandıktan sonra tencerede kaynatılır, içine biraz tuz, biber, salça ve iki üç avuç un katıldıktan sonra bulamaç halinde yenirdi.

Kuru mısır koçanlarının bile dibeklerde döğülerek ufaltıldığı, tuzlanarak yenildiği bir çağdı (ÖSD/14).

Ayranın en iyi katık olduğu zamanda, kuru ekmeği ayranına banarak nasıl yediğini, bir tas ekşi ayranın ekmeğe banıp yemekle bitmediğini acıklı sesiyle bir anlatışı vardı ki (SA/ABM/59).

Anadolu insanı geçmişten günümüze kadar yiyeceğini ve içeceğini kendisi üretmiştir. Özellikle kışlık erzaklarını, yazdan belirli usuller doğrultusunda hazırlamış, çocuklarına da öğreterek bu geleneği kuşaktan kuşağa aktararak sürdürmüşlerdir. Anadolu'nun büyük bir kesiminde hâlâ kurutulmuş sebzeler, ev yapımı pekmezler, salamuralar ve turşular tercih edilmektedir. Sonuncu İz kitabının "Lusik" adlı öyküsünde bu durumun Anadolu Ermenilerince de uygulandığı görülmüştür.

Pekmez kaynatır, geniş bakır leğenlerin içine salça döker, güneşe sererdi. Testi içlerine çeşitli sebzelerden turşu kurar, patlıcanların, domateslerin içini oyar, ipe dizer, kışlık için kuruturdu (Sİ/73).

*İplere dizilerek kurutulan **bamya, patlıcan, biber** gibi kışlık yiyecekler içinse, Niçin kurutuyorlar (AYDY/161)?*

*Fehmi Hoca, **salamura zeytini** iyi yapardı. Salamuranın vakti gelince, sıcak, kaynar suyun içinde zeytinleri bir süre bekletir, iyice yıkar, çalkalar, sonra suyunu süzerdi. Üstüne bolca zeytinyağı döker, limonu ince ince dilimler, atardı içine. Üstüne de acılı pul biberi dökünce, zeytinler şişer, irileşirdi. Bir de sıcak demli çay oldu mu yanında yenilen zeytinin tadına doyum olmazdı (YUK/33).*

Eserlerde Anadolulu için vazgeçilmez içecek türlerinden çay, kahve ve ayrandan sıklıkla bahsedilmiştir. Anadolu, bünyesinde birçok farklı uyruk ve din barındırdığı için, farklı içecekler de kendisine yer bulmuştur.

Kahvesini içer ve dinlenir (AİDG/AD/178).

Irgatlarla oturmuyor, sohbet etmiyor, çay içmiyor onlarla (AİDG/AD/188).

...çaycılar, simitçiler, biyan şurubu, ayran, gazoz satıcıları (BGD/15)...

...Karlı Toros'un başında sana halis İskoç viskisi içireceğim (DA/108).

Yumurtalı kavurma, nar şurubu ve kahve ikram ettiler. Kahveleri çok koyuydu. Onlar buna "mirra" diyorlardı (KDA/45).

Sıcak demli çayları içerek, Mardin'den getirdiğimiz yağlı çörekleri, kurabiyeleri yemeye başladık (KDA/134).

Sonra, önlerine çıkan gezginci bir şerbetçiden meyan şurubu içtiler (KY/AM/22).

Biberiye kokulu serin çarşaflerin üstünde bir süre dinlendikten sonra, içlerine hoş kokulu otlar atılmış, hurma, nar, turunç şurupları sunuldu bize. Safranlı pilavlar, değişik av etleri, tatlılar geldi sonra (M/39).

Bedevi çadırları da iğreti ateşler üstünde kaynatılan naneli çaylarımızla kurşığımızı ıslattık (M/45).

Elinde taşıdığı nakışlı, küçücük torbada kekik suyu dolu şişe ile yağlı ekmek dürümü vardı (MC/13).

O karnını doyururken, ben de çantamdan bir parça peynirli börekle, termosu çıkardım. Sıcacık limonlu çayı plastik bardağa doldurdum (Sİ/28).

Şekerden çok balı seviyor, balı yeğliyor. İçmek için kaydattığı kekiklerle kırçayının [adaçayı]içine şeker yerine bal koyuyor. Bal yoksa şeker yerine azıcık tuz katıp içiyor (SY/68).

Kuzu kestirdim, kızarmış tavuk, içkiler, rakılar, şaraplar, çay, kahve, ayran derken elimden geldiğince ağırlamaya, sevgide kusur etmemeye çalıştım (YUK/194).

Salatalar ve turşuların eserlerdeki işleniş şekilleri şu şekildedir:

Lahana ve salatalık turşusu, rakı, bol soğanlı fasulye piyazı kokuları burnuma çalınca acıktığımı anladım iyice (DA/92).

Genç kızın azığı ise bir çift kuru pide ile bir avuç süs biberi turşusundan ibaret (GA/137).

Ayrıca, yazın olgunlaşmamış üzüm koruklarını keser toplar, eze eze çıkardıkları suyu büyük şişlere doldururlardı. Kışın, lahana ve marul salatasına limon yerine koruk suyu kullanırlardı (KDA/47).

Böylelikle taranan eserlerden Anadolu Mutfağı'na özgü yiyecek türleri, içecek çeşitleri, turşu ve salata çeşitleri gibi birçok lezzet tespit edilmiştir. Bu durum Anadolu insanının yemek kültürünü ve ağız tadını göstermektedir.

2.12 Yardımlaşma ve Eğitim Kurumları

2.12.1 Din ve Eğitim Kuruluşları

Eğitim kurumu; “Öğrencilerin eğitim ve öğretimlerinin yapıldığı yer” olarak açıklanır. (TDK, 2005: 606)

Eğitim kuruluşlarından, Şahin'in de eğitim aldığı Köy Enstitüleri oldukça çok zikredilmiştir. Biz emsal değeri taşıması hasebiyle tek bir örneği vermeyi uygun bulduk. Dini kuruluşlara örnek olarak sadece tarikata rastlanmıştır, eğitim kuruluşlarından, günümüz eğitim sistemindeki bir aşama şu şekilde bahsedilip, işlenmiştir:

Sözünü ettiği Şıh Kavs, yörede çok etkili bir tarikat şeyhinin adıydı (AİDG/AD/85).

İlkokulu pekiyi derece ile bitirdim. Aynı yıl, köyümüzde bir ortaokul açıldı (GA/12).

İlkokulun önündeki meydana derin sığınaklar kazılmış, üzerleri kalaslarla örtülmüştü (ÖSD/13).

“Dicle Köy Enstitüsü,” dedi Muttalip öğretmen (ÖSD/65).

2.12.2 İmece ve Yardımlaşma

İmece; “Birçok kimsenin toplanıp el birliğiyle bir kişinin veya bir toplumun işini görmesi ve böylece işlerin sıra ile bitirilmesi” şeklinde açıklanır. (TDK, 2005: 962)

İmece ve yardımlaşma günümüzde neredeyse sadece kırsal kesimlerde varlığını sürdürmektedir. Teknolojinin getirilerinin yanında götürülerinin en önemlisi insan ilişkileriydi. İnsanlar kaynaştıkça birbirlerinin zor zamanlarında yardımlaşır, topluca bir işin üstesinden gelebilir, kenetlenebilirdi. Bu unutulmuşluk Osman Şahin’in kitaplarında az da olsa rastlanılan bir durumdur.

“Gömlek” adlı öyküde, bütün köyce yapılan bir tohum ekimi olduğu için biz bu olayı yardımlaşma olarak aldık.

Soğuk bir güz sabahı tarlalara girdiler. Tohum ekip çift koşular (AİDG/AD/76).

Ağanın isteği üzerine köylü kadınlarının bir araya gelip imece usulü yardımlaşmaları bütün işleri yapmaları -Gömlek adlı öyküde- anlatılmaktadır.

Kimi kadınlar kazan karıştırır, kazan başlarında terlerken, kimi kadınlar da evlerde ne kadar savan, hasır, keçe kilim varsa çıkarıp dam başlarına, konağın avlusuna sermeye başladılar (AİDG/AD/83).

Efrenk köyünde, I. Cihan Harbi için toplanılan askerlere, bütün köy kadınları tarafından büyük bir yağlı çörek yapılması olayı -Makam Taşları adlı öyküde- anlatılmıştır.

Köyce büyük bir yağlı çörek yapıldı ayrıca (AİDG/AD/125).

Köylü kadınlarının imece usulü sırayla birbirlerine yufka açtıklarını “Güney Arısı” adlı çocuk romanında görmekteyiz.

Bir başka gündü, komşu kadınlardan biri evin dışına ateş yakmıştı. Kızgın saçın üstünde yufka pişiriyordu. Hemen yanına giderek, “Kolay gelsin,” dedim. Ekmek pişirmesine yardımcı oldum (GA/76).

“Katuna’da Dokuz Ay” adlı çocuk kitabında bir köye atanan öğretmenlerin, köy yolunun kullanışsız ve yağışlarla beraber balcıktan bir yola dönüşmesini engellemek adına, köylüyü artlarına katıp yardımlaşarak en azından köyden okula kadar uzanan yolun yapımının anlatıldığı bir yardımlaşma örneğine rastlanmıştır.

“...Biz bugün varız, yarın yokuz. Oysa sizler bu köyde yaşıyorsunuz. Yol işini kesin olarak halletmemiz gerek,” dedim. “Biz şimdi köyden okula, okuldan da sapağa kadar yolu belirlemek üzere ip gereceğiz. Sonra da, yan yana iki adam yürüyecek genişlikte, yola taş döşeyeceğiz. Bizim bu işten hiçbir çıkarımız yoktur. Sizi bunun için çağırdık. ‘Hayır, biz çalışmıyoruz, böyle gelmiş böyle gider,’ diyorsanız, biz beş kız bir ay, iki ay çalışarak bu yola mutlaka taş döşeyeceğiz... Ne diyorsunuz? Bize yardım edecek misiniz?”

Hep bir ağızdan, “Edeceğiz,” dediler (KDA/80).

Eserlerde de görüldüğü üzere imece ve yardımlaşma insan ilişkilerini güçlendiren, günlük hayattaki işlerin hızlı bir şekilde sonuçlanmasını sağlayan önemli bir unsur olmuştur.

Bölüm 3

SONUÇ

“Osman Şahin’in Eserlerindeki Halk Bilimi Unsurları” adlı tez başlığımız altında, yazara ait yirmi iki kitap üzerinde taramalar yapılmıştır.

Tezimizin ikinci bölümünde, Dil ve Anlatım başlı altında incelenmiş halkın konuştuğu ağız özellikleri, değişik konuşmaları, haberleşmeleri, bedduaları verilmiştir.

Eserlerde geçen halkın kullanmış olduğu ağız özelliklerini ad ve ad soylu, eylem, ek ve soru cümleleri şeklinde tasnif ettik. AİDG/AD, BGD, FSKB, KY/AM, GH, AYDY, ÖSD, SA/ABM, DA, Sİ, KYK adlı kitaplarda “Dolakbağı, ölez ölez, ılmık ılmık, şelek” gibi sözlük birimlere, “gev-, vir-, siy- ve -iy, -iy-am, -em”, “mı-san, mi-yem” gibi biçimbirim örneklerine rastladık. Eserlerde halkın kullandığı değişik konuşmaları -özgün kullanım- AİDG/AD, BGD, ÖO, KY/AM, Sİ adlı kitaplarında “içinde soluk taşımak, ağız çıplak, lafa böğrünü vermek” şeklinde örnekler mevcuttur. Halkın kullandığı haberleşme ile ilgili AİDG/AD adlı kitabında “ayna tutmak, yüze is sürmek” örnekleri bulunmuştur. Günlük hayatta halkın kullandığı bedduaların AİDG/AD, KBD, DA, KY/AM, ÖO, BGD, KYK, GH, ÖSD adlı kitaplarında “kıran girer inşallah, gözüne dizine dursun, lanet olsun” şeklinde örneklere rastladık.

Bu durum bize Osman Şahin’in eserlerinin halktan ayrı olmadığını, bizzat halkın kullanmış olduğu sözcükleri, ekleri, soru kalıplarını, haberleşme şekillerini, beddualarını, değişik konuşmalarını göstermiştir.

Tezimizin ikinci bölümünün ikinci ana başlığı “Geçiş Dönemleri”dir. Bu bölüm kendi içerisinde Doğum, Evlenme, Ölüm ve Gelenek Görenek olmak üzere dört bölüme ayrılmaktadır.

Doğum kendi içerisinde kısırlık ve ad koyma olarak ikiye ayrılıyor. Kısırlıkla ilgili KYK adlı kitapta bir örneğe rastladık. Yazarın eserlerinde kısırlık ile ilgili büyüsel sağaltma yöntemleri ve diğer sağaltma yöntemleri uygulanmamıştır. Ad koyma KY/AM, SA/ABM, Sİ, GA, KYK adlı kitaplarda “sevilen kişilerin adının konulması, çocuğun başucuna Kur’an konulması ritüeli, çocuğun adına çekeceği mantığından söz edilmektedir. Bu alanda halk bilimi ile ilgili tatmin edici ölçüde malzeme bulunamamıştır.

Evlenme başlığımız Evlenme Öncesi ve Evlenme Anı olarak ikiye ayrılıyor. Evlenme Öncesi kendi içerisinde de Kız Beğenme ve Dünür Gelmesi, Başlık ve Çeyiz, Söz ve Nişan son olarak da Kız Kaçırma şeklinde dörde ayrılıyor. Kız Beğenme ve Dünür Gelmesi ile Söz ve Nişan başlıkları altında bizleri doyurucu âdetlere rastlanılmıştır. Başlık ve Çeyiz ile ilgili AİDG/AD adlı kitapta kız tarafından başlık olarak “bir sağlır inek ve dört keçi” istendiği görülmüştür. Kız Kaçırma başlığı altında SA/ABM, AİDG/AD adlı kitaplarda kız kaçırma ile ilgili üç örnek bulunmuştur. Evlenme Anı başlığı altında da Nikâh, Düğün alt başlıkları açıklanmıştır. FSKB, KY/AM adlı kitaplarda “saçı âdetine ve gelini beyaz ata bindirme” âdetine rastlanmıştır. Evlenme başlığı altındaki incelemelerimizden halk bilimine yönelik az sayıda örnek görülmüştür.

Geçiş dönemleri başlığı altındaki üçüncü alt başlık “Ölüm”dür. Ölüm başlığı kendi içerisinde Ölüm Sırası ve Ölüm Sonrası olarak ayrılmıştır. Ölüm Sırası ile ilgili, SA/ABM, KY/AM adlı kitaplarda ölüm sırasındaki kişilerin “vücut ısısının azalması ve ağız suyu akması” gibi örnekler tespit edilmiştir. Ölüm Sonrası başlığı

altında yazarın AİDG/AD, DA, M, GH, SA/ABM adlı kitaplarından “gömme ile ilgili hususiyetler, mevlüd okunması, kabrin başına ağaç dikilmesi, çene bağlanması, ölen kişinin üzerine makas konulması, mezarda ateş yakılması” gibi örnekler tespit edilmiştir.

Geçiş Dönemleri başlığı altındaki diğer tarama konumuz “Gelenek-Görenek”tir. AİDG/AD, GA, GDE, ÖO, SY adlı kitaplarda gelenek örnekleri tespit edilmiştir. Taranan eserlerde “makam taşları, namusunu kirleten kadının öldürüleceği, yüksek sesle konuşmanın kadınlar için yanlış olduğu” gelenek örnekleri tespit edilmiştir. Bu gelenek Anadolu’nun birçok bölgesinde kabul görek uygulanmaktadır.

AİDG/AD, SY, DA, ÖSD, KY/AM, Sİ, SA/ABM, MC, M, FSKB, YUK, KYK adlı kitaplarda halkın kullandığı göreneklerle ilgi birçok usul “kulak çınladığında yapılanlar, yeni doğan bebeklerin gözlerine cinsiyetine göre kartal veya güvercin tüyü ile sürme çekilmesi, nisan ayında yağın ilk yağmurun süte karıştırılması” Yörüklerle ilgili göreneklerdenidir. Yazar, sadece Yörüklerle ilgili görenekleri okurlarına sunmamış aynı zamanda Anadolu’nun birçok bölgesinde uygulanan “gerdek odası ile ilgili gelenekler, kuşak çözme ile ilgili, misafirperverlik, saygı ve sevgi ile ilgili” görenekleri de eserlerine yansımıştır. Bu durum bize eserlerin oldukça geniş yelpazeli olduğunu, Anadolu’daki farklı inançtaki ve farklı etnik gruplardaki insanların da kitapları ilgiyle okuyabileceğini göstermektedir.

Tezimizin ikinci bölümünün üçüncü ana başlığı “Halk Bilgisi”dir. Bu başlık altında Halk Matematiği ve Ölçüsü, Halk Botaniği, Halk Taşıtları, Taşıma, Halk Hekimliği, Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi, Halk Baytarlığı yedi alt başlığımız bulunmaktadır. Taramalarımız sonucunda Halk Matematiği ve Ölçüsü ile ilgili

AİDG/AD, KY/AM, KBD adlı kitaplarda “timin, okka, batman, arşın, metre, dönüm,” gibi birimler rastlanmıştır. Halk Botaniği ile ilgili AİDG/AD, ÖSD, BGD, GA, M, ÖO, SA/ABM, AYDY, DA, GDE, Sİ, YK, YUK, GH, FSKB, KYK, KY/AM, SY, KDA adlı kitaplarda çalı türlerine “supüreni, burç çalısı, böğürtlen”, ağaç türleri “çam ağacı, alıç ağacı, karaağaç”, ot türleri “yaban otu, yarpız, baldıran otu” gibi bitki türleriyle ilgili örnekler görülmüştür. Halk Taşıtları, Taşıma ile ilgili AİDG/AD, AYDY, BGD, KY/AM, ÖO, ÖSD, YUK, GA, KBD adlı eserlerde yaşanan çağa uygun olarak adlarının “traktör, uçak, otobüs, fayton, kağrı” gibi halkın günlük hayatta kullandığı taşıtlar ve taşımacılık ile ilgili örnekler de görülmüştür. Halk Hekimliği ile ilgili olarak taranan AİDG/AD, BGD, KYK, KY/AM, KDA, ÖSD, YUK, GA, KBD adlı kitaplarda “yara tedavilerinde uygulanan yöntemler, bal arısı ile uygulanan tedavi yöntemleri, iktidarsızlık için uygulanan sağaltma yöntemleri, kızamık tedavisinde uygulanan yöntemleri” ortaya çıkarılmıştır. Halk Takvimi başlığına AİDG/AD, SA/ABM, ÖSD, DA, GDE adlı kitaplardan “hasat bayramı, harman vakti, hasat zamanı, ağıt yılı” gibi örnekler tespit edilmiştir. Halk genelde gün, ay ve yıl için adlandırma yaparken kendisi için ne önem arz ediyorsa, onu gün, ay ve yıl olarak adlaştırmıştır. Halk Meteorolojisi başlığı altına, AİDG/AD adlı kitaptan “kar fırtınasının yaklaştığını, hayvanların hal ve hareketlerinden anlaşıldığı” tespit edilmiştir. Halk Baytarlığı başlığı altına SY, M adlı kitaplardan “hayvanların cinsel isteklerinin arttırılması adına uygulanan yöntem ile hastalanan keçilerin kulaklarının çizilmesi sonucunda kan akıtılıp tedavi edilme yöntemi” tespit edilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünün dördüncü ana başlığı “Bayramlar, Törenler, Kutlamalar”dır. Bu başlık altında SA/ABM, GDE adlı kitaplardan “Mersin’deki insanların kutladıkları bayrama, çete bayramı, ve kitapta geçen hasat bayramı” ile

ilgili bayramlar tespit edilmiştir. Bayramlar, Törenler, Kutlamalar başlığı kendi arasında “Sünnet, Dinî Bayram, Millî Bayram”lara ayrılmaktadır. AİDG/AD, FSKB, ÖO adlı kitaplarda sünnet düğünleri tespit edilmiştir. Dinî Bayram olarak sadece GA adlı kitapta “şeker bayramı ayrıntılı bir şekilde işlenmemiş sadece Müslümanların kutladığı bir bayram olarak adı geçmektedir. Millî Bayramlar YK, AYDY, KDA, GA, YUK adlı kitaplarda cumhuriyetten sonra Anadolu insanına kazandırılmış “23 Nisan, 19 Mayıs, Cumhuriyet Bayramı” tespit edilmiş, aynı zamanda Türklerin eski zamanlardan beri kutladığı mevsimlik bayram olan Hıdırellez bayramı da millî bayramlarımızdandır.

Tezimizin ikinci bölümünün beşinci ana başlığı “İnanışlar, Din-Dinler”dir. AYDY, SY, SA/ABM, GDE, YK, Sİ adlı eserlerde “İslam, Hıristiyanlık, Şamanizm ve Kültler ile Kybele” ile ilgili din, dinler, inanışlar ve tanrılar/tanrıcalar tespit edilmiştir. İnanışlar, Din-Dinler ile ilgili başlık altında Dinsel Kişiler ve Varlıklar, İbadetler, Ziyaret Yerleri ile ilgili İnanışlar, Fal, Rüya, Büyü, Nazar-Nazarlık ile ilgili İnanışlar, Renk ile ilgili İnanışlar, Sayı ile ilgili İnanışlar, Uğur-Uğursuzluk ile ilgili İnanışlar, Batıl İnanışlar gibi alt başlıklar mevcuttur. Dinsel Kişiler ve Varlıklar başlık altına AİDG/AD, DA, KY/AM, SYS adlı kitaplardan “Hazreti Davut, Habil’le Kabil, Azrail” tespit edildi. İbadet başlığı altında AİDG/AD, FSKB, GDE, GA, SA/ABM, Sİ, YUK adlı kitaplarda başlığımız ile ilgili malzemeler tespit edildi. Ziyaret Yerleri ile ilgili inanışlardan SA/ABM, YK adlı kitaplarda “kısırlık için çözüm yolu olduğu, hastalara havasının şifa verdiği, koç başı gömme, yatırım içinde dilek tutma” gibi inanışlar tespit edildi. “Fal, Rüya, Büyü, Nazar-Nazarlık ile ilgili İnanışlar”a AİDG/AD, Sİ, GDE, SA/ABM, KY/AM, BGD, DA, M, MC, ÖSD, SY, ÖO, adlı kitaplarda rastlanmıştır. Renk ile ilgili İnanışlar DA, SY adlı kitaplarda yer alan “sarı rengin ve gök rengi”nin Yörüklerde uğursuz olduğu inancı da verildi. Sayı

ile ilgili İnanışlar AİDG/AD, DA, GDE, GH, ÖSD, Sİ, FSKB, SYS, BGD, YK, YUK, SA/ABM adlı kitaplarda “üç, yedi, on sekiz, kırk, yetmiş, doksan dokuz” sayılarının taşıdığı değer üzerinde durulmuştur. Uğur-Uğursuzluk ile ilgili inanışlar AİDG/AD, BGD, GDE, SYS, YK, SA/ABM, MC, ÖO, DA adlı kitaplarda “baykuşun ve kuyunun ağzının örtülmesinin uğursuz” olduğu, “çakmak taşının ve başağın” uğur getirdiği inancı görüldü. Batıl İnanışlara da, AİDG/AD, SA/ABM, BGD, KY/AM, Sİ, YK, ÖSD, SY adlı kitaplarda geçen aynanın şeytan çektiği, erkek çocuğunun çişinin gücü onun kuvvetli olup olmayacağını gösterdiği inancı örnek olarak verilebilir. Bu örneklerden insanoğlunun mantıksal bir yargılamaya varmadığı, bir şeylere inanma ihtiyacı duyduğu anlaşılmaktadır.

Tezimizin ikinci bölümünün altıncı ana başlığı “Oyun-Eğlence”dir. BGD, FSKB, KBD, M, KDA, MC, SA/ABM adlı kitaplarda oyun adı olarak “biriç, beştaş, uzun eşek, domino, pişti” geçmektedir.

Tezimizin ikinci bölümünün yedinci ana başlığı “Halk Oyunları ve Spor”dur. Halk Oyunları ve Spor başlığı altında AİDG/AD, BGD adlı kitaplarda “karakucak güreşi, cirit” gibi oyun ve sporlara rastlanmıştır. Bu başlık altında oyun çeşitlerine oldukça geniş kapsamlı yer verilmiştir. Akdeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi oyunları YUK, ÖO, KDA, AİDG/AD, FSKB, KY/AM, MC, BGD, GA kitaplarında tespit edilmiştir. Bazı oyunların da birçok bölgede oynandığı görülmüştür. Bunun sebebi, özellikle öğretmenlerin kültür taşıyıcılığı yapması gerçeğine bağlanabilir.

Tezimizin ikinci bölümünün sekizinci ana başlığı “Giyim Kuşam Süslenme”dir. Giyim Kuşam, Süslenme ile ilgili başlığımız altında Anadolu insanların bölgeden bölgeye farklı giyim kuşam özelliklerine rastlanmıştır. Başlığımız altında taradığımız kaynakları kadın giyimi kuşamı ve süslemesi

“başörtüsü, bilezik, don, kofî”, çocukların giyim kuşam süslenmeleri “karalastik, pabuç, şalvar”, erkek giyim kuşam süslenmeleri “iç don, aba, gömlek” gibi giyim kuşam ve süslemelere rastlanmıştır.

Tezimizin ikinci bölümünün dokuzuncu ana başlığı “Halk Sanatı, Meslek ve Zanaatları”dır. Halk Sanatı, Meslek ve Zanaatları AİDG/AD, DA, SA/ABM, KYK, SY, GA, ÖSD, M, Sİ, YK, AYDY, BGD, FSKB, KBD, SYS, GDE, GH, KY/AM, MC, ÖO adlı kitaplarda “öğretmenlik, köçeklik, savcı, dokumacılık, jandarma” gibi birçok meslek grubu kitaplarda geçmektedir.

Tezimizin ikinci bölümünün onuncu ana başlığı “Halk Mimarisi”dir. Halk Mimarisi başlığı altında “huğdan evler, kerpiç evler, çadırlar, kümbet evler” gibi birçok örneğe rastlanmıştır. Bu ev tipleri Anadolu’nun Akdeniz Bölgesi’nde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ve İç Anadolu Bölgesi’nde olduğunu görmekteyiz. Böylelikle yazar kitaplarındaki mekânları belirli bir bölgeye sıkıştırmamış geniş bir şekilde işlemiştir.

Tezimizin ikinci bölümünün on birinci ana başlığı “Halk Mutfağı”dır. Halk Mutfağı başlığı altında yemeklerin yapıları ile çeşitleri AİDG/AD, BGD, GH, GA, GDE, YK, KYK, M, SA/ABM, MC, YUK, KY/AM, FSKB, DA, KDA, ÖSD, SY, Sİ, AYDY adlı kitaplarda “çorba, bulgur pilavı, saç kavurma, yahni” gibi Yöröklere ait yiyeceklerin yanında Anadolu coğrafyasının birçok bölgesine has yiyeceklerde “çiğ köfte, içli köfte, ciğer kebabı” gibi yiyecekler türleri tespit edilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünün on ikinci ana başlığı “Yardımlaşma ve Eğitim Kurumları”dır. Yardımlaşma ve Eğitim Kuruluşları ile ilgili AİDG/AD, GA, ÖSD adlı kitaplarda “ilkokul, enstitü, tarikat”ları tespit ettik. Özellikle enstitü ile ilgili birçok örneğe rastlanılmıştır. Yazarında enstitülerden yetiştiğini göz önüne aldığımızda bunun normal olduğunu görmekteyiz. “İmece ve Yardımlaşma” başlığı

altına AİDG/AD, GA, KDA adlı kitaplardan “kadınların imece usulü yufka açtıkları, köy ile okul yolu arasına bütün köyün katkılarıyla taş döşenmesi” gibi imece ve yardımlaşma örnekleri tespit edilmiştir.

Genel olarak taranan eserlerden ulaşılan sonuçlar:

1. Osman Şahin çocuk romanlarında ve öykü kitaplarında da çocuklara kültür yaşamımızdan örnekler vermiştir. Özellikle, “Saçlı Yılan ile Selvihan” adlı çocuk romanında Deli Selim’e tıpkı Dede Korkut’un Deli Dumrul’u gibi bir kahraman rolü yüklenmiştir. Aynı romanda Doğu kültürüne ait olan Şahmeran adlı mitolojik bir canlıyı, saçlı yılan olarak çocuklara anlatmış, modern zaman çocuk öykücülüğü yapmıştır.

2. Yazar öykülerinde ve romanlarında özellikle kır hayatının sorunlarına yer vermiş, kırdaki yaşayan insanların inanışlarındaki taassuba değinmiş, taassubun oluşturduğu sorunları, gelenekleri ve görenekleri okuyucuları ile paylaşmıştır.

3. Osman Şahin’in eserlerinde destansı özellikler, mitolojik özellikler ve masalsi özellikler ile türküler, maniler ve özellikle birçok öyküdeki ağıtlar, ağıt yakma ile ilgili birçok halk edebiyatı unsurlarına rastlanmıştır.

4. Osman Şahin’in eserlerinde hep halkın içinde bulunduğu, iyi bir gözlemci olduğu anlaşılmaktadır. Halkın kullandığı ağız özelliklerini eserlerine de yansıtmıştır.

5. Yörükler, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ile ilgili geleneklere, göreneklere eserlerinde sıkça yer vermiştir.

6. Ölüm Sonrasında yapılan ritüellerle ilgili örneklerle rastlanmıştır.

7. Osman Şahin, Halk Bilgisi’ne önem vermiş, bunları eserlerinde kullanmıştır.

8. Osman Şahin, Anadolu'daki inançlarla ilgili uygulanan ibadet şekillerine, eski dinlerden ve kùltlerden kalma inanışlara eserlerinde sıkça yer vermiştir. Çünkü yazmaya başlamasındaki nedenlerden biri de budur.

9. Ziyaret Yerleri ile ilgili inanç düşünce ve değer yargılarına yer vermiştir.

10. Eserlerinde kadının hor görüldüğüne, aşağılandığına ve kısıtlandığına parmak basılmıştır.

KAYNAKLAR

Aksoy, H. (2014), *Çocuk Oyunlarının İşlevleri: Sarıkeçili Yörük Çocuk Oyunları*

Millî Folklor, (101), 265-276.

Alptekin, A. B. (2011), *Halk Bilimi Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları, Erek

Matbaası.

Artun, E. (1992), *Tekirdağ Halk Oyunları Araştırması*, Kültür Müdürlüğü.

Artun, E. (2000), *Adana Halk Kültürü Araştırmaları I*, Adana: Adana Büyükşehir

Belediyesi Kültür Yayınları.

Artun, E. (2011), *Çukurova Halk Kültüründe Törenler, Bayramlar, Şenlikler*, Fethiye

III. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı, Muğla.

Balta, N. (2013), *Gaziantep'te Çocuklara Ad Verme Geleneği*, Folklor/Edebiyat, 19

(76), 195-206.

Bars, M. E. (2014), *Şor Kahramanlık Destanlarında Geçiş Dönemleri: Doğum-*

Evlenme-Ölüm, Turkish Studies, 9 (5), 353-370.

Basat, E. M. (2014), *Görsel Bir Metin Olarak Geleneksel Mimariye Bakmak*, Millî

Folklor, (104), 150-138.

- Başçetinçelik, A. (2001), *Karaisalı ve Çevresinde Doğum, Evlenme, Ölüm*, Kuvayı Milliye Şenlikleri Dünden Bugüne Karaisalı, Adana.
- Başçetinçelik, A. (2009), *Adana Halk Kültüründe Doğum - Evlenme - Ölüm*, Adana: Altın Koza Yayınları.
- Baykara, T. (2007), *Türklerde Takvim=Zaman Ölçümü*, Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslar Arası Sempozyumu, Almatı.
- Berbercan, M. T. (2012), *Doğu Türkçesine Ait Bir Botanik Lügatçesi*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (16), 35-56.
- Biray, N. (2013), *Bugün Hava Nasıl Olacak? Halk Bilgisine Dayalı Takvim ve Hava Tahmini: "Kazak Türkçesi Örneğinde"*, Türkoloji Dergisi, 20 (2), 1-30.
- Bolat, B. S. (2012), *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Boratav, P. N. (1984), *100 Soruda Türk Folkloru*, İkinci Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, Gül Matbaası.
- Çetindağ, G. (2007), *Kazak Türklerinde Evlenme Geleneklerine Bağlı Olarak Gerçekleştirilen Hediye Alışverişi Üzerine Bir İnceleme*, Millî Folklor, (19), 218-231.

Çetinkaya, G. (2015), *Dede Korkut Hikâyeleri 'nde Kültürel Belleğin Söylem Haritası Olarak Giyim-Kuşam ve Yeme-İçme Sembolleri*, Millî Folklor, (107), 83-96.

Çıkman, Z. (1977), *Folklorumuzda ve Edebiyatımızda Göz*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Pars Matbaası.

Değer, M. ve Beysanoğlu, Ş. (1992), *Diyarbakır Folklorunda Halk Hekimliği*, Ankara: Diyarbakır Tanıtma, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, San Matbaası.

Erarslan, A. (2012), *Ortaçağ Türk Mimarlığında Eyvan Kullanımında Mekan-İşlev İlişkisi*, Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi, 7 (3), 145-160.

Ergun, P. (2004), *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, THK Basımevi.

Güngör, H. (2007), *Geleneksel Türk Dininden Anadolu 'ya Taşınanlar*, Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgisi Şöleni: Bildiriler, Ankara, 1.

Güzel, M. Ş. (2013), *Öykücülüğümüzün Toros Zirvesi Osman Şahin*, İstanbul: Kaynak Yayınları, Analiz Basım Yayın.

Girmen, P. (2012), *Eskişehir Folklorunda Çocuk Oyunları ve Bu Oyunların Yaşam Becerisi Kazandırmadaki Rolü*, Millî Folklor, (95), 263-273.

İnan, A. (2000), *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Beşinci Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kafesoğlu, İ. (1980), *Eski Türk Dini*, İkinci Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kalafat, Y. (1995), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, İkinci Baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Keskin, M. (2003), *Sarısaltık Ocağına Bağlı Aleviler'de Ölüm ile ilgili İnanç ve Ritüeller*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (15), 115-130.

Koç, F. ve Koca, E. (2015), *Kütahya'nın Entarili Geleneksel Kadın Giysilerinin Göstergebilimsel Çözümlemesi*, Millî Folklor, (106), 70-87.

Köksal, H. (1987), *İzmir ve Çevresindeki Yatırlar ile Bunlara Bağlı Olarak Yaşayan İnançlar*, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara, 227.

Onuk T. ve Akpınarlı H. F. ve Ortaç H. S. ve Alp K. Ö. (2004), *Silifke Folkloru (İşlemecilik, Dokumacılık, Örücülük, Halk Oyunları ve Giysileri)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ozan, M. (2013), *Beypazarı Halk Kültüründe Ölçü ve Tartı Birimleri*, Kültür Evreni, 4 (15), 25-40.

- Örnek, S. V. (1971), *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, S. V. (2000), *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Özkan Matbacılık.
- Özat, M. (2015), *Huğ Ev” Geçmişi Günümüze Taşıyor*,
<http://www.haberler.com/hug-ev-gecmisi-gunumuze-tasiyor-6994688-haberi/>
(3 Nisan 2017).
- Özdemir, M. A ve Bozyurt, O. (2010), *Afyonkarahisar Halk Takviminin Sıcaklık Verileri ile Karşılaştırılması*, Doğu Coğrafya Dergisi, 15 (23), 53-82.
- Özdemir, N. (2005), *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*, Ankara: Akçağ Yayınları, Başer Matbaası.
- Özel, M. (1992), *Folklorik Türk Kıyafetleri*, Ankara: Tüpraş’ın Bir Kültür Hizmeti.
- Sağır, A. (2013), *Ölüm, Kültür ve Kimlik İğdir Ölü Bayramı ile Meksika Ölü Günü Örneği*, Millî Folklor, (98), 125-137.
- Sağol Yüksekaya, G. (2014), *Geleneksel Türk Sporlarının Destanlardaki Yansımaları*, Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları Uluslararası Sempozyumu, Kırgızistan, 199.
- Şahin, O. (1995), *Fırat’ın Sırtındaki Kan Bucaklar*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

- Şahin, O. (1998), *Yeraltında Uçan Kuş*, İstanbul: Kaynak Yayınları, Sistem Ofset.
- Şahin, O. (1999), *Başaklar Gece Doğar*, İstanbul: Berfin Yayınları, Kayhan Matbaası.
- Şahin, O. (2004), *Ateş Yukarı Doğru Yanar*, İstanbul: Berfin Yayınları, Kayhan Matbaası.
- Şahin, O. (2007), *Sonuncu İz*, İstanbul, Can Sanat Yayınları, Özal Matbaası.
- Şahin, O. (2008), *Ağız İçinde Dil Gibi / Acı Duman*, İkinci Baskı, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Şefik Matbaası.
- Şahin, O. (2009), *Selam Ateşleri / Ay Bazen Mavidir*, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Şefik Matbaası.
- Şahin, O. (2010), *Darağacı Avı*, İkinci Baskı, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Özal Matbaası.
- Şahin, O. (2010), *Kolları Bağlı Doğan*, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Eko Matbaası.
- Şahin, O. (2011), *Son Yörük*, İstanbul: Kayhan Matbaacılık.
- Şahin, O. (2012), *Geloş Dağı Efsanesi*, Dördüncü Baskı, İstanbul: Özyürek Yayınevi, Melisa Matbaacılık.

Şahin, O. (2012), *Güneş Harfleri*, Üçüncü Baskı, İstanbul: Özyürek Yayınevi, Melisa Matbaacılık.

Şahin, O. (2012), *Güney Arısı*, İkinci Baskı, İstanbul: Özyürek Yayınevi, Melisa Matbaacılık.

Şahin, O. (2012), *Kanatları Yamalı Kuş*, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Özal Matbaası.

Şahin, O. (2012), *Mahşer*, Üçüncü Baskı, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Ekosan Matbaası.

Şahin, O. (2013), *Yaşar Kemal*, İkinci Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları, Kitap Matbaacılık.

Şahin, O. (2014), *Kırmızı Yel / Acenta Mirza*, İkinci Baskı, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Özal Matbaası.

Şahin, O. (2014), *Ölüm Oyunları*, Üçüncü Baskı, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Özal Matbaası.

Şahin, O. (2014), *Ölümün Süt Dişleri*, İkinci Baskı, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Şahin, O. (2014), *Saçlı Yılan ile Selvihan*, İstanbul: Özyürek Yayınevi, Melisa Matbaacılık.

- Şahin, O. (2016), *Katuna 'da Dokuz Ay*, Dokuzuncu Baskı, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Şahin, O. (2016), *Mor Cepken*, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Ayhan Matbaası.
- Şahin, Y. (2011), *Geleneksel Kadın Giyimi Kesim Tekniğinde Modanın Etkisi*, Folklor/Edebiyat, 17 (68), 181-185.
- Şimşek, E.B. (2010), *Arslanköy (Mersin) ve Çevresinde Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Ürünlerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Titon, J. T. (1997), *Müzik, Halk ve Gelenek*, Çev: Murat Karabulut, Millî Folklor, (35), 95-96.
- Toker, İ. (2009), *Renk Simgeciliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Renk Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 50 (2), 93-112.
- Türk Dil Kurumu (2005), *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkoğlu, B. (2009), *Batıl İnançlar Adetler ve İnançlar*, İstanbul: Astral Yayınları, Barış Matbaası.
- Yardımcı, M. (1993), *Halkbilim ve Edebiyat Yazuları*, Malatya, Açıksoz Yayınları.